

ВІСТНИК

МІСЯЧНИК ЛІТЕРАТУРИ, МИС-
ТЕЦТВА, НАУКИ І ГРОМАД-
СЬКОГО ЖИТТЯ.

ЗМІСТ:

П. Б. Шеллі (перекл. Ю. Клен): Ода до західного вітру	401	О. Токаржевська-Карашевич: Ве- ликих слів велика сила	439
Анрі Бордо: Можливо, що се тіль- ки те...	403	М. Андрусак: Хто деправує молодь?	447
С. Мунцилло: Роковані години	416	М. Гоца: За ясність і означеність думки	451
Іоанніна Бургардт: Трагедія укра- їнського студентства в СРСР	425	Степан Луцик: Вистава Василя Пе- ребийноса	457
Е. де ля Фушардієр: Про кури, що ніколи не бачили лиса	430	Д. Д.: Безпері каліки	459
Г. З.: Родзевічівна і Полісся	432	І. Бут: Осип Фаддєвич миротворець галицької Руси	468
Робертсон Буд: Навчання штуки крз- марювання	436	М. Л.: З пресового фільму	471
		Бібліографія	475
		Від Адміністрації	478

ВІСНИК VI
КНИЖКА 6

ТОМ II
ЧЕРВЕНЬ

1938

Адреса редакції й адміністрації: ЛЬВІВ, Чарнецького 26 м. 21.
Чекове konto П. К. О. 500*371.

Відновляйте передплату на 1938 рік!

Передплата на „ВІСТНИК“

в краю виносить:

квартально — зл. 6.60; піврічно — 12; річно — 23
платні згори. Ціна окремої книжки — зл. 2.20.
Для заграниці: річно зл. 30 або рівновартість в чужій валюті.

Квартальника Вістника

в 1938 р. вийде, як дотепер, 4 книжки в ціні
від зл. 1 до зл. 2.

Річна передплата виносить зл. 4 платних згори.

Для закордону зл. 5.

Річна передплата „Квартальника“ для передплатників
„Вістника“ виносить половину.

АДРЕСА: Львів, Чарнецького 26 м. 21.

ЧЕКОВЕ КОНТО 500.371.

ДОРОГА

Відновлений журнал молодих
виходить у Львові, Гродзівських 1. III.
„Дорога“ — вияв поривів, думок, почувань і стремлень
молодого українського покоління.
Річна передплата 2 зл., для закордону 3.50, для Америки
й Канади 1 дол. — Гроші слати розр. переказом ч. 264.

„СВІТ ДИТИНИ“

який становить справжню Енциклопедію для дітей.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

В краю — річно 4 зл., для Чехо-Словаччини 25 кч., для Румунії 150 лейв,
для Америки і Канади 1 дол.

Для всіх інших країв рівновартість 1 амер. долара.

„ДІТОЧА БІБЛІОТЕКА“

Найбільше подає історичних оповідань і казок.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

В краю річно 5 зл., для Чехо-Словаччини 30 кч., для Румунії 200 лейв,
для Америки і Канади 1.50 дол.

Для всіх інших країв — рівновартість півтора амер. долара.

Окавові числа висилається безплатно!

Замовлення разом з грошми посилати на адресу:

Видавництво „СВІТ ДИТИНИ“ — Львів, ул. Зіморевича, ч. 2.
Конто ПКЮ. Львів: 503.330. Конто ПКЮ. Прага: 79.475. Конто пер. розр. 14.

III
7-12531/1938
Р. 6 кн. 6

П. Б. Шеллі
(переклав Ю. Клен)

39437

Ода до західного вітру

I

Осінній подуве, о буйний вітре!
Як духів переляканих чаклун
Жене, — ти крутиш, гониш у повітрі

Листу жовтогарячого табун,
Мов подихом його чума скосила.
О ти, що в пух м'який кладеш під струн

Осінній спів насіння легкокриле!
Воно пролежить там під тінню сна,
Холодне, мертве, наче труп в могилі,

Аж поки враз затрубить в ріг весна,
— І пастись вийде вкрита ніжним пухом
Рясних квіток отара запашна.

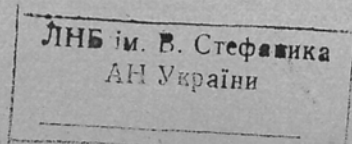
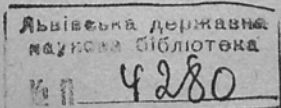
О ти, що всюди вієш, вільний духу!
Ти все руйнуєш і живиш. О, слухай!

II

В твоїх струмках, там вється білий пар:
То море з небом вітками сплелося.
Мов мертве листя, плинуть зграї хмар.

Там блискавками небо зайнялося:
То не менада в синій вишині,
З чола відкинувши, своє волосся

Розсипала, мов промені ясні!
О ні! То від край неба до зеніту
Розкидав вихор кучері страшні!

Як станеш панахидою гудіти
Над роком, що помер, — у синій чад,
В білястий пар, в тумани оповита,

Ніч мавзолеєм встане. Мов каскад,
Проллється чорний дощ, вогонь і град.

III

Коли вже літній день горячий став,
Ти будиш синє Середземне море,
Що плюскіт хвиль його заколисав.

Затока Байська відбиває гори,
Старі палаци й башти баче в снах.
Бони тремтять у глибині прозорій.

Тих ніжних барв не віддаси в слові...
Там мохом синім поросли руїни...
О вільний вітре! все в твоїх руках:

Ти ступиш, — і Атлантику рівнина
Розчахнеться до дна. В безодні тій
Соків позбавлені морські рослини

Тремтять, коли почують голос твій.
І кожен лист немовби сам не свій.

IV

Якби я був той лист, що ти помчав,
Та хмара бистра, що літа з тобою,
Та хвиля, що ти трепетом проймав,

Тоді спянілий, вінчаний грозою,
Вплітавсяб я в твою мандрівну рать.
Ще хлопчиком я мріяв, як обоє

Ми в яснім небі будемо літати,
Бо все тоді здавалося можливим.
І я, чиж ставби я тебе благати,

Колиб я був, як у ті дні, щасливим,
До хмар, до хвиль подібним, до трави!
Як ти, я непокірним був, бурхливим,

А падаю на терни життєві,
Закутий у кайдани, весь в крові.

V

Нехай я арфою твоєю стану,
Немов той ліс: яб листя теж губив,
В твою мельодію потужну, п'яну

Струмивсяб струн моїх осінній спів,
Смутний, проте солодкий. Буйний вітре!
Хай буду я, як ти: вогонь і гнів.

Ти засів вялих мрій розвій по світу,
Щоб мертвим листям землю оновить!
Розсип, неначе іскри, в дим повиті,

Мої слова, щоб люд зі сну будить.
Мій спів, що вже закляттям став лунати.
Пророчим голосом сурми дзвенить:

Поглянь! Зима вже проситься до хати:
Весниж не довго доведеться ждати.

Анрі Бордо

Можливо, що се тільки те...

На сей раз Реймон д'Обре мав на своїй ласці жінку, що вже стільки років мучила його, то обіцяючись йому, то відмовляючи. Щасливий випадок допоміг йому зробити несподіване відкриття, що видало в його руки гарну і жорстоку приятельку. Чиж не говорила часто і не повторювала вона йому:

— О! Колиб я не була щаслива!

І коли він смутився, що зла доля судила йому закохатися в щасливий жінці, вона додавала, сміючись:

— О! Колиб мій чоловік мене зраджував!

Він сам усміхався, бо не міг бажати їй сього лиха і обмежувався до відповіді:

— Се може статися. Се буває часто.

Вона заразже заявляла:

— Того самого дня я булаб вашою.

І навіть шепотіла ще ніжніше:

— Твоєю.

Неначе хотіла дати йому до зрозуміння, що вона теж бажає його потайки вже від довшого часу, майже від по-

чатку їх знайомства. Вонаж бо вміла найкраще від всіх принаджувати, закрадатися в серце і солодкими словами очаровувати бідних, бундючних і легковірних мужчин, з яких жіноче лукавство награвается так легко. Єдиний ратунок приходить тільки тоді, коли жінки в свою чергу залюблюються, хоч найчастіше мужчины не знають, чому завдячують сю любов, тим більше не знають того самі жінки.

З короткої подорожі до Лондону Реймон д'Обре вернув додому з найбільш рожевими надіями, бо подорож ся сприяла, хоч і спізненому заспокоєнню його витревалої пристрасти. З незнаною досі приемністю він хотів оживити її. На самім початку він змалював в уяві предмет своєї любови, пані Езері, жінку майже славного і загально знаного директора нашої найбільшої летунської спілки. О, певно він посідав безліч її образів, але лише в своїй пам'яті. Грація Езері не дала йому ані одної своєї світлини. Воліла наділяти ними модні журнали. Там її можна було оглядати в найгарніших строях, на перегоновому полі в місці, де важать джокеїв на аеродромах, або в її приватному помешканні. Реймон д'Обре не спішився набувати знимки з сих прилюдних пописів, бо сподівався особистого подарунку. Що правда, не потребував її світлин. Наполеон на Святій Олені, говорив про свій рідний острів: «Я його пізнавби з заплещеними очима, по запаху». Так і він з замкненими очима бачив свою кохану. Свіжа, блондинка з делікатним обличчям, з насмішкуватими і філотерними очима, часом з блукаючим далеко поглядом, що вказувало на укрите внутрішнє життя, з досконало викроєними плечима і раменами, ні худа, ні повна, вміру в тілі, завше в русі, занята тисячею справ, або своїм, чимраз замітнішим становищем в паризькому товаристві, або блискучою кар'єрою чоловіка, яку вона досконало вміла підкреслити. Вона охоче позволяла адорувати себе, але затримувала поклонників своєю вродженою кокетерією, так природною і звичайною, що вона сама не підозрівала її в собі і цілком щиро твердила, що має до неї відразу. Вона досконало вміла уряджувати прийняття і добирати гостей, які взаємно себе розуміли, або навязувати симпатії, які вона вичувала перша. Вже не молода, вона вміла бути молодю. Можливо, вона помагала природі, можливо природа не потребувала того, бо в ґрунті річі натура тільки так чудесно зберігає певних вибраних жінок і мужчин, хоронячи їх перед «зубом» часу богато краще, ніж косметики та режими. Всі з приемністю вітали її появу в сальоні. Вона не спинала нікого, навіть осмілювала всіх, що виходить на одно, але удавала непричасну, коли хтось з адораторів докоряв їй, що вона забула колишнє вирікнення.

Як він, людина з досвідом, дипломат призвичаєний до сальонів всіх столиць, як і до ріжнородних психологій світа, міг залюбитися в істоті, так занятій собою і так опанованій? Вона йому пригадувала (він був дуже читаним і аматор рідких книжок), паню де Сенанж, героїню одної з комедій XVIII віку. *Паризький тон*. Пані де Сенанж, се рівнож свого часу модна жінка, занята добровільно прийнятими на себе обов'язками, завше трохи спізнивалася. Вона була вільна духом і вдачею, але до того степеня невідлучницею товариського життя, що не могла проявити своєї незалежності. «Чи має вона коханка?» — питає, як звичайно водиться, новий льокай на початку штуки. Покоївка, яка його втаємничує в секрети дому, відповідає: «Се забирає багато часу, а я не бачу, щоб вона мала його стільки, щоб уділяти його ще коханкові». Помимо всього, пані Сенанж мала коханка, але бідний хлопець, зітхаючи, говорив до неї: «З такою коханкою, як ви, дуже легко можна вмерти невинним і мучеником».

Почалося від приятні. При зустрічах вони відчували взаємне задоволення. При обіді, коли були сусідами при столі, вони цілком не думали укривати перед собою приємності, яку їм давала спільна розмова. Вони досконало розумілися незалежно від теми розмови, бо хоч вона читала небогато (хто читає в Парижі?), то завше вміла вибрати інтелігентні знайомства, які їй дуже добре про все інформували. Се вже здібність багатьох жінок, які роблять вражіння істот з великою, часом навіть політичною, або філософічною культурою. Крім того більшість мужчин волисть, щоб слухали, коли вони говорять. Реймон д'Обре думав, що перед надміром чару пані Езері охоронить його зв'язок, який він утримував з певною милою театральною артисткою і з якою зовсім не мав заміру зривати. Чомужби не наражаючися на небезпеку, не міг він посвятитися сьому сентиментальному фехтунку, в якому стараються подобатись, не бажаючи любити? В сьому чулому двобою вони посунулися до спільних прогульок в парках, до спіткань на модних гаях. Але він мусів признати свою поразку. Одного дня він узнав себе за побідженого. Він знівечив їх приятнь і спробував заступити її вічною любовю. Вона чесно відкинула його пропозицію, але тому, що се діялося в Бульонському Лісі, вона дозволила себе поцілувати, не в уста, боронені нею самою та її шмінкою, але в нижню частину щоки, де не було ані ружу, ані пудру, щоб від сього поцілунка не лишилося сліду. Потім вона зазначила, що любить тільки чоловіка, який її адорує. Сі слова послужили підставою до безпосереднього питання:

- Отже, якщо ви щасливі, чому ви тут?
- Тому, що щастя не вистарчає нікому.
- Щастя з вами мені вистарчилоб.

— Се не таке певне. Людина завше потребує чогось більше. Максимум, плюс ще щось. Се щось, се любов і бажання другої любови.

— О!, недобра Граціє, колись ви попадетесь.

— Тоді оповім вам про се.

Із своїм ангельським виглядом, вона усміхнулася ще раз. Се вистарчило, щоб Реймона д'Обре звести з розуму. Від того часу він їй посвятився цілковито. Часом йому здавалося, що вона більш ласкава для нього, але заразже вона відступала. Одначе, коли змучений або понесений раптовою гордістю, він удавав, що відходить, вона його відкликувала. В той спосіб вона тримала його в неволі. Поволі він зачав занедбувати свою коханку, з театру, яка спостерігла се і зірвала з ним. Пані Езері не запобігала зірванню, як рівнож не домагалася сього раніш, коли п. д'Обре звірився їй зі своїм звязком в надії здобути її заздрість. Заздрість? Вона була так певна себе і його, що не могла бути заздрісною. Хоч не зносила його відсутности. Коли він говорив про те, що має замір прийняти десь далеко дипломатичне становище, вона впевняла, що нізачо в світі не хоче шкодити його кар'єрі, але рівночасно виглядала загниваною, ледви помітно, але досить виразно, щоб він се розумів і відмовлявся від виїзду.

Одного дня, коли вона перебувала в Мароко зі своїм чоловіком, який організував летунську лінію з Казаблянки до Дакару, Реймон д'Обре отримав з міністерства заграничних справ призначення на становище повновластного міністра в Сантьяго де Чілі. Се був значний аванс, але разом з тим виїзд з Парижа на довший час. Чиж не було се закінчення пристрасти, яку від стількох років тримали в занадто вузьких межах? Він довго вагався і не міг рішитися. Нарешті написав до Грації довгого листа, повного ніжности, а разом з тим делікатного і спокійного, без романтичних визнань або домагань якихбудь зобовязань. Не даром він був стільки років дипломатом. В сьому листі містився найгарніший дар, бо він писав, що коли вона бажає, щоб він не віддалявся від неї, він подасться до димісії, або що найменше попросить про відпустку. Він підпорядкується кожному її слову, бо він готовий посвятити їй життя.

Якуж відповідь отримав він? Замість одної дістав дві суперечні. Першою була депеша з Марокешу, яка просила не відіждати до Америки, відмовитися від становища рішучо задалекого і не звертати уваги на лист, висланий на передодні. В листіж, який він отримав пізніше, вона бажала йому щасливої подорожі і в ніжний та приязний, навіть більше, ніж приязний спосіб запевняла його, що її приязнь буде йому вірною аж до повороту, колиб він не наступив.

Отже він взяв відпустку. До того доказу любови Грація

Езері не привязувала більшої ваги, ніж до зірвання з театральною коханкою. Вона далі провадила ту саму гру рівночасно чулу і жорстоку, даючи йому до розуміння, що не може убійтися без атмосфери любови, яку він так досконало вмів створити довкола неї й яка без сумніву сприяла блисків її краси. Ніякі барвила не роблять обличчя жінки таким промінюючим, як горяча любов чоловіка, якої вона не відважнює, або не поділяє занадто палко, бо якщо жінка любить гаряче, вона починає дізнавати ряд зворушень, які впливають на нерви і шкодять гладкості цери та спокоеві рис. Часом, коли вона позволяла себе поцілувати, він відчував її так близькою, що не міг більше сумніватися в її взаємності. Але, невідлучна товариських обов'язків, вона зараже втікала від нього, занята запрошеннями та прийняттями, на яких він міг лише подивляти її сукні та успіхи і щоб їй подобатися виявляти свій подив в найпалкіших визнаннях. Вона любила слухати ті визнання спеціально тоді, коли навколо неї було багато людей, немов внутрішня приємність, яку вони їй справляли, росла десятикратно через присутність глядачів, які нічого не догадувалися.

Отже на сей раз він мав її в руках. Він мав до полагодження мале припорушення в лондонській амбасаді. Бажаючи як найшвидше вернути до своєї улюбленої, всім на майдані Бурже, щоб висісти в Кройдоні. На майдані він бачив пана Езері, який відправляв до літака Ліліан Мей, балетницю з мусік-голь. Занятий молодю жінкою, п. Езері не зауважив його присутності і визначив балетниці спіткання на слідуючий день. Реймон д'Обре був знайомий зі званою артисткою, бо їхав колись з нею на одному з кораблів Полудневої Америки. В дорозі, помімо докучливого шуму двомотору, вони розбалакалися. Швидко він довідався про її любовну пригоду з п. Езері. Заінтригований, він безлично запросив її на снідання до Пікаділлі перед приїздом її коханка. В останній хвилині він отримав від неї картку з повідомленням, що п. Езері приспішив час спіткання і тому, вона не буде вільною. В той спосіб, не шукаючи, він посідав те, що правники називають »першим доказом на письмі« і сей перший доказ був повний.

Він бачив, як приходить до нього ся Грація Езері, яку він пожадав так довго й яка стільки разів доводила його до розпачу недокінченими поцілунками, або глибоким вирізом вечерових суконь, які відслонюють досить, щоб підсичувати пожадання, не заспокоюючи його. Він був певний, що вона не заважається ані на хвилинку, коли довідається, що чоловік її ошукав. Вона ж була така горда з привязання свого чоловіка, якого вона вміла висунути на перший плян, послуговуючись всіма своїми принадами і талантом господині дому та модної жінки. Лише се спиняло ту

спонтанну силу, що притягала її до так ніжного приятеля, що для неї вирікся свого любовного зв'язку і своєї кар'єри.

Чиж тільки се? Перед очима Реймона д'Обре з'явилася друга жінка, друга Грація, подібна до першої, але яка не покривалася з нею. Образ, який він уявив собі перед хвилиною, був недокладний. Світова дама завше готова до залицянь і до усміхів, була вона і не вона. Прив'язана передусім до родинного вогнища, вона йшла з щоденною витривалістю до цілі, яку собі визначила в подружжі: віддатися тілом і душею вибраній людині. Вона причинилася в великій мірі до вироблення зв'язків, завдяки яким її чоловік дуже швидко дійшов до найвищих рангів та до відзначень, що висунули його на перший план. Йй теж він завдячував те, що його скрізь оточували симпатією. Сі по слідовно ведені зусилля здобули йй Париж. Але Грація Езері мала ще укрите життя; виховувала дітей і помагала убогим в нездорових дільницях та шпиталях. Вона вміло укривала сі візити милосердя, але поволі він довідувався про них. Чиж не застав він її одного дня при переписуванні випуклим письмом Брайя одного з романів Пера Бенца? Вона була дуже мало причасна до опублікування своїх світлин в ілюстрованих журналах. Лише що її чоловік бачив в тому гідний уваги розголос. Чиж теперішні політики, як рівнож поети та письменники не видають своїх жінок та свого інтимного життя на поталу цікавості юрби?

Щож він міг її закинути? Чи колинебудь обіцяла вона йому належати до нього? Так, без сумніву вона бажала, щоб він перебував з нею, щоб любив тільки її. Чиж не було се виявом глибокого почуття, що вона мала до нього? Якщо вона протиставилася тій любови, якщо не хотіла йй піддатися, то чи не підтримували її в тій боротьбі не-виразні, таємні сили, які передають закоханій жінці всі ті жінки, від яких вона походила, як рівнож закоренілі уподобання порядку, гармонії та спокою, що багато частіше, ніж се собі звичайно уявляють, проявляється в жінках, як тільки вони заложать домове вогнище, яке їх цілком або навіть частинно задовольняє. Пощо турбувати її спокій? Чиж не докоряв він собі сього так часто, коли його мучило сумління за її щастя? Нераз він пропонував йй, що відійде, що зійде йй з дороги, але вона його затримувала. Їх любов, се було щось таємниче, глибоке і ненаситне, що мучить найшляхетніші серця. Вона його хотіла мати, як перфуми, трохи замічні, коли їх надуживають, але яких одна краплина вистарчає, щоб створити приємну і хвилюючу атмосферу.

Так, без сумніву, якби він показав йй картку від Ліліан Мей, зникнулоб перешкоди, які їх ділять. Не булоб вже кому посвячуватися і не булоб чого боронити. Зі спокійним сумлінням вона моглаб віддатися почуттю, якому опи-

ралася стільки років. Але вистарчило йому уявити собі гармонію і правоту, які так тісно вязалися з її іменем, щоб зрозуміти, що він не може допуститися зглядом неї такого віроломства. Чи ж годиться вносити найменшу незгоду в її подружнє життя, досі таке спокійне і мирне? Тисячу разів краще відмовитися від неї на завше, ніж зруйнувати її родинне щастя, в яке вона вірить. Чи ж не дав він їй найпевніших доказів безінтересовності, коли зірвав з коханкою і відмовився від амбасади? Тепер він дасть їй новий, ще кращий, доказ, але вона не буде навіть про те знати.

Після довгих міркувань Реймон д'Обре видобув листа балетниці і підійшов з ним до вогню. Але він не спалив листа. Може він його не використає. Він був розважний. Се не була така проста справа. Краще почекати.

Він не чекав довго. На слідуючий день, в пору не зовсім відповідну, мав він незвичайні відвідини. Пан Езері з'явився до нього в найбільш несподіваному характері. Розуміється, вони зустрічалися часто. Пан Езері знав навіть про приятельство п. д'Обре з його жінкою, але се його цілком не тривожило, бо він не міг сумніватися в вірності Грації, яка йому давала безліч доказів відданості. Він оказував багато симпатії для п. д'Обре, хоч дуже ріжнився від нього вдачею. Пан Езері, натура надзвичайно зорганізована, плідна і помислова, був часто неуважний, а іноді навіть брутальний, тоді як Реймон д'Обре досконало знався на нюансах, вмів, як артист, провадити розмову.

— Ви недавно були в Лондоні? — одразу запитав гість.

Неспокійний тон того банального питання наводив думку, що під ним криється якась таємниця.

— Я вернув звідти.

— Вчора?

— Ні, позавчора.

— А я вчора.

Після певного вагання, п. Езері продовжував.

— Там ви зустріли міс Ліліян Мей, балетницю.

— Я їхав з нею літаком до Лондону. Виж самі її відправляли до аеродрому в Бурже.

— Дійсно, але я вас не бачив.

Пан д'Обре зробив неокреслений рух і сказав:

— Я запросив навіть міс Ліліян Мей на снідання до Пікаділі, але вона відмовилася.

— Вона вам нічого не казала?

Розмова ставала клопотливою. Та дипломат уміє відмовлятися в спосіб посередній, але разом з тим сказати правду.

— Я її не питався.

Він не потребував її питатися. Пан Езері знову за-

мовк. Потім, як всі несмілі люди, які перебирають міру, він нагло запитав:

— Чи згоднісь ви уходити за її коханка? Ви вільні, а се може схлібляти.

Трохи заскочений несподіваною пропозицією, Реймон д'Обре почав розуміти подружню драму, в яку хотіли його вплутати. Він не хотів і не міг мішатися до сеї справи і тому відповів чемно, але неокреслено:

— Я ніколи не приписую собі побід, яких не відніс, навіть таких, які я мігби віднести. Мовчанка се чемність.

— Балетниця се нічого важного.

— Але ся балетниця чарівна, дуже вибаглива в виборі коханків.

Як легко п. Езері позбувався своєї коханки! З якою легковажністю говорив про неї! З якою охотою відступивби її іншому! Отже, він хотів сказати щось інше, але не відважився.

За хвилину п. Езері вибухнув знов. На сей раз з горячковим майже болістним унесенням.

— Слухайте, д'Обре. Я знаю, що ви відчуваєте велику приязнь до Грації і можливо трохи до мене теж. Мусите ратувати мене. Ви все вгадали. Не потребує оповідати вам більше. Так, Ліліян Мей була моєю наглою і скороминаючою примхою. Одною з тих, якій ми, мужчини, не завше потрафимо опертися. Се був перший каприз від дня мого шлюбу, я вам се присягаю. Я мав спіткатися з нею в Лондоні ввечері, але я поспішив і всів до літака, що приїжджав до Лондону рано.

— І се мене позбавило снідання з нею.

— Так, се. Отже вона телеграфувала до мене, коли я вже виїхав. Моя жінка відчинила депешу.

— Компромітуючу?

— Досить. Ось її зміст:

Чекаю Вас завтра ввечері. Їхала літаком з вашим приятелем д'Обре. Запросив мене на снідання. Ліліян.

— Се може бути звичайне запрошення, подібно як моє.

— Ввечері. І потім сей підпис, саме імя, — Ліліян. Моя жінка не помилилася. Тоді я їй сказав, що ви коханок балетниці, а я тільки гість, запрошений до вас на обід.

— Алеж се нерозважне і зрештою абсурд. Я її просив тільки на снідання.

— Не таке вже абсурдне. Ви їхали з нею літаком. Ви спровадили її до Лондону, тоді як я їздив туди полагати справи.

Реймон д'Обре був пригноблений. В хвилині, коли він думав скористати з щасливої нагоди, ось яку роль запрошує його грати чоловік, щоб урятуватися!

— І пані Езері вам повірила? — гірко спитав він.

— Не дуже. Вона хоче спитати вас. Вона вам вірить. Вона певно зателефонує і покличе вас до себе, або навіть прийде сама. Я поспішив, щоб її випередити. Треба вже йти. Якщо вона мене тут застане, все страчене. Скажіть мені, мій друже, що не лишите мене в біді. Кохаю мою жінку. Вона ціле мое життя. Вона у всіх моїх думках, без неї я ніщо. Безумство кількох годин не може розбити дванадцятилітнього, глибокого й ясного прив'язання.

— І як пані Езері прийняла вас по повероті з Льондону?

— Вона не нарікала. Але як змінилася! Простягнула до мене депешу:

— «Я, помилково її відкрила», сказала. «Отже се правда, Моріс?»

— «Що?»

— «Ви мене зрадили з сею жінкою...»

Я заперечував. Я замішав вас в сю справу. Ваше ім'я, здається, її трохи заспокоїло. Їй полекшало. Вона прийде, бо хоче вас бачити. Поможіть мені. Рятуйте мене. Прощайте!

Пан Езері відійшов. Глибоко задуманий Реймон д'Обре чекав на другу візиту.

Друга візита не спізнилася. Заповів її телефон. За чверть години Грація Езері була у нього. Помимо занепокоєння вона не занедбала ані обличчя, ані туалети. Але яка з жінок, навіть в найбільшому нещасті, залишить свою зброю, якщо має час озброїтися? Помимо того Реймон д'Обре, який знав її добре, бачив, що вона цілком не володіє своїми нервами. Звичайно, така опанована, вона не вміла укрити свого неспокою.

— Я ще ніколи не була у вас, — почала вона, — як у вас тут мило з сим виглядом на сади Марсового Поля.

— Чому, Граціє, ви ніколи сюди не прийшли?

Вона усміхнулася чарівним усміхом, неможливим до наслідування, якому найбільше вона завдячувала поведінку в світі:

— Я боялася несподіванок.

— Ви нічим не ризикували.

Вона випростувалася і він зрозумів небезпеку свого натяку.

— Чи на правду — сказала — я не наражала себе ні на добрі, ні на злі несподіванки? Ви знаєте добре, що ви вільні і що, коли я не маю змоги бути вашою, я не можу вимагати, щоб ви були тільки моїм.

Він мав готову відповідь:

— Припускаю, що ви попередилиб мене про вашу візиту.

— Отже, ви приймаєте пань?

— Часом.

— Коханок?

— Навіть приятельок.

Він лявірував, уважав на кожне слово і навіть на інтонацію голосу. Але вона не мала заміру більше політикувати. Підійшла до люстра і скинула маленьку шапочку, так наче хотіла розгоститися надовше. Він уважно слідкував за її рухами, але не смів їх собі пояснювати.

— Не поцілуєте мене? — спитала. — Який ви забавний.

— Я чекав, Граціє, коли ви матимете відповідний настрій. І потім, я приймаю вас у себе уперше. Се мене дуже зворушило.

— Ви знаєте, що я ваша.

— Се для мене невисловлене щастя, а ви говорите про се так недбало, Граціє!

— Якже я повинна вам се сказати?

— Якби ви так думали, ви сказалиб мені се устами, а не словами.

— Отже я не думаю того, що говорю? Алеж ви завше переконувалися в моїй чесності. Що я вам прирікла?

Він так терпів, коли бачив, як вона бореться сама з собою, що рішив їй допомогти.

— Ви мені ніколи нічого не обіцяли, Граціє. Натомість ви багато разів давали мені стільки ніжності, стільки світла і тепла, без яких життя стає одотонне і плитке.

— Вибачте, я обіцяла вам, що коли буду нещасливою, або коли чоловік мене зрадить, я буду уважати себе вільною і буду вашою. Ся хвилина прийшла.

— Чи ви нещасливі, чи чоловік вас зрадив? Чи одно і друге?

— О ні, цілком не нещаслива, — сказала вона зі збільшим обличчям, — але чоловік мене зрадив з маловартісною жінкою, з англійською балетницею.

— Чи знаєте її ім'я?

— Так, без сумніву. Міс Ліліян Мей.

Реймон д'Обре, кинувся нарешті в бій:

— О ні, Граціє, се не Ліліян Мей!

— Чому?

— Тому, що вона моя коханка. Ви змуштуєте мене признатися. Дійсно, підчас останньої подорожі ваш чоловік обідав з нею в Лондоні. Ввечері я до них прилучився. Ви позбирали самі сплетні. Якщо не маєте иншого доказу, мені дуже прикро, але я не можу користати з так очевидної помилки. Я теж був завше чесний з вами.

Він побачив, що Грація Езері легко спаленіла, немов наложила на обличчя делікатну верству рожевого пудру. Чиж її так обходить вірність і любов чоловіка? Якеж місце займав він в сьому серці і в сій маленькій голові?

— Але все таки, — пробувала вона ще сперечатися, — я маю доказ.

— Який доказ?

— Депешу від сієї жінки.

— Що ж в тій депеші?

— Що ви їхали і снідали з нею, але що на вечір вона чекала мого чоловіка.

— Чиж се не те саме, що я вам відкрив? Пан Езері за-
нявся тим, щоб вона мала вечірню подорож на літаку і вона
хотіла подякувати йому за се в Лондоні, бо знала, що він
туди приїде.

— Мій чоловік дав мені те саме вияснення. Телеграма
говорить що инше.

Вона роздумувала хвилинку, а потім підійшла до нього:

— Чи даєте мені слово честі, що Ліліян Мей ваша
коханка?

Вона його тортурувала. Звичка панувати прилюдно над
собою і вміння унерухомлювати обличчя придались йому.
Він дав слово честі, хоч серце його рвалося з болю. Тоді
вона чарівно усміхнулася до нього і зітхнула:

— Помимо всього, шкода.

Що вона хотіла сим сказати? Не потребував її питати,
бо вона додала:

— Якби вона була коханкою мого чоловіка, я булаб
вашою.

— Чи жалуєте сього?

— Можливо.

Йому вистарчило пригадати прибуту, малу постать, яку
вона мала перед хвилиною, щоб не йняти їй віри. Вона
не догадувалася, яку жорстоку боротьбу провадив він з со-
бою і тому продовжувала:

— Ся балетниця, отже, дуже гарна?

— Досить.

— Гарніша від мене?

— Цілком инша.

— Покажіть мені її світлину.

— Вона поступає, як ви. Уміщає свої світлини в жур-
налах, а відмовляє їх коханкові.

— Се дивно.

— Я маю її світлину в мойому мешканні в Лондоні.

— Ви маєте мешкання в Лондоні?

— Щоб її приймати.

Він продовжував гру, через унесення, або тому, що
його огорнула розпука. Тепер, коли він програв, хотів про-
трати з честю.

— А може мій чоловік до неї залицявся? — почала
вона знов з найбільш чарівним усміхом і з підступним
виразом очей. Се смішне, але він мігби вам зрewanжуватися.

— Зрewanжуватися?

— Розуміється! Від років я зраджую його з вами.

— Так мало!

— Думаєте? Помимо того нам так приємно бути разом. Так приємно, що не маю охоти йти звідси. Але ви сьогодні так мало гостинні, так мало ніжні! Я була майже обеззброєна, я так потребувала опертися о ваше рамя, а ви мене відштовхнули.

— Я вас відштовхнув, Граціє?

— Так. Ви моглиб обтяжити мого чоловіка, щоб зеднати мене, щоб нарешті мене взяти. Якщоб ви мене любили на правду, ви се зробилиб. Коли люблять, не перебирають в засобах.

Збентежений, він дивися на неї, мов остовпілий.

— О! Граціє, як ви можете таке говорити, ви, що завше боронилися перед мною?

— Я вже не маю пощо боронитися.

Запанувати над собою, щоб урятувати чоловіка своєї приятельки, се вимагало такого великого напруження, що на сей раз він не міг стримати обурення на сю надмірну кокетерію:

— Слухайте, Граціє, не грайтеся з моєю любовю.

— З нашою любовю.

— Ні, Граціє, з моєю. Ви прийшли сюди пожирані трівогою і жалем, бо думали, що вас зраджує чоловік, а після того, як переконалися, що помилилися, ви так втішилися, що відчуваєте потребу забавитися, знущаючись наді мною. Се потворне і негідне вас.

Вона піднялася з фотелю, в якому сиділа і вдягнула спішно капелюх:

— Маєте рацію, друже, я була недоброю. Але мені здавалося, що ви з легким серцем скористаєте з вірності мого чоловіка. Ви так заняті своєю балетницею, що вже не бажаєте цілковитого віддання, якого, ви тяжко зітхаючи, допоминалися. Я воліла ваші хитрощі від вашої байдужности.

— О, Граціє, моєї байдужности!

І в розпачі він додав:

— Думайте про мене все, що вам подобається. Але я найменшим кроком не мігби сколотити вашого щастя.

— О, певно, ви не стурбували його сьогодні. Навпаки.

І раптово вона попрощалася, немовби була розлучена. На нього, чи на себе саму?

Реймон д'Обре не силувався її затримати. Він мав вражіння, що вона відходить від нього назавше. Чиж не бачив він сили її прив'язання до чоловіка? Йому вистарчилоб сказати одно слово, щоб розірвати, або бодай ослабити сей звязок. Але він не міг вимовити сього слова не тому, що після відвідин п. Езері він був з ним в змові, тільки тому, що він відчув нагло, що стоїть поза межами нормального і упорядкованого життя Грації Езері. Ніколи він не

розумів краще природи любови й окремішності, яка виносить її понад звичайні, практичні і щоденні умови життя, і робить любов небезпечною, якщо вона кидається на осліп.

Він підійшов до скритки, куди вкинув компромітуючого листа від міс Ліліян Мей. Нічого більше не лишалось, як спалити той лист, щоб знищити єдиного правдомовного свідка. Лист почав палати, як чиясь рука заволоділа ним. Грація лисячим кроком вернула до кімнати.

— Лишіть се, сказав він мягко, але рішучо. Се любовний лист, але не від вас.

— О! — відповіла вона, блискавично перебігаючи лист очами і випускаючи свою здобич. — Я добре знала, що се не любовний лист.

— Отже ви упевнилися.

З безконечною чулістю вона подивилася йому в очі.

— Ані трохи не більше, ніж перед хвилиною. Я догадалася, але не зміла розуміти. Се було таке гарне! Я мучила вас, щоб вирвати вашу таємницю, але ви її не видали.

— Граціє, присягаю, що ви помиляєтеся.

— Ні, ні, не старайтеся більше говорити неправди. Я пригадала докладно зміст депеші, саме який ви і мій чоловік zdeформували. Будьте спокійні; я йому прощу. Я навіть не буду йому докоряти. Він не знатиме, що я знала про все. Не протестуйте. Він нічого не буде знати, бо в сю хвилину я багато більше винна перед ним, ніж він завинив перед мною.

— В сю хвилину, Граціє? — спитав він здивований і зворушений несподіваною егзальтацією своєї приятельки.

— Так, в сю хвилину, тому, що я вас люблю, Реймон, — цілим серцем, цілою душею, цілим моїм зраненим еством. Я вас люблю; я люблю тебе так, як потрафить любити тільки жінка і треба бачиш, щоб ти се зрозумів. Ти мені все посвятив, твою коханку, твою кар'єру. Я мала досить самолюбства, щоб все се прийняти. Тепер ти зробив ще більше. Ти хотів, щоб мое щастя не було розбите, щоб воно зістало ненарушеним. Ти мене боронив проти нещастя і проти мене самої. Ти згодився мене стратити, щоб мене урятувати. Ходи ближче до мене. Обійми і притули мене міцно, а потім дозволь мені відійти. Будь певний поза тим нема вже нічого. Я тебе люблю не за твою відданість, не за твої посвяти. Жінка любить не за се.

— Граціє, кохана...

— Позволь мені висказатися. Звичайно жінка не вміє говорити, але в сю хвилину мені здається, що я зумію тобі сказати те, про що ти повинен знати. Так, се правда, мені залежить на моєму чоловікові, на моєму щасті, на моєму спокою і ти добре здаєш собі з сього звіт. Але ти не розумієш ще одної речі, бо ти мене занадто хотів і се

бажання прислонювало тобі правду. Я прийшла до тебе в розпачі з певністю, що ти мене оборониш і порятуюєш, не на те, щоб стати твоєю, я знала, що ти не скористаєш з мого нещастя. Але бачиш, я більше належу до тебе, ніж жінка до чоловіка, ніж коханка до свого коханого. В любови ми, — з цілою нашою ніжністю — часто несвідомо прямоємо до чогось неясного, таємничого і неможливого. Тільки що я пізнала, що я знайшла се щось в тобі.

— І ти мені се дала.

— Тому, що я тобі се дала, ти бачиш добре, що мені треба відійти. Сього власне ми обоє шукали вже від років. Прощай, мое кохання.

— Так, — прошепотів він, звільняючи обійми, в яких її тримав, — любов. Можливо, що вона тільки те.

І тому, що при розстанню вона дивилася на нього зі сльозами в очах, він додав не без смутку:

— Можливо, що вона тільки те...

(з французького Г. Кобринська)

С. Змунчилло

Роковані години

Події вже не грядуть: вони давно летять, як валькірії, як густа хмара важких бомбовозів над нашими головами.

Наш континент вже віддавна не відчував такого ритму історії, як нині. В судорогах зусиль ламаються і падають кордони. На наших очах, як у велитенським фільмі, корчиться і міняється мапа світу, набрякають „невральгічні пункти“, прокреслюються напрямки експанзій і „вектори“ історіотворчих сил.

Блажен, хто сей відвідав світ
В його роковані години —

сказав один визначний поет минулого століття, в найбільш супокійній добі його позірної стабілізації, ті „роковані години“ прозріваючи.

Блажен?.. Трудно сказати. То залежить від індивідуального розуміння поняття „блаженство“ і від особистого смаку.

Звичайно, арійський ідеал — ставок і млинок, і вишневенький садок — річи досить привабливі і остаточно природні — довгий час були синонімом блаженства, не лише на малоросійських теренах, аж поки і ставки, і млинки злизало полум'я мстивої історії враз з вишеньками.

Декадентська „стабілізація“ кінця минулого віку, безперервні веселоці Парижу з канканом і Оффенбахом, що поводи але вперто переісточували патетику історизму на оперетку, а тягар культури на естетство і „імпресіонізм“, врешті чудова віденська кава з хрупотливими булочками — все те теж уxo-

дило за „блаженство“. В тім штучнім світі декорацій і удаваних, механічних веселощів під безхмарям, здавалося, нескінченної полудневої тиші — мимо короткої „весняної“ бурі 1848 року — мало хто відчував, що саме зріє й виростає в темних позалаштункових закутках, геттах і сутеренах.

Аджеж поки Яків, син Ісаака, Оффенбах прищиплював шибенничну усмішку рокованому на загладу суспільству і його музика (м.и. оснута на жидівських, навіть ритуальних мотивах) жерла II імперію, одноплеменник і майже ровесник його — Карло Маркс горячково заповнював вижертву духову порожнечу своїм, вагітним диявольськими плодами, змістом.

Недарма таку лють викликала в Оффенбахові музика Вагнера. Недарма намагався він здискредитувати її випробованим засобом — пародією. І так само, як реакцією на оффенбахіяду був Вагнер, реакцією на криваву соціалістично-ритуальну оффенбахіяду марксизму стає — за нашого часу — очищений і усвідомлений Ніцше, Ніцше зі всіма „свастиковими“ наслідками його філософії.¹⁾

Розуміється отже, що не того роду „блаженство“ (ми тепер надто дошкульно бачимо відворотний його бік) мав на мислі цитований висше поет. І не на таке „блаженство“ мають бути приготовані учасники нинішніх рокованих годин, годин, коли в тій самій Франції відбувається трагічно-оперетковий *Danse macabre* бувшої донедавна великодержави, а під зловісно-побідні фанфари Вагнера розпружується на просторах Міттельєвропи, з фатальною непереможністю, імперія германської нації...

О, апостол її, се не розмріяний „полудневць“ Наполеон III Малий (як саркастично звав його Гюго), ні! Та й магія всіякої оффенбахівщини є нині досить здемаскована, щоб хто-будь міг їй ще улягати так, як перед століттям.

1

„кипучі мільйони

Ідуть, щоб світ в останнє розколоть
На так і ні, на біле і червоне.

М. Рильський

Те, що нині робить історія, властивіше назватиб треба не розколюванням (поняття механічне), лише кристалізацією культурно-історичного хаосу, що повстав по великій війні і що його намагалися маленькі люди задекорувати різнокольоровим „договорним“ папером.

¹⁾ Тема Маркс — Оффенбах досі ніким, здається, не зачеплена, хоч актуальність цієї теми видається нам вже тепер очевидною. Характеристично, що Маркс уродився в 1818 р., а вундеркінд і пізніший „Mozart de champs Elisees“ — Оффенбах на рік пізніше (19 VI 1819). Деякі події в історії завше починаються від „невинної“ музики і культивация фокстротів з джезами й дансінгами також має свою вимовність і свої наслідки. Ще Чингіс-Хан заповідав „впроваджувати музику, що ослаблює характер ворога“.

Темні сатанинські сили, в яких істнуванні переконує те-пер найреальніша щоденна дійсність, передовсім лічили на механіку і механічні закони безвладности. Вправивши людство в м'ясо розслаблений ритм свого диявольського фокс-троту, вони занадто покладалися на його заколисуючий, гіпнотизуючий автоматизм, щоб — тим часом — опанувати культурно-безпритульні чи культурно-снутошені терени і побудувати на них свої фортеці і резервати (СССР).

В великій мірі се їм вдалося. Але, в основному, темні сили перерахувалися. Не все бо на світі обіймає їх примітивно-матеріялістичний, арифметичний „рахунок“.

Зпід горячково накиданих наверхстовань механістичної мертвеччини, що от-от мала остаточно придушити все суще, раптом крикнуло саме загрожене життя, раптом розпружилася сама стиснута, але нестерпна органіка нашого континенту і нашої планети.

Є щось благодатно-божественне і чудесно-органічне в тім, що на московський „октябрь“ 1917 року п'ять років пізніше відповідає „ottobre“ вічного Риму, оселі духа і вмістилища серця нашої нестерпної цивілізації. І є щось яскраво-перекональне, нестерпно-історичне в тім, що історіотворчий „вектор“ Риму — відріжним шляхом історії — скерувався на Рен і далі, сягнув по бургундські й тевтонські легіони — по силу нашої цивілізації — і так повстала історіософічна вісь надовго пред повстанням політичної.

Так невмируща історія — на страх і люті сатанинським силам смерті — випнула становий хребет Європи. Тієї Європи, що їй ангели й маловіри вже співали веселі джезбендові реквієми.

Серце Риму й рамена Германії — ось чинники, що зареагували в обезвладненім організмі Європи. Зареагували гвалтовно, відруково. І тому такі лицемірні зойки про „упокорення людини“ і „варварство“. І тому подратовані „схлипи“ у емеритованих представників бувшого європейського Розуму, що загіпнотизований і зледащільний, не може обудитися по гашішах; що й досі в наркотичнім півсні повторює фокс-тротні фрази і фази під нашіптування Gide'ів і жидів.

Вистарчить придивитися ближше станові річей в класичній донедавна країні Розуму, в ославленій батьківщині „прозоро-латинського“ *ratio* — Франції, щоб ствердити, що в повизшім констатуванні немає ані кріхти перебільшення. Навіть і в тім випадку, коли приймемо під увагу несподіване (і досить істеричне, що правда), „обудження“ Селінів.

Захитані катаклізмом і загрожені в своїм істнуванні тамті народи здолали змобілізувати потенціальну силу своїх рас і крізь суспільства ХХ століття промовили віки акумульованого історизму і мідь пращурів. Але чи не згасли в крові сучасного француза, тим більш поважно „левантинізованого“ парижанина — чи не згасли голоси не лише галійських предків, але й поплечників перших Людвиків? Чи не згнило ра-

сове коріння великої нації — і наслідки сього спостерігають нині всі народи Європи, одні з жахом, другі з радістю?

2

І тут як найяскравіше виявляється нині вже для всіх очевидна роля ССРСР, чинника, що зробившись зримим для всіх резерватом темних сил історії, не перестає одночасно бути Москвою чи, як що се кому більш до вподоби, Росією.

Саме в офіційній мові одного з двох великих деміургів сучасся почули ми недавно речення, якого зміст полягає на розріженні „міжнародного большевизму“ з одного боку і „великого російського народу“ — з другого.

Трудно сказати, наскільки се високо офіційальне речення було (в сім випадку) подиктоване внутрішнім переконанням промовця, а наскільки вимогами політичної тактики, але не маємо права закривати очей на дійсність: така концепція, скажіть, „абстрактного большевизму“, концепція, що — прихильно до „великого народу російського“ — розгрішує його від большевизму (= „міжнародне жидівство“ і „банда узурпаторів“), — існує і має певний ґрунт в широких колах західно-європейського суспільства.

Аджеж не таємниця, що те суспільство ніколи не мало справжньої уяви про задимлену скомплікованими легендами Росію, ані про значно більш „просту“ Московію. Герберштайн, Флетчер чи Кюстін, яко яскраві винятки, не йдуть в рахунок.

З другого боку Захід — мимо зухвалої остороги Тютчева не міряти Росії „аршіном обцім“ — вперто міряв її метром західної льогіки, а тій льогіці, як відомо, немає що робити на теренах Росії. Бо там відвіку „два рази два“ бувало чим хочете, лише не „чотирма“.

Можемо бути поблажливими чи виrozumілими для цієї безумовної слабости Заходу у відношенні до Росії (знання ворога — половина побіди, а що то ворог, про се безуспішно, переконували Захід не лише той самий Тютчев, але й Толстой, і Достоевський і цілий ряд відповідальних і авторитетних росіян). Але булоб з нашого боку непростимою легковажністю сей стан річей ігнорувати. Звичайно, не в імя досить комічної „всеєвропейськості“ — Захід сам собі дасть раду з Москвою, — але в імя наших же життьових інтересів, для уникнення зайвих оман при занадто очайдушних „орієнтаціях“.

Терміни „Russie“ і „Russland“ зробили своє, а українська постава в рішальних тижнях і місяцях в Києві 1917 року не дуже захитала підсвідомою вірою пересічного західного європейця в „єдинонеділимість“ всіх, мовляв, „руських“. Саме-но покикування на пожовклі мапи і запорошені рештки історичних документів — в обличчі складної і маловиразної дійсности — було завше заняттям малопродуктивним...

Ся віра в 120 чи 160 (залежно від „потреби“) мільонів

самих но „руських“ найшла найгорячіший відклик в серцях передовсім „братів словян“ і то з різних причин, між якими як найменше треба шукати причин сентиментально-„всесловянської“ натури. За прикладами незручного, але й ризиковного оперування терміном „руській“ чи „руський“ — не далеко ходити.

Та на сім з легендою Росії — на захід від ССРСР — не кінець.

По світовій війні спостерігаємо тріумфальний похід — передовсім на землях „братів словянських“ — найстрашнішого: російської доктрини державности з її догматом псевдонаціоналістичного („єдинонеділимчеського“) тріумфу над національною особовістю і над структуральністю історичного суспільства.

З самовбійчою впертістю вчорашнього невольника „брати-словяни“ почали стосувати доктрину російської державности не лише там, де були для сього „об'єктивні умови“ в постаті свіжих слідів конкретної російської державности, але й там, де ще недавно передтим панував конституційний режим західноєвропейської держави і навіть там, де віками була справжня Європа.

Таким чином повстали сі дивовижні „Югославії“, „чешско-словенські язики“ і інші, подібної категорії, мертві, механістичні комбінації.

Сотні „словянських братів“ (і їх еліта) діставали освіту по російських школах, кінчали там університети й академії, а часом від наймолодших літ в умовах Росії виховувались. Щож дивного, що з російською заразою в душах і умах повертаючись до своїх балканських і до різних інших батьківщин і займаючи там високі становища, вони свідомо й несвідомо переносили туди й прищеплювали затруті плоди російської „культури“, передовсім державної, але також і побутово-духової.

По світовій війні, з перебудовою старих і повстанням нових держав, західнословянські учні Росії одержали поле до застосування своїх викультигованих в російській школі талантів. І славетний „руський дух“, дух Пушкіних, Победоносцевих і Достоевських, запанував з несподіваною силою навіть і там, де ніколи до того часу його не чули.

Почалася масова продукція блюзнірської російської мертвеччини. Бо й якже инакше назвати адміністраційне роблення, наприклад, з живих хорватів—мертвих „югословян“. При чім, морально тортурований і часто духово зламаний такий кріпак молоха „наднаціональної“ абстракції мусить не лише душити в собі останні живі, національні подриги, а й безперерви кричати „ура“ і бути в радісній захваті від виконуваних на його живій душі „державно-творчих“ вівісекцій.

Часами аж дивно стає, що стільки західно європейських умів, солідно студіюючи ССРСР і Росію, розглядаючи явище російського комунізму з різних сторін і точок погляду (на жаль,

найчастіше з „економічного“), ламаючи собі голову над „загадкою“ більшовизму, досі не можуть зрозуміти простої істини більшовизму, яка полягає в тому, що „міжнародний“ чи „наднародний“ більшовизм є перш за все метафізичним запереченням національності (народу, його структури, його історії ну й, розуміється, його духа); є систематичним умертвленням народу, як органічної спільноти і духово-культуральної особовості.

А сій своїй істоті „більшовизм“ через концепцію „вавілонської башти“ народів — „радянський народ“ — сполучується і покривається з поняттям „Росії“. Бо чимже, властиво, була ця державна організація, як не фабрикою „більшовизму“ на велитенських „єдиносудимих“ обшарах підбитих впродовж історії народів і країн?

Систематичне перетворення органічно-структурального живого життя на „єдиносудиму“ аморфну мертвечину, на гнилу рідину позбавленого живої форми хаосу і, на вибухову (остаточно) мішанину рас і культур — сеж і дає в результаті „більшовизм“, сеж і є, більшовизм.

Але се також є — і Росія. Допіру коли інтер-російська мішанина, не стримувана більш ослабленою державною формою, врешті вибухла, тоді цілий світ здивувався і, для власного заспокоєння, згодився на зручну назву „більшовизм“, що через свою „соціалістичність“ все „соціологічно“ зясовувала.

І коли балкансько-словянські горе-імперіялісти управляють, на підставі російської державної доктрини, свій так пекельно далекий від староримського чи сучасного англійського, „імперіялізм“, вони не розуміють, що о вони в дійсності роблять.

Не розуміють, що той їх „імперіялізм“, розширюючи культуру Росії на Захід, творить готові лінії сполучки для комунізму Москви, отже того самого більшовизму, проти якого вони ніби борються.

Тут то власне приходить той чинник, що в очах поверховних обсерваторів більшовизму, бувши його складовим „міжнародним“ елементом, заслонює його російське походження.

Се той чинник, що його хтось дотепно назвав „міжнародом“; що його предки були творцями глибокого біблійного міту про Вавілонську Башту і „змішання мов“.

Наївні антисеміти (а ними є більшість псевдонаціоналістів і псевдоімперіялістів!), що вірять в „купку жидівських узурпаторів, які тримають владу над великим російським народом“, що вперто аналізують більшовизм методом *reductio ad judaism*, не можуть собі уявити, що потуга Ізраїля є величиною функціональною, що „жид“ є наслідком, а не причиною; є галапасним явищем натури друготної, а не першої категорії. Треба мати на чім пасожитувати!

Вистарчить кинути оком на географію діаспори, щоб зрозуміти сю просту істину.

Там, де народи мають живе расове коріння, де вільно розвивається їх органічна культура, де повноструктуральні суспільства дихають атмосферою морального здоров'я, не затрутою різними „ізмами“ і „месіянізмами“, де нації живуть повним історичним життям, — там Ізраїль або воліє бути цілковито відсутнім (Скандинавія), або становить цілком конструктивний елемент, що дивує (у „вічного революціонера“!) своїм конформізмом (Англія).

Ізраїль допіру впливає там, де існує відповідний „клімат“ для стоячих вод многонаціональної, але при тім „єдино неділюмої“ („вавілонської“) мішанини, там де структура суспільств порушена, де національна й людська особистість покалічена, затрована „ізмами“ чи хора на застарілі історичні хвороби; там де наслідком механічного творення державного „наднароду“ („вавілонська башта“) автоматично шириться загальна деморалізація і расове гниття.

Многонаціональність держави ще не творить, сама в собі, догідних умов для процвітання „міжнародного“ галапаса. Імперія староримського типу зовсім не заперечувала здорове національне існування народів, що її — під благодатною зверхністю Риму — складали. І тому Ізраїль, приклавши свою руку до упадку й руїни Риму, ненавидить Рим на протязі цілої своєї історії і боїться всіякого „Риму“, як хвороби.

Натомісць, вавілонсько-державна організація типу „Росія“, становить вимріяний рай для Ізраїля І тому, власне світовий Ізраїль поставив свою карту на СССР, яко найідеальнішу для нього модифікацію Росії, — до кінця. Несогіршим, хоч не таким вигідним раєм для Ізраїля єсть хмародерна, біржева, долярова, галасливо-голівудська Америка.

Якимже абсурдом по тім всім видається такий дивогляд, як фільборосійський антисемітизм! Є він значно більш абсурдальний, і підозрілий, аніж навіть фільбосемітський антибольшевизм.

Для когоч, як не для представників „міжнароду“ найближчим, найріднішим є пекельний московський міт „общерусского“ чи там „советського“ народу?

Кому, як не їм, вічним кочовникам, усміхається державність з пустинею сипучого піску замісць живого, творчого багатства органічної, вкоріненої, ростучої і квітучої нації?

Хто, як не вони, древні вихованці ненавистного до всілякої осілості Талмуду, викохали собі ідеал народу — перекотиполя, народу вічних „міграцій“ в державі, що її влада неначе велитенською мішалкою систематично перемішує людську масу, не даючи їй не то що запустити коріння на власнім терені, але й історично отямитися?

Для них, що уникають всілякої ясности й окресленості, для них, що культивують від віку темні міти, „релятивізм“ і хаос, є не лише ненавистним, але й невідгідним кожне

нормальне національне ім'я. Тому ніде не мають і не матимуть такого успіху характеристичні „додатки“ до національного імені („обще—“ чи „всех—“), як власне серед них. Бо між австрійцем і угорцем вони, власне, були завше „австро-угорцями“, як межі слов'янами, вони передовсім охоче будуть „северо“-чи „юго“-„слов'янами“.

Можна називати себе гіперімперіалістами і ультранаціоналістами, можна бути не знати якими горячими антисемітами, але там, де існують „російські“ політичні обставини (передовсім в значній питомій вазі „міжнароду“), де ділає під „націоналістичним“ (чи релігійним) псевдонімом російська доктрина державности, там і гіперімперіалісти, і ультранаціоналісти і антисеміти volens-polens мусять провадити фактично „фольксфронтową“, масонсько-„демократичну“, більш або менш соціалістичну і безумовно контрнаціоналістичну політику.

В сім є фатум російської доктрини державности.

І сей фатум ніколи так не був очевидний, як саме тепер, в сі роковані години, коли виразніше ніж колибудь в історії, сили світу, зростаючи і кристалізуючись, нещадно ділять світ на „так“ і „ні“, і коли не лише тільки потузі Ізраїля, а й всіляким концепціям і доктринам російсько-вавілонським враз з базою і резерватом їх — СССР, приходить очевидний кінець.

4

Події летять. Летять над нами і повз нас.

Не маємо зайвих обман, що наш голос може хоч на крихту заважити на їх силі чи напрямку. Занадто той голос є, наразі, слабкий і єдиною, хоч і марною потіхою в тих подіях може бути свідомість, що українській національній спільноті не залишається вже нічого до страчання.

Та в процесі систематичних страчувань, процесі, що триває вже двадцять перший рік, мусіли набути ми неаби який досвід і знаття. Сі досвід і знаття разючо контрастують з нашими можливостями, але булоб смішним намагатися ділитися ними з тими, що чинять нині, не питаючися нікого.

Коли порушуємо сі справи, то се порушування залишається лише мислями наголос, упритомлюванням ситуації передовсім собі самім.

Перед Советами виростає перспектива кінця, се правда. Лише як різно собі сей кінець уявляють діві особи і обсерватори нинішніх рокованих годин! І стає страшно на саму гадку, що концепція „великого російського народу, експлоатованого міжнароднім жидівством“, моглаб на радість власне „світового жидівства“ — стати актуальною.

А власне — в передбаченні советського кінця — всі темні сили історії так в середині СССР, як і по „міжнародних“ периферіях советської легенди, напружують всі зусилля.

А розпач надає тим зусиллям спеціальної горячкості й ризиканства.

На протязі останніх літ і місяців в ССРСР похапцем відбувається обезпечення на всі боки від „отчизни великого рускаво народа“ аж до „мірового пожара“ і повороту до відроджуваного нині в ССРСР „комунізму“. Скаля, як бачимо, не маленька: від Пурішкевича аж до Маркса і навпаки. В резервіж Троцький, „трокцізм“ і IV Інтернаціонал Ротшильдів та „людових фронтів“.

Сталін в прискоренім темпі переробляє й відмоложує своє боярство, щоб мати його більш пристосованим до нових, більш скомплікованих умовин боротьби за існування своєї держави.

„Троцькистський“ резерв, тимчасом, зовсім не перебуває в стані очікування, лише ще горячковіше ділає „в запіллі“ Європи і в Америці. До кінця будуть використані всі „еспанські“ можливості. До кінця буде зужита Франція і її далекі й близькі комбатанти.

Коли треба буде, в ССРСР впровадять не лише букву, а й поруч Сталіна засісти може якийсь живоцерковний патріарх чи навіть і цілком його замінить.

„Форми“ будуть мінятися всіляко в єдиній лише цілі: якнайповніше заховати „Росію“ — зміст. Не треба отже дивуватися, колиб одного дня з'явився „указ“ (тепер в ССРСР вже немає революційних декретів, лише царистичні укази), що „комунізм“ перейменується на „фашизм“, а замість „атца народоф“, Сталін оголошується дуче чи фірером „советскаво народа“.

Аджеж ми виразно бачимо, як ті самі советсько-міжнародні сили роблять (де лиш можна) все, аби денатурувати й підмінити напр. ненавистну доктрину націоналізму, обернути її на таку саму мертвеччину, як всі їх ідеї і всі їх доктрини. І то найскладнішими й найвдачнішими способами, напр. за допомогою навіть вульгарного антисемітизму...

Вони будуть розпорошувати увагу і скеровувати її всюди, тільки щоб сховати головне. Але ми знаємо, що більше-визм то не егзотична абстракція і не тільки „міжнародний жид“, лише цілком конкретна, комбінована й скомплікована, але таки справді „єдина-неділіма“ сила, якої головною постаттю є Москва, а базою і ґрунтом — ССРСР. Там, а не по розпорошених советських колоніях Європи, знаходиться метрополія.

Булоб прикрою і фатальною помилкою в планетарній війні з сучасною Картагіною керувати виключну увагу лише на картагенське гетто, або уважати за ціль війни „реформування“ советської Картагіни для щастя „великого (чи не занадто?) російського народу“.

Hi. Carthaginem esse delendam — цілковито, „тотально“, бо то є огнище і джерело.

Йозефіна Бургардт*)

Трагедія українського студентства в ССРСР

Витяги з доповіді, виголошеної 25 лютого в Українському Науковому Дослідчому Інституті в Берліні

Вищі школи, як і інші установи на Советській Україні перебувають в стані експериментів і хаосу, в стані, то безнастанного розгортання, то скорочування: вони набухають, кількість їх зростає, а через деякий час знову скорочуються, аж знову досягнуть розміру, в якому були раніш. Прикладом може служити Київський Політехнічний Інститут, один з найбільших Вищих Наукових Закладів України. За час 1931 — 1933 рр. він розбився не менш як на 15 інститутів, які потім поступово стали згорнутися, аж в 1937 знову злилися в один Політехн. Інститут. Тільки Сільсько-Господарський Інститут, що був утворений при Сільсько-Господ. Відділі Київськ. Політехн. Інституту, залишився (в Голосіїві, під Києвом) та рештки деяких інститутів, як напр. Авіаційного, Будів. Інституту, доживали останній рік, як окремі заклади.

Так само й навчання в вищій школі підлягає постійним змінам і перебудовам, що не залишається без впливу на успіхи студентів.

В 1931 — 1933 рр. заведено нпр. „безперервне навчання“. Студенти відвідували протягом 3-х місяців інститут, потім їхали на три місяці на практику, кудись на Урал, Донбас або Сибір, поверталися на 3 місяці до школи, потім знов на практику і т. д. Ледви що молодь почала звикати до нових шкільних та міських умов, як її знову виривали з школи та посилали кудись „насаджувати соціалізм“, (бо се було, поруч з практикою, головним обов'язком студентів). Повертали вони до школи зголоднілі й виснажені та засипали директорів скаргами: що їх використовувано підчас „практики“ як просту робочу силу, для копання та рубання; що нічого не придбали для свого фаху. Професори скаржилися, що студенти за час практики забули те, що були придбали за 3 місяці теоретичного навчання в школі. Через якийсь час сю систему скасовано.

Щотижня збиралися професори та обговорювали на безконечних засіданнях методи викладання, бо стару систему читання лекцій засуджено, як невідповідну для нового устрою. Почалися нові експерименти. Запроваджено так звану лабора-

*) Авторці — сестрі нашого співробітника Осв. Бургардта, удалося недавно вирватися з советського пекла. Його описує вона в першій своїй статі в *Віснику* (кн. V).

торну систему. Слухачі мали, сидючи в лябораторії чи в кабінеті, працювати над книжкою та в „процесі самодіяльності“ засвоювати новий матеріал. До професора, який був присутній, мали право звертатися лише тоді, коли „буде в тому потреба“. Ся система теж внесла чимало неспокою та незадоволення в життя вищої школи. Виявилось, що кождий студент потребував вказівок професора, всі до нього зверталися, а він не міг всіх задовольнити, перетомлювався, нервувався. Нарешті, лектура заявила, що при сій системі треба потратити в два рази більше часу, тоді вона може дати позитивні наслідки. Систему зліквідовано.

Тоді прийшла доба так званої „бригадно-лябораторної“ роботи. Студенти групувалися по 5 — 6 чоловік, а професор мав рахуватися з колективною роботою цілої „бригади“, а не з роботою окремого студента. В такій бригаді працювало звичайно не більш як двоє, а решта читали або відписували вже готовий матеріал.

Кожда з таких „систем“ примінювалася протягом кількох років, аж поки переконувалися, що вона до нічого. Хто з вчителів не хотів переходити на нову систему, того плямовано, як контр-революціонера. 1937 р. знову запроваджено стару систему викладів, але се все мало помагало. В совітських газетах часто можна читати про недостатні знання абсолювентів вищої школи, навіть про анальфабетизм учителів советських шкіл. Останніми роками на Сов. Україні скасовано професійні школи, натомість перетворено деякі семилітні „трудшколи“ на 10-літні. При вступі до вищої школи вимагають знання з курсу 10-літньої школи. Але виявилось, що й 10-літлітка дає недостаточну підготовку до вищої школи. Пробні іспити, що їх переведено у багатьох закладах, дали дуже погані наслідки. Напр. в Будівельному Інституті минулого року студенти I та II курсу написали пробний диктат. 2 сторінки з української мови, а також з російської. В групі, в якій було 35 слухачів, тільки 1 написав добре, 3 чи 4 задовільно, а решта — незадовільно. Причому у багатьох було від 30 до 50 помилок.

Крім недостатньої підготовки, крім постійної зміни методів та навчальних плянів (з яких ані один не доводився до кінця), на успіхи студентів негативно впливає перевантаження соціально-економічними фактами та військовизація.

У кожній вищій школі над усіма катедрами стоїть, як провідна, катедра соціально-економічних дисциплін. Замість історії, студентам подається історія ком. партії, історія революції, історія матеріалізму, ленінізм, діалектичний матеріалізм і т. п.

Не досить того, що студент має щотижня кілька годин теорії, він мусить ще обовязково брати активну участь у гуртках (ленінізму, марксо-ленінської діалектики, безбожників і т. п.), та виступати на них з доповідями. Соц. економ. катедра та партійні організації інституту стежать за тим, щоб кож-

дий студент міг себе виявити. Тут виконується комуністичний світогляд.

Соц. економ. катедра має дбати про „політичне виховання“ професорів. Для них викладається обов'язковий курс діалектичного матеріалізму, окремі лектори соц. економічної катедри беруть участь в засіданнях інших професорів, особливо при затвердженні учбових плянів, щоб узгодити їх з „марксо-ленінською діалектикою“; кождий фах має бути просякнутий діалект. матеріалізмом. Професори вищих шкіл сидять годинами та радяться, як в своїх плянах, виявити сю методологію. Памятаю, що особливі труднощі се справляло голові катедри будівельних матеріалів в одній з київських технічних вищих шкіл, проф. Я. Його будівельні матеріали ніяк не просякалися, як слід, діалектичним матеріалізмом, так що йому довелося зректися головування.

Видатний археолог, проф. Моргилевський (той самий, що відкрив під тинком Софійського Собору в Києві старовинні фрески, якого запрошували до себе американські вищі заклади, ніяк не міг як слід „увязати“ свій курс з діалектичним матеріалізмом. Йому довелося не менш як 6 разів перероблювати програму.

Деякі вчителі, навики заходять надто далеко в сьому „просякненні“. Так, напр., один вчитель машино-будівельного інституту в Києві навів між иншим в одній лекції про рівень води такий приклад: „Колиб ГПУ потопило в Ладозькому озері всю людність Советів, то вода підняласьби тільки на стількито метрів“. За сей приклад його нап'ятовано, як контр-революціонера та знято з роботи.

Пані Кравченко, лекторка німецької мови в меліоративному київському інституті хотіла, щоб навіть граматичні вправи „просяклися“ марксизмом та давала студентам відмінювати: „Гітлер приходить до влади, Гітлер прийшов до влади, Гітлер прийде до влади“ і т.д. Її зняли з посади і віддали під суд.

Найбільш часу забирає у студентів військовізація. В учбових плянах писали раніш лише „фізкультура“ та підводили під сей термін військовізацію. На сю „фізкультуру“ відводилося багато годин. Тепер, напр., в Київському Будівельному Інституті, на військовізацію відводиться один тиждень на місяць. Всі інші дисципліни випадають, і цілий тиждень студенти не тільки слухають вранці теоретичні виклади військового характеру, але до пізньої ночі машерують, та проробляють військову муштру. У літку групами в декількасот чоловіка виїзять вони групами „в лагерь“ на 6 тижнів, де цілий день проводять знову в військовій муштрі, саперних роботах, то що.

В 1920 і 1925 рр. українська молодь громадно йшла до вищої школи. Се були кращі сини України. Юнаки, яких світова війна вирвала з школи, хотіли тепер закінчити освіту. Часто на шкільних лавах і курсу сиділи 30-ти та 40-літні „хлопці“. Потім почалися чистки, що переводилися декілька разів річно. І якраз найкращі та найздібніші залишалися

поза вищою школою. Легко було виловити свідомих, певних себе „українських соколів“, як їх називали. Потім прийшла черга на більш-менш замаскованих, що пробували вратуватися, пристосувавшись. Повільно, але твердо прямуючи до своєї мети, виловлювала російська влада й сих. Тепер вже шпигуни завелися й серед студентства. Брак моральних засад, брак характеру робили своє — люди втрачали ґрунт під ногами... Партійні „ячейки“ хотіли знати, „чим кождий дихав“. Коли се „дыхання“ було не досить „пролетарським“, або не досить „інтернаціональним“, то студента, під якимсь претекстом, викидали з школи.

Памятаю, як одного талановитого студента машинобудівельного інституту викинули з передостаннього курсу за те, що... сестра його пішла заміж за священика. Одного з талановитіших студентів робітничого віділу, при сьомуж інституті слухача П. звільнено з останнього курсу, бо його товариш доводив, що він... має вдома, на селі, бібліотеку та бюрко. Даремне студент запевняв, що се не бюрко, а звичайний стіл з двома шуфлядами, де міститься його „бібліотека“. Справжній „комнезам“ не може мати бюрка!

Потроху студентство втрачало своє обличчя та набувало иншого характеру. 10 років тому воно мало, перш за все, вигляд „пролетарський“. Се були переважно люди з „народу“, з низів. Тепер молодші студенти, мають трохи більш формальних відомостей з фізики та з математики, ніж ті, але щодо гуманістичних фахів, то про них мають лише бліду уяву. Також дуже обмежений їх світогляд.

Переважна кількість жидів (не менш 75 відсотків в технічних вищих школах) надає школі специфічного характеру: Вищу школу на Советській Україні можна скоріш назвати жидівською ніж українською. Але про се не вільно голосно говорити. Студент IV курсу одного київського інституту, слухач П., мав підчас літньої практики розмову з селянином. На питання сього останнього, чи багато в вищій школі жидів, відповів, згідно з дійсністю, що 75⁰/₁₀₀. По сім студента П. звільнено з інституту, і цілий рік бачити можна було, як він тинявся по коридорах школи, даремно намагаючись щоб його прийняли назад.

Інститути мають також постачати аспірантські кадри. Всі професори скаржились, що саме найздібніших слухачів не залишають аспірантами, а навпаки, самі бездарні, тупі, поповнюють аспірантські кадри. Для них влаштовують помічні курси. Трапляються серед них винятки, але я говорю про масу. Легше верблюдові пройти крізь ухо від голки, ніж видатному українському юнакові в аспіранти. Ся „хитра“ механіка не була мені ще зрозуміла, і мене, памятаю, — дуже здивувало, коли я побачила серед слухачів-аспірантів найтупішого та безнадійно-дурного з своїх бувших слухачів. 3 роки він вчився на робітничому віділі, 4 роки в інституті, але нічого до нього не пристало, ледви кілька формул знав він. А тепер —

аспірант. Підчас лекції нім. мови, якої він вже 7 років вчився, він мав перекласти фразу „тіло має три виміри“. Він зупинився. „Сеж не правдиво“, зауважив він, „не кожде тіло має 3 виміри, сеж залежить від форми тіла“.

Новим явищем на тлі вищих шкіл є так звані „інститути індивідуального навчання“. Для підвищення освіти партійних діячів, червоних директорів, які мають часто дуже недостатню освіту, організовано спеціальні інститути. „Студенти“ туди не ходять, але прелегенти відвідують їх, та дають їм лекції з математики, або креслення, з якогось спеціального фаху, або з чужої мови. Навчання часто перевіряється спеціальними інспекторами, які стежать, щоб виклади провадилися відповідно з встановленим пляном та згідно з виробленою методикою (для кожного „студента“ вироблюється окремий плян).

Я керувала в одному з таких закладів мовним відділом. Доводилося часто контролювати виклади, тож була змога придивитися багатьом високим партійцям. Більшість з них були жиди, переважно здібні, але також декілька українців та росіян, було поміж ними, сі останні були надзвичайно тупі, цілком нездібні до самостійної розумової праці. Коли вони думали, то се робило таке вражіння, ніби вони важке каміння перевертають. Я мала нагоду познайомитись з аспірантськими кадрами 6 ти інститутів. Отже, не випадково вибирали для наукової праці найнездатніших, так само як і для вищих посад! Тут була доцільність, був твердий курс на твердолобих, нездібних, яких можна було вживати як знаряд. Тут провадили добір, здійснювали повний плян: хто мав самостійну думку, хто більш-менш вирізнявся з маси, тих нищили.

Скількиж таких, понівечених, придушених доводилося бачити, скільки таких загинуло без вісти. Дуже характеристичне було нрм. життя та загибель Костя Степури. Він вчився в Київському Політехн. Інституті, був надзвичайно здібний та інтелігентний студент. Головним гріхом його було, те, що володів прекрасно українською мовою, над якою чимало працював. Та не вмів добре маскуватися. На нього звернули увагу і два місяці перед державними іспитами виключили з інституту. Завдяки старанням своїх друзів, Степурі вдалося скласти іспити. Талановитий інженер-хемік, він складає проекти, робить цінні винаходи. Йому дають виїзд за кордон — не можуть не дати. Але за кордон він не попадає, а просто зникає без вісти. Через рік лише його друзі довідалися, що його заарештували в дорозі, везли в харківській тюрмі протягом 7 місяців, а потім — сліди загубилися.

Таких Степур на підмосковській Україні — легіон.

Г. де ля Фушардієр

Про кури що ніколи не бачили лиса

(з французького)

Мій приятель, Сюлі Бонур, намагається повернути мене до спиритуалізму. В тій цілі він прислав мені таку байку:

Мій приятель, Сюлі Бонур, має в своєму курнику чотири курки.

Він також має донечку.

Дівчатко все приносить куркам зерно і вони її добре знають і зразу прибігають на її голос.

Колись то дівчинка зайшла у курник в лисячій кожущині. Вона показала куркам виправлену разом з голівкою лисячу шкірку.

І ось кури, хоч вони з роду не бачили лиса, стали панічно тікати, і з криком розпуки билися об фіртку, щоби втекти.

Сюлі Бонур спитав мене: «Невже се не доказ, що сі кури вже колись жили і в якомсь попереднім життю зустріли лихого лиса?»

Се питання здалося мені переборщеним. Досі вірні ні одної з існуючих релігій не приписували куркам безсмертної душі.

Проте я став думати і додумався до того, що душа — се щось, що може збільшуватися і зменшуватися, щось безконечне, змінливе в своїй якості.

Є люди, яких душа далеко менша за душу багатьох звірят, бо звірята значно великодушніші, як більшість людей... Се повинно потішити деякі пані, які попадають в роспач, що не можуть взяти з собою до раю свого песика... Якщо є рай, певно і песиків туди пускають, але над сим питанням ще й досі дуже сперечаються.

Хочу одначе підтримати оповідання Сюлі Бонура слідуєм:

Раз я гуляв на сонці з молодого панночкою, що числила собі третю весну. На стежці спала гадюка. Не страшна, звичайний, нешкідливий вуж, що вигрівався до сонця. Але дівчина заревіла з переляку. Вся в сльозах вона кинулася мені на руки. Великих трудів коштувало мене її заспокоїти.

Дитина не боїться ні коней, ні биків, ні паровоза, а чей же їх динамічний вигляд далеко страшніший від тої сорокатої стяжки, киненої посеред дороги. Зрештою дитина ніколи не бачила гадів, навіть на малюнках.

Виходить, що моя внучка вже жила минулим життям... Може вона навіть старша за мене? Дуже немила гадка для дідуся.

Властиво, воно правда. В першій своїй житті вона звалася Ева, зустрілася з вужом і має право добре тями-ти сю зустріч, про яку аж надто багато вже говорилось.

Всі ми вже жили в особах наших предків; вони передали нам у спадщину свої пороки, чесноти, симпатії, антипатії, свої побоювання, моральні та фізичні прикмети, одним словом все, що виправдує нашу невідповідальність в життю.

Коли каченя вилупилося з яйця, воно ніколи не бачило ставка, ані іншої води. І певно не в попереднім житті набрало воно охоти пливати, рішучо очайдушною для новонароджених. Мабуть вони тому йдуть у флоту від самого свого народження, що всі їхні предки в ній служили, відколи на світі водяться качки.

Домашня птиця багато навчилася в новіші часи.

Коли вперше появилися на дорогах авта, — кури, гуси, качки, що ніколи їх не бачили, дозволяли себе давити тисячами. Зате сьогодні, нащадки тих мучениць руху жвавітівають від авта, хочби його навіть уперше бачили.

Те саме було з паризькими горобцями. Вони любувалися в слідах, які по собі лишали кінні поїзди. Коли появилися авта, вони рішили поспробувати і їх відпадків, але гидке оліїсте пюре, зовсім їм не прийшло до смаку. Правнуки тих горобців вже знають, що воно нічого не варте.

Так само деякі дикі звірята, особливо ворони, знаменито розуміють, що таке рушниця, і негайно стараються, як лиш уздрять, забезпечитися перед нею.

Зпосеред усіх створінь людина безперечно найменше розуміє далекий голос предків; голос перестороги своєї раси... В своїй дурній й впертій гордості, чоловік не довіряє інстинктовним антипатіям, що повстають в його душі, коли він опиниться перед людиною, або її певним гатунком, що є йому ворожа, що несе йому, або його породі нещастя.

Людина є дурніша за ворону. Вона часто не розуміє загрози, якої жертвою впало стільки поколінь.

Вона не раз повстає проти інстинкту, що є пам'яттю раси. Вона не тямить, що добре справлювана пам'ять могла стати для неї інстинктом, оборонцем одиниць.

Родзевічівна і Полісся

Минулий рік ми були свідками ювілею Родзевічівної, якої час літературної діяльності розтягається аж на 50 літ. Не було майже часописів, яка не писала б про ювілятку в суперлятивах. Цікава і особлива сторона того явища полягала у тім, що всі панегірики відносилися до письменниці, що їй поважні «грубі» історії польської літератури уділяють наймінімальнішу увагу.

Хто читав хоч невелику частину творів Родзевічівної, тому се явище не є загадкою. Її, правда, хвалять, та не за артистичну вартість її творів: всі пеани відносяться не до Родзевічівної-письменниці, тільки до Родзевічівної-польської промадянки.

З її біографії знаємо, що більшу частину свого життя провела авторка на Поліссі, там перетерпіла відступ російських військ і наступ німецьких, вернулася туди, коли повстала незалежна Польща і там, в своїм маєтку під Кобрином, живе й досі.

Трудно було б уявити, щоб не втиснулося до її творчости оточення, очевидно, крізь сочку її літературної і особистої вражливости. І дійсно — досить значний відсоток її творів, кількість яких, як відомо, переходить сотку, змальовує оточення, що виступає то безпосередньо, як головний об'єкт твору, то як тло, то як відбитка відносин.

Родзевічівна знає Полісся. Їй знайомі всі його таємниці. Вона описує всі ті водні шляхи, топілі, бистрі крутіжі, зарослі, непролазні хащі й дівичі ліси не в спосіб мандрівника, що спостерігає зі сторони, такби мовити, лишень декоративної, але як людина, якої психіка сформувалась під сильним натиском постійного співжиття з природою і трохи неначе зробилася часткою її.

Авторка змальовує нам мешканця Полісся, поліщука таким, яким він є. Не тайною є для неї, що природа цупко тримає його в своїх тенетах і на своїй ласці. Загублені в лісах є темні села, получені між собою аби якими дорогами. Десь «на кінці тих доріг були міста, залізниці, цивілізація, наука», але се все не для Гривди (назва села), бо з Гривди туди було «дуже далеко».

В таких умовах паном ситуації все буде тільки один тип — тип хижака. І його власне змальовує нам Родзевічівна в образі Касьяна з *Чагарів* ось як:

«Поглянула на нього, думаючи, що слушно селяни дали йому назву «вовкодава». Мав в собі безличність, зухвальство, хитрість, і силу молодого звіря, сильного і пев-

ного здобичи. Голова, на могутніх плечах, мала очі посушені аж під чоло, малі, полискливі, зеленкуваті, могутні щелепи, ніс тонкий з рухливими ніздрями, рудавий, малий заріст, на обличчі від бійок кілька білих шрамів, ліве півухо обдерте... Любив бути в громаді і водив в ній перед. Коли йому приходила фантазія, йшов в вогонь і в воду, довершав шалених штук сили і відваги, любив змагатися зі смертю, або дрочитися з нею. Про гроші не дбав.

Хоч авторка признає, що Касьян «рабував, крав, бив, обдурював, брехав», і то просто «з замилювання до авантури і з злосливої утіхи вистроїти комусь фортеля, зробити шкоду», проте чується в неї до нього певну прихильність, такого роду, як чує людина, що вміє оцінити відвагу й незалежність якогось шляхетного хижака, хоч і ворожого собі.

Присуща селянам взагалі погорда смерти в таких умовах набирає значіння риси, без якої неможливо стає там жити. Не говоримо про такого Касьяна, бо самаж авторка представляє його нам як виняткового завадіяку, свого роду героя. Але такий самий є і Василь з *Грибди*, що мало не топиться при кошенні, але жаліє лиш за косою; чи Захар з *Післанців*, що за 3 рублі і чарку горілки береться занести листа закоханому паничеві вночі через трясини і багна, напровесні, в найнебезпечнішу пору. Іде серед ночі через багно, над яким блискають «нечисті вогні» по ослизливих колодах, з яких «падав і усувався щокрок», часом «попадав на вирви, де цілком груз і видобувався на чвораках». І то все в «проймаючій холоді».

Коли нарешті дістається до місця, листи були «плямою атраменту на бруднім папері». Є знову ніч, але він вибирається назад тою самою дорогою, де топелі, вовки і нечисті вогні. Як причину поспіху подає хвору жінку, але найважніший повід є інший. «Хвора жінка? Ні. Щогодини небезпечніша дорога? Ні. Йому йшло про те, щоби було темно, коли минатиме ті сажнисті лози, так темно, щоби незнайшов його стражник, коли утне собі пару пучків».

З цієї погорди до смерти, викликаній частою зустрічю з нею, випливає мабуть і легкість, з якою трактує поліщук злочин забийства й взагалі чужу смерть. Не зворушує його, що хтось когось забив (*Чагари*), або втопився (*Вихід*), аби самому не мати клопоту.

Не може заперечити авторка й того, що нашому поліщукові властиві й шляхетні почуття. Відданий Захар, чи який інший Макар, готов кинутися вовкам на пожертву, щоб врятувати того, хто зробив йому добро.

Одначе і відданий Касьян, і героїчний Захар, бідна чистенька дівчина Огапа, що втопилася, і Макар, що уставляє вулик (*Вулий*), і родина чесних Гуців — се поодинокі симпатії авторки. В масіж, не можна не зауважити, що вона

ставиться до нашої народної маси лише з холодною цікавістю. Знає побут тої маси, її психіку, мораль, звичаї, оцінює навіть її деякі чесноти, відвагу, погорду смерті, привязання внаслідок вдячності; але щохвилини чує, що се їй чуже, що вона з ним звязана лише через обставини. Бо і справді, чи зворушує ся розпачлива матеріальна та моральна нужда Родзевічівну? Чи може хоч сі горді, незалежні типи, які їй єдино імпонують, прихилили її серце до нещасних поліщуків? Може змякла вона на вигляд сих дітей, що тяжко працюють і без потреби гинуть, сих цілком малих дітей, як хочби оте Огапи у *Виході*. Чи помітно-денебудь в її творах, щоб вона старалася внести хоч трохи світла в їх темне, понуре, попросту вовче, як ми, з її власних малюнків бачимо, життя?

Де там! Вона захоче «об'єктивну позицію». Холодне так зване об'єктивне спостереження се все, на що вона здобувається щодо того краю і його людности. Її власні ідеї, стремління, сердечні пориви спрямовані в інший бік. В її творах зараз пізнаємо тих, що є у неї «свої» та люблені.

«Свої» Родзевічівної, се дідиці. Се ті, що прийшли сюди, на сі землі з королівськими та іншими грамотами, так, як прийшли предки самої Родзевічівної, що переселилися „do dalekiej Pnsczyzny z Oszmianskiego“. По зразку Чертвана, свого предка, що його зробила вона героєм своєї повісті *Девайтіс*, моделювала вона більшість своїх улюблених постатей. Їх стремління — за всяку ціну втримати за собою сю поліську землю.

Вони — се форпости в стремлінню на схід. В новельці *Озеро* знайомимося з новим відмінком сього типу. Вже в раніше згаданих творах Родзевічівної кидається ввічі велика кількість прізвищ, що їх звук ніяк не можна назвати польським: Немірич, Єлець, Протасевич, Глебович, Борзобогата, Богданович, Олешкович, Горбачевський і т. п.

Вона навіть не думає міняти української транскрипції тих назвиськ, і, як побачимо далі, робить то з розмислом. В новелі *Озеро* вона просто протиставляє шляхтича Гжегожовського з Варшави такому самому Грегоровичу на Поліссі, якого предкам їх маєтки «Озера» надав Жигмонт Август. У Гжегожовського попросту «кров буриться» на «здичіння і затрату національного почуття», а се тому, що господар сам каже «Озеро», а не «Єзьоро», що з «хлопами ціла родина говорить» по русінську, себо українською мовою, яку називає варшавяк „*czudacznym idiomem*“. Також авторка їх не любить.

А відношення героїв авторки до наших селян?

Вони знають мову їх, як власну, так само кожного з них «з імени, роду, характеру і життя». Але життя їх —

поза господарсько-сусідськими зносинами — з селянським життям нічим не зв'язано.

А як ставилися наші селяни в повістях авторки до її героїв?

Одні з них, як побережник Василь Огризок, з *Гнізда Білозора*, змінювали свою віру. Натомість на селі витає їх загальна нехоть. Ту нехоть представляє Родзевічівна досить вірно.

До пана, як до особи, приходить відношення аж тоді, коли поліщук доходить до тої стадії, що на питання, «хто ви?» відповідає «Ми не поліщуки, ми українці».

— „Українцы! Jakżeście daleko zawędrowali i kiedy, chochły. Toście nie tutejsi?“, — індагує хлопят шофер з конгресівки, комуніст. «Тутейші від віків, українці», — уперто повторюють вони. Даремно іронізує шофер — вони будуть твердити своє, бо вже непомилним інстинктом почули, що в сій назві є одинокий порятунок їх людської, особистої гідності.

Герої авторки не люблять поліщука. В найліпшій випадку, він їх нічого не обходить. Не разить їх і те, що він в середині лютої зими їде в подертій колушці, і в лаптях, що з них визирає солома. Так повинно бути! Се є нижча раса, на рівні індіан Північної Америки (*Devaïtic*).

Прикро героям Родзевічівної, що обшарники мусять відмовлятися від своїх прав під натиском нових часів. Але й потіха в тім, що обшарника заступають осадники.

Тут ми, сучасники, застаємо дію на тій точці, коли «по обох сторонах дороги показалися фільварки, що їх Протасевич віддав на осадництво... Оподаль село витяглося довгою лінією скупчених хат з дорогою посередині.

— Мурахи ідуть на мурах, подумав п. Міхал. Цікаво, хто перетриває» (*Гніздо Білозора*).

Таке становище свого героя розділяє з ним пані на Грушовій.

Родзевічівна є тривала в своїх симпатіях і антипатіях, як її улюблені герої.

Для пізнання її й їх ментальности — новелі Родзевічівної невичерпаний скарб.

Ричардсон Вуд

(З англ. о. Т. Д. Волохатюк)

Навчання штуки крамарювання

За дозволом журналу *Review of Reviews*

(Copyright reserved)

При рухливій 42-й вулиці Нью-Йорку, знаходиться центральна „Професійна Школа“, стала фахова середня школа, яка ведеться під наглядом Освітньої Ради Нью-Йорку і уряджує безплатні низші і висші курси для всіх, хто має відповідну попередню освіту. Школа побудована вправді в готичькому стилі доби Тудорів¹⁾ — і має шкільне подвіря, але на сім її подібність до звичайних того роду шкіл кінчиться. Подвіря притикає до 42-ої вулиці, головного поперечного шляху метрополісу. Обік школи здійсмається один з наймодерніших хмародерів Нью-Йорку — Ньюз Билдінг.

Та лиш ввійдемо в головні двері Центральної Школи, то побачимо цілком нетрадиційне досягнення в царині освіти — невелику, але прекрасно улажену крамницю.

Одначе ся крамниця не кооператива, яка продає книжки, писемні прибори, прапорці та подушки і яку можна стрінуги при кождому майже коледжі.²⁾ Її отворено в травні 1936 як крамницю дрібних блаватних товарів. Потім продавали в ній готове жіноче одіння і писемні прибори. Підчас різдвяного сезону вона оберталася в крамницю різдвяних дарунків. На порядку стоїть запровадження відділів обуви, спортових товарів, цукорні і т. д.

Покупці крамниці — 8.000 студентів, серед яких велика скількість дорослих, що вчащають на вечірні курси. За вісім місяців 1936-го р. купили вони товарів за поверх 20.000 доларів, при чому деколи бувало поверх 500 доларів денного торгу.

Крамниця мусить сама оплачувати світло, обезпечення та 45 доларів тижневого чиншу. Чинш та зиски взагалі йдуть на трамваевий фонд для незасібних студентів. При кінці 6-тижневого періоду, коли крамниця має переходити до продажу іншого рода товарів, невипроданий крам випродується по низшій ціні або повертається, коли можливо, гуртівникові.

Студентів проситься, щоб не приводили покупців „з вулиці“. Конкуренція з сусідними крамарями небажана. А що студенти походять з цілого міста, то торг їхньої шкільної

¹⁾ Англійської династії валійського походження, яка панувала від 1485 — 1603. *Перекл.*

²⁾ College — приватна середня школа. *Перекл.*

крамниці відбивається на „бізнесі“ їхніх місцевих крамарів дуже мало.

Курс крамарства займає яких 150 студентів у трох відділах. Праця в крамниці доповнює їм теоретичну науку практичним вишколенням у розв'язуванні буденних питань з роздрібною торгівлю.

Коли шкільна крамниця переходить на новий рід торгівлі, кождий студент має прослідити можливості заложення даного рода крамниці в означеній частині міста. Має простудіювати призначений йому округ і вибрати місце для крамниці. Обчислити, скільки людей купує в крамницях даного округу і чи існуючі крамниці обслуговують їх в достаточній мірі. Розвідати про висоту чиншу за льокаль на крамницю та обчислити, чи зиски можуть покрити чинш та інші біжучі видатки. Врешті має виступити зі своїм звітом перед клясою і вміти оборонити свій вибір перед критикою товаришів. Потім студенти просліджують, скільки товару мають малі крамниці даного рода в дотичному окрузі, і на основі своїх звітів означають вартість і рід потрібного краму.

Наука крамарства включає також віконну рекламу. Одні студенти укладають начерки віконних вистав, а другі критикують їх та поправляють. То знов навмисно робляться помилки в віконній виставі, щоби побачити, чи студенти завважать їх. Уставляється, наприклад, при жіночих панчохах марки Phoenix рекламову картку з ортографічною помилкою в сій назві, а в виншому місці таку саму картку з правильною написаною назвою. В виншому вікні приміщується темно-кольорове вічне перо в тіни, а ясно-кольорове в освітленому місці. Їх треба переставити. Студенти мають рівнож повну свободу критикувати взори віконних вистав, які подають фабрики, що їх товар вони продають у шкільній крамниці.

Як трактувати покупців і як розпізнати та задоволити їхні потреби, може навчити тільки практичний досвід. Студенти мають, напр., діло з дівчиною, яка хоче купити на різдвяний дарунок для батька краватку. Але вагається, чи краватка за 1.50 дол. тільки трохи ліпша від краватки за 50 центів? Чи добре булоб дати батькові в презенті три краватки по 50 цт.?

То знов збиває їх з пантелику пані, що вибрала собі готову сукню, якою не може налюбуватися, і хоче заплатити за неї 12 дол., але побачивши, що суконка коштує тільки 3.95 дол., ображується, і відходить, не купивши нічого. При таких випадках пізнають курсанти, які делікатні проблеми стрічають не раз крамарі при обслузі покупців.

Молоді студенти, які покінчили крамарський курс, дістають скоро працю по крамницях та доповнюють таким чином свій досвід дальшою практикою. Попит за абсольтентами таких курсів уже перевисшає їх число і школа не є в змозі прийняти на науку всіх, що голосяться. Зате особи, фактично заняті в роздрібній торгівлі, як управителі крамниць та че-

лядники, що вписуються на вечірні курси, доповнюють добутий уже досвід цінним теоретичним знанням. З вечірних курсів користають звичайно також люди, що думають закласти або купити крамницю.

Освітня Рада Нью-Йорку, при співпраці Федерального Уряду призначила 25.000 дол. на переведення в діло пляну шкільної крамниці.

В пляні є — спеціальні курси продажу певного рода товарів, підготовка студентів на управителів по департаментальних крамницях, дослідна лабораторія, як у фірми Р. Г. Мейсі і Сп., щоби студенти могли навчитися пізнавати справжню вартість товарів, які пропонують їм гуртівники на перепродаж публіці.

Піонірська праця, яку перевела школа, (якої директором є А. Масел) на сій ділянці фахової освіти, се тільки підготовка до загального оснóвування таких курсів у недалекій будучині. В червні 1936 Конгрес Злуч. Держав ухвалив закон Джорджа Діна, який призначає від 1.200.000 до 2.000.000 дол. річно впродовж пяти літ на вишколювання студентів на крамарських фахівців. Субсидію почали уділювати в липні 1937. Впродовж майже двадцяти літ федеральне правительство давало гроші на фахове вишколення, але вони йшли на різнічї та промислові студії. Новий закон перший раз подбав про крамарський фах. Поодинокі держави мають доповнювати федеральну субсидію в пропорції долара на долар.

Потреба більшої освітньої праці в ділянці крамарства відчувалася вже довший час. Злуч. Держави мають 1.640.000 самостійних крамарів, які переводять майже дві третини роздрібної торгівлі. В сій торгівлі заняті майже вісім мільонів осіб. Отже се одна з найбільших фахових груп країни. Але серед неї надто багато підприємств, що кінчилися невдачею. Обчислюють, що серед американських крамарів щороку знаходимо майже 30 відс. нових власників. Та один знавець говорить, що 75 відс. банкрутств малих крамниць можнаб оминати, колиб їхні власники були обзнайомлені бодай з деякими з основних практичних засад торгівлі.

Торговельне образóвання, якому отворено тепер широке поле і яке вводить з таким запалом центральна Середня Школа Нью-Йорку, може дати до великої міри відповідь на спірне питання: ланцюгові чи самостійні крамниці? Може воно й правда, що дрібний крамар професійно некомпетентний, алеж помимо сього він таки тримається. Проте сам факт, що він тримається при таких непригідних для нього умовах, доказує, що істновання дрібних крамниць має своє економічне оправдання.

Одначе те, що малі самостійні крамниці мають своє місце в економічному укладі країни, не доказує ще, що вони мусять бути кепсько ведені. Бо кошт невмілого ведення малих крамниць оплачує остаточно публіка високою ціною за товар та кепською обслугою. Але насамперед платить його втратою старанно заощаджуваного малого капіталу не один чо-

довік або жінка, які мріяли про малу крамницю, але не знали, як ту мрію здійснити. Платить його і фабрикант у формі нестягальних довгів та високих торговельних видатків.

Експеримент з крамарськими курсами та широке примінення його, як сього можна сподіватися, може розв'язати проблему боротьби ланцюгових крамниць проти самостійних та загальну проблему високих коштів розподілу товарів. Бо се не лише властива американцям надія, але й очевидний в Америці факт, що інтелігентна підготовка спеціальних фахів дає остаточно в результаті ліпший товар і для більшої кількості населення та по низшій ціні, та що ті, що довершили того поступу, дістають за свою працю більшу платню аніж діставали за таку саму працю передше.

Оксана Токаржевська-Карашевич

Великих слів велика сила...

(Круті стежки масонерії)

Коли молода фашистівська Італія ішла походом на відвойовання Вічного Міста, Великий Орієнт італійської об'єднаності видав урочистий обіжник з похвалами на адресу фашизму. А генерал Капельо, великий достойник масонського ордену, поспішився вбратися в чорну сорочку, щоби плечем до плеча з новою силою, вступити до Риму, що остаточно висковзував зпід влади „синів удовиці“.

Клясична, віками освячена метода світової масонерії. До кожної міцної групи, до кожної поважної організації, а головне, до кожного нового динамічного руху має вона своїм завданням приставати, посилаючи туди своїх людей, перемальованих на відповідний кольор.

Вищезгаданий маневр не досяг своєї мети, бо декрет 26-го листопаду 1925 р. розв'язав таємні товариства в Італії. Розуміється, щоби дотримати стилю, певна кількість більш-менш закаптурених Б.: остентаційно голосувала за новий закон. Сьогодні їх треба шукати серед ініціаторів та керівників теософічних, вегетаріанських, натуристичних, антропософічних та інших псевдо-філософських та псевдо-наукових гуртків, не говорячи про організації з виразно інтернаціоналістичним забарвленням.

Такого характеру товариств, часом з чудернацькими, а часом, і цілком здавалосьби невинними назвами, існує чимало по цілому світі. Члени їх рекрутуються здебільшого серед так званої інтелігенції (*classe moyenne*). Незалежно від того, чи жують сирову моркву, чи крутять столами, чи порпаються

в творах Рудольфа Штайнера — всі вони зраджують те саме наставлення. А мають певний спільний світогляд, в якому такі формули як „індивідуальна свобода“, „поступ“, „толеранція“, „ідеал Людскости“, „загальний добробут“, — відіграють роль неохитних догм. Немає сумніву, що ці осередки є еманациєю масонерії, якій віддають неоцінні послуги: вони то в великій мірі спричиняються до поширення „Релігії Людскости“, себто тих „несмертельних засад“, що ведуть до логічного завершення — большевізації Європи.

Сам апарат міжнародньої спілки, що зве себе „Вільно-Мулярським Орденом“, так само як і факт, що кількість її членів, порівнюючи, незначна (напр. біля 50.000 на цілу Францію), свідчить про те, що самостійну акцію провадить вона в мінімальному обемі. Вона, та спілка, працює майже виключно через свої органи-сателіти, які отримують директиви від місцевих лож. Так, наприклад, статут Союзу Народів, вироблений 28-30 червня 1917 р. в Парижі конгресом антантських і нейтральних масонерій, був офіційно переведений в життя за посередництвом національних та міжнародніх громадських організацій (як Ліга Прав Людини, радикальна партія у Франції, ліберальна і консервативна партії — в Англії, Т-во Союзу Народів, Ліга Миру і Свободи і т. п.), що над ними провід знаходиться в масонських руках. Крім організацій-„попутчиків“, масонерія має ще своїх індивідуальних попихачів (шабес-гоїв), які навіть ніколи не переступивши порогу ложі, наскрізь пересякли вільномулярським духом. Вони особливо цінні масонерії тим, що про них можна казати: ось бачите, такий то до жадних жидо-масонів не належить, а проте поважає Союз Народів, Пан Європу і Рузвельта, а до ген. Франка ставиться з застереженням...

Серед енциклопедистів кінця XVIII-го віку далеко не всі були масонами. Вольтера „втаємничено“ лише на прикінці його життя, і нема документу про подібний факт в житті Ж. Ж. Руссо. Проте, відомо, що починаючи від французької революції до наших днів, існує чимало лож з назвою: „Вольтер“, „Руссо“, „Громадський Договір“, що вказує на величезну роль тих людей та їх літературної спадщини в поширенню масонської ідеології не лише серед тогочасного, а і серед сучасного нам суспільства.

Посідаючи подвійну сітку організацій, розкинених по всіх континентах, нетрудно творити так звану „світову опінію“. Коли вибухає національне повстання в Іспанії, чи починається японська інтервенція в Китаї, чи десь приходить до влади національна течія, — як відразу починається систематична, організована контр-акція з боку різних міжнародніх „уній“, телеграфічних агенцій, наукових та філантропійних товариств. Одноставний хор, до якого додають галасу вигуки підбрехачів. В результаті, наївний середній громадянин чи „діяч“ — загіпнотизований всім тим, що йому доводиться читати і чути. Він митикує собі, що коли сей загальний (як йому здається)

настрій й не цілком відповідає тому, що ворухиться на споді його сумління, то всеж ліпше не пертись проти могутньої опії більшості, особливо, коли її очолюють такі світочі людскости як Бріян, чи єпископ Кентерберійський. В сьому власне полягає таємниця впливу масонерії. Непереривною наукою штучних імпрез та блефів, що методично чергуються на протязі майже двох століть, вона замотеличує голови отари, затемнює нормальне сприймання дійсности та параліжує здорову реакцію на події реального життя.

Перші чотири льожі закладено в 1717 р., в Лондоні; швидко сей рух охопив Англію і перекинувся на цілу Європу і на інші частини світа. Скоро по заложенню, Великий Майстер Пейк, а потім Андерсон, спромоглись виставити тому рухові метричне свідоцтво та збудували пишну генеальогію. Конституцію та історичний нарис „корпорації“ затверджено в 1923 р. Вишукуванням блискучих предків займались і займаються досі безліч псевдо та навіть автентичних учених серед братів. Чого тільки не знаходиться в сій літературі! Одні виводять масонерію від лицарів Тамплієрів, інші від середовічних сект (альбігенців, маніхейців та ин.), інші від Соломона; є навіть такі, що за першого масона вважають „революціонера Каїна“, і такі, що початок масонської традиції вбачають у змієві, що вказав праматері людскости на яблуку з дерева пізнання добра і зла, в Люциперові, що перший повстав проти Бога. Поважніші масонські історики не надають вартости псевдо-науковим ревелациям Андерсена, а високий масонський достойник Бернарден, перестудіювавши 206 „історичних“ творів на сю тему, сконстатував існування 39-ти теорій щодо походження славної корпорації. Зрештою, всі ті історіософічні елюкубрації по суті не цікаві. Так само як і часто дискутоване питання, щодо існування верховного органу, що мав би очолювати світову масонерію. Офіційно про такий орган нічого невідомо. Є знаним натомісць існування двох міжнародних „ритуалів“ Ф.: М.: — Великої Льожі Шкотського Обряду та Великого Орієнту, двох найбільших осередків, які централізують льожі різних ступнів, розкидані по світі. Відомі навіть прізвища найвищих їх керівників і те, що Велика Льожа працює, головним чином, в країнах англо-саксонських та в Німеччині, а Великий Орієнт в латинських країнах. Ступінів втаємничення 33, але на чолі окремих льож далеко не завше стоїть добродій 33-го ступня, себто „Верховний Великий Генеральний Інспектор“. Отже маємо до діла з міжнародньою організацією, суворо гієрархізованою, побудованою на стислій селекції членів, що, як сказано вище, розпоряджає цілою сіткою допомогових органів і що нею керує певна кількість випробуваних, переконаних пророків та місіонерів вільномулярської доктрини. Тому, чи існує верховний наднаціональний орган, чи таким органом є „синедріон сіонських мудрців“, се питання цілком другорядне і мусить представляти лише теоретичну цікавість.

Найважливіше — сама доктрина.

Католицька церква трактує сю доктрину як ересь і, починаючи від 1773 р., в цілій низці папських буль та енциклік виразно виявила своє до неї негативне відношення. Се цілком зрозуміло, бо масонська ідеологічна система є збудована на засаді, що „людина родиться доброю“, отже відкидає християнську засаду первородного гріха. Яко наслідок сього догмату про істотну „добрість“ людини, повстали й інші масонські постулати. Поперше, суверенність людини, яко одиниці, яка не потребує над собою ніякого морального примусу в пляні духовому і ніякої влади в пляні життєвому. Подруге, примат „більшости“, що виявляється в „людскости“, в остаточному втіленню сеї збірної есенціальної чесноти. „Свобода, рівність і братерство“, „народоправство“, „вселюдська солідарність“ і т. п., всі ці так поширені і добре відомі формули впливають все з тої самої засади абстрактної „досконалої людини“, що так мало має спільного з людиною реальною, з плоті і крові, з усіма її контрастами, хибами і чеснотами. Таким чином стає зрозумілим і те, чому ортодоксальний масон вважає толеранцію за одну з найвисших чеснот. Кожний сам собі пан, сам собі мораль і закон: тому треба бути неутральними, впрозуїмими, треба поважати чужу доктрину, вишукуючи в ній елементів співзвучних з думкою загальної більшости. Сю засаду масонської „моралі“ слід уважати, може за найбільш небезпечну, найбільш розкладову, бо вона нищить всі критерії, затирає різницю між правдивим і фальшивим, чорним і білим, добрим і злим. Витворюється певний клімат млявості, байдужності, сірости, непротівлення злему. Починає подобатись все лише неокреслене, літепле, що не має яскравої барви, смаку, запаху, в той час як все афірмативно-виразне, суцільне, „горяче чи холодне“, викликає правдиву ворожнечу в тих неутральних душах. Як пророки, так і наївні жертви масонської містики готові толерувати рішучо все крім нетолеранції, непримиримости, безкомпромісовости. Кінчається тим, що таке наставлення приймає у них форми певного фанатизму.

Богато пишеться про те, що ціла масонерія взагалі засадничо і рішуче відкидає ідею батьківщини і негує всякий патріотизм. Се пересада, бо не можна посилатись лише на вигуки, правда, досить численні, різних „Великих Ораторів“ під час конвентів Великого Орієнту, асамблей окремих лож, або що фігурують на сторінках різних „Альпін“ чи „Акацій“. Поперше серед членів Великої Ложі таких вигуків знайдемо вже значно менше. Подруге, активна участь масонерії в усіх великих національних рухах ХІХ-го століття, особливо в період так званої „весни народів“ не булаби можливою, колиби вона стояла на виразно антипатріотичних позиціях. Проте, як завше, і в сій царині, вплив її представляється розкладовим. Прилучуючись до національних рухів, навіть, в деяких обставинах віддаючи їм послуги, масонерія в той самий час підрізує в корні

саму ідею батьківщини і зводить на манівці патріотичний ентузіазм. Ті, що у Ж. Ж. Руссо вбачають творця модерного патріотизму, не помиляються остільки, оскільки сей геніальний сателіт дійсно спромігся підвести ідеологічні підстави під те розуміння абстрактної батьківщини і своєрідного патріотизму, що залишилось складовою частиною агностичного світогляду, звязаного з епохою політичного та економічного лібералізму. Як людина, як людскість, так само і нація, — втілення „загальної волі“ на певній етнічній території — для масона є завше певного роду фікцією, а не живим організмом, не джерелом і об'єктом почуття, що вяже між собою членів одної родини. Навіть коли він чесно служить своїй батьківщині і сумлінно виконує певні патріотичні обов'язки, масон залишається поза межами патріотичної містики, завше „дивиться в ліс“, бо національний інстинкт його занепав і розпустився в потопі великих слів. Батьківщина чи нація, се завше річ другорядна. — „Хай живе французька республіка — дочка французької масонерії! Хай живе всесвітня республіка — дочка всесвітньої масонерії!“ Сей тост виголошений головою зборів французького Велико-го Орієнту в 1930 р., класично формулює масонське уяття батьківщини як функції інтернаціоналістичного месіанізму.

Найвидатніший з масонських письменників, Альберт Пейк, в поясненнях до ступіня „челядника“^{*)} висловлюється так: „Людина є вищою за установи і сі останні не мають над нею переваги. Коли людині відкрили сю істину, перед нею став обов'язок відносно себе самої — бути вільною. Від неї стало залежним визволення батьківщини чи далше її перебування в підвладному стані. З того часу тиранія та узурпація стали ворогами людського роду, а деспоти та деспотії, світські чи духові, опинились поза законом. Сфера обов'язку тим самим безмежно поширилась. А в наслідок сього, патріотизм набрав нового і більш широкого значіння: вільне правління, вільна думка, вільне сумління“.

В такому самому дусі пише і С.: Марія Ріджієр, в книжці *Італійська масонерія і війна*. „Казати, що італійська масонерія є патріотичною, се замало. Я безмежно кохаю мою батьківщину, нестерпну Італію... Але над сим я знаю ще вище почуття: шляхетну гордість з того, що можу себе нав'язати до вищої родини, з того, що належу до умової еліти людскости... І не хочу знати иншої універсальности, иншого інтернаціоналу понад тим „ланцюгом єднання“ з втаємничених та інтелігентів усіх країн і всіх рас, ланцюгом, що в своїх могутніх обіймах тримає і триматиме земну кулю, сьогодні як учора, завтра як сьогодні, у вічній сучасности та в неподільній єдності“...

Або ще один зразок специфічної патріотичної красно-

^{*)} *Morals and Dogms of The Ancient and Accepted Scottish Rite of Freemasonry* (Ed. Charleston A.: M.: 5641).

мовности: „Коли ходить про імперіалістичну чи шовіністичну ідею батьківщини, генераторку війн та незгод між народами, то я таку ідею відкидаю з усіх моїх сил — я не хочу її! Коли ж ходить натомісць про ту її форму, що я назвав би її ідеалістичною, коли мені кажуть, що Франція є смолоскипом цивілізації, що вона є авангардом засад толеранції і вільної думки, то сю ідею батьківщини я приймаю цілковито!“ (Промова Б.: Бальде на конвенті В.: О.: 1927 р.)

Наведені зразки масонської „патріотичної“ містики показують, що ідея батьківщини нібито навіть плекається; справа лише в тому, що ця ідея позбавляється її реальної субстанції, її ірраціонального змісту, а тим самим губить свою відпорну силу на користь месіянстичного міту „Всесвітньої Республіки“.

Національний момент в масонській ідеології заслуговує на спеціальну увагу. Навіть побіжний перегляд відповідного матеріалу — протоколи конвентів, діяльність органів-сателітів, масонська література та преса — дозволяє сконстатувати особливе зацікавлення корпорацій справами міжнародного порядку, так як се наприклад підтвердила Рада Ордену на конвенті В.: О.: в 1922 р., напередодні пам'ятної конференції в Генуї: „Коли Ф.: М.: мусить стояти високо понад політикою і понад партіями, вона має натомісць імперативний обов'язок цікавитись справами політики інтернаціональної, що від неї залежить мир між народами“. (*Протоколи конвенту* ст. 44). Як відомо, генуїська конференція закінчилась рапальським договором і тодіж „Український Національний Комітет“.. склав поклін Совітам, як доказ свого „зацікавлення міжнародними справами“...

Використовуючи масову ігноранцію загалу (включно з т.зв. політичними діячами) щодо внутрішнього життя окремих народів та історичного розвитку правних взаємин між ними, масонерія не лише впливає на публичну опінію, а ще й фальшує її. Льожі, розкидані по світі, від Шангаю до Чикаго, від Каїру до Окленду, творять легенди, що, завдяки системі посередніх органів, просякають в маси і приймаються суспільством як безапеляційні істини. Так повстали колись загально-розповсюджені анти-історичні шлягери, про розпустне життя Марії-Антуанети, про „темні віки середньовіччя“; сьогодні. — про відсутність імперіалістичних тенденцій у „демократій“, про односторонність російської імперії, про „еволюцію СССР“, про італійські звірства в Абіссинії, японські в Китаї, а націоналістів в Іспанії, та про „мучеництво жидівського народу на Україні“...

Щодо безпосередньої політичної акції масонерії на міжнародному ґрунті, найбільш цікавою для нас є її позиція щодо СССР. Отже, коли немає підстав твердити, що льожі (за окремими винятками) сприяються до пропаганди більшовизму як політично-соціальної системи, то можна з певністю скон-

статувати, що Совети, яко міжнародній чинник, є предметом їх всебічної та безоглядної підтримки. Становище французьких радикалів, здебільшого звязаних з В. О., є значно менш непримиримим щодо комуністичних течій у себе, та назовні ся партія безоглядно підтримує „четверту велику демократію“. Робиться се в ім'я „толеранції“, поваги до суверенної „волі народа“ встановлювати свій режим, в ім'я „пацифікації Європи“, солідарности „білого континенту“, ідеалу всесвітнього миру. Але всі мали нагоду бачити, що ся славетна „толеранція“ обертається в фанатичну нетерпимість, коли ходить про відношення до режиму в Італії, Німеччині чи в Іспанії; що солідарність білого континенту була вигадана лише тоді, коли жовта Японія оголосила війну всім інтернаціоналам, і що ще дуже недавно масонсько-ліберальний „білий континент“ солідаризувався з чорношкірими дикунами; а про трагічно злочинну брехню щодо „волі народа“ в СРСР, то нема що на сьому спинятися.

Генеральна лінія всесвітньої масонерії не зраджує собі ніколи. ТOLERАНЦІЯ є чеснотою поскільки вона стосується лише до „лівих“ керунків. Патріотизм допускається лише по рецепту Тичини — „любити свій край не є злочин, коли се для всіх“. Традиція, се філіяція лібералізму 1775 р., безпосереднього предка радикалізму і соціалізму, се „ланцюг єднання“ від Каїна до Маркса з його ідейними нащадками. В двох словах — гандель сурогатами, розрахований на наївного покупця.

Безхитрі споживачі сього краму сумнівної якості звичайно належать до тої „золотої середини“ суспільства, що вважає себе елітою та сіллю землі, тому що від Данта воліє Рабіндраната Тагора, а від св. Августина — Едуарда Шюре, і взагалі є втіленням претенсіональності і поганого смаку. Мусоліні колись сказав, що „часто небезпечним є для нації так званий буржуазний дух, що складається з самозадоволення та здібности пристосовуватися до обставин, з нахилом до скептицизму та легкого вигідного життя... Визнаю факт існування таких вдач, але сі люди не можуть бути правдивими фашистами“. Власне серед таких людей майже виключно серед них, рекрутує масонський орден кадри своїх відданих та приплентачів. Серед масонської маси, за рідкими виїмками, годі шукати видатних особистостей. Темпераментна, динамічна людина рідко зносить задушливу атмосферу льожі з її кумедною символікою, примітивними методами впливання на психологію і головним чином з основною вимогою масонського кодексу — цілковитим послухом. Тому, перейшовши перші шаблі втаємничення, така людина звичайно зриває з сим особливим осередком. Але на першій шаблі захоплення „сучасними вогнями“, такого типу люди своїм новохрещенським запалом спричиняються до приєднання нових душ в сіті масонської доктрини. Наставлення на „середню людину“, на „мільйон свинопасів“, відчинняє можливості широко розповсюджувати свої теорії, але ся тактика вже не вистарчає для утри-

мання при житті якоїсь доктрини в новому „антипарламентарному“ кліматі післявоєнної доби. Неможна не ствердити, що гіпноза туманних масонських ідеологій що далі все більше занепадає. Се видно, в першу чергу, власне з того, що серед сучасних апостолів масонського ідеалу, вже не здибати такі репрезентативні постаті як, колись, Дідро, Робеспер, Кромвель, Пилип Егаліте, Віктор Гюґо... Докладніші студії над життям Драгоманова покажуть, чи він належав до клану „синів удовиці“ чи був лише блискучим його приплентачем на нашому ґрунті; але в кожному разі, се була індивідуальність иншого калібру як сьогоднішні його наслідувачі та оборонці.

Після того як світова війна стрясла Європою та збудила її з солодкого сну, навіяного скороминучим матеріальним добробутом передвоєнного періоду, чимало змін зайшло на старому континенті. Сьогочасна молоді активістичні течії рвуться до нових форм і, згідно з новою концепцією людини, нації і держави, перебудовують і відроджують життя народів. Ся сильна хвиля вже перекотилась поза Європу, досягла нового континенту, навіть уперлась в самий край старої Азії, де орден Чорних Драконів голосить свою приналежність до нової духової синтези — „Нація чи держава не є явище політичне, а духове“ — коротко і виразно висловився Мусоліні. Немає людини „суверенної“, „політичної“ чи „економічної“, се тінь без тіла порожня й небезпечна абстрактна вигадка. Жива, реальна людина є „людиною інтегральною, яка є одночасно і політичною, і економічною, яка є і побожною, і святою, і войовничою“. Сі дві засади перекидають цілу штучну конструкцію масоно-ліберальних ідеологій, привертають первісне, реальне значіння термінам-фразам, кладуть початок нової славної ери в історії, тої „психологічної Європи“, що відповідає криковій душі Хвильового.

Конаючий світ агностичних схем і теорій, відомих у формі масонерії, лібералізму, радикалізму та марксизму, не кидає боротьби за духову перевагу над душами молодого покоління. Згідно з своїми найліпшими традиціями політичного міметизму, славний Орден, сховавши до шуфляди „суверенну людину“, разом з иншими вже немодними атрибутами, відчання широке поле для нових форм ідеологічної діяльності своїх пропагаторів:

„Розуміється, Мусоліні се великий патріот і геніальний організатор, але, коли його не стане, то завалиться і його партія з цілою її програмою; зрештою, фашизм криє в собі елементи марксизму як, наприклад його боротьба з капіталізмом; се є система, побудована на авторитарній владі одної партії, одної людини, точнісінько так само як в СССР; зажертий шовінізм та імперіялізм фашистівської Італії, що своїм походом на Етіопію виявила себе противницею права народів на самовизначення, хібаж він не відповідає такому ж самому зоологічному націоналізмові совітської імперії? — а що ж вже говорити про Німеччину, де Гітлер тільки і мріє про знищення

Франції, про загарбання словянської Чехословаччини, і тому не робить політики континентів, а, навпаки, стягає на Європу жовту небезпеку; розуміється, і Гітлер показав себе геніальною людиною і чудовим організатором, як належить доброму німцеві (як відомо, се німець колись вигидав малпу, а тепер Антиконтинент); тому зовсім не значить, що з Гітлером та Мусоліні неможна ні в чому співпрацювати, особливо для тих, що проти Комінтерну; хто знає, чи в справі ліквідації Сівітів останнє слово скажуть сі симпатичні „вискочки“, чи старі „солідні великі демократії“, але що ж, коли з Союзу Народів, як з козла молока; треба бути модерними та йти за віком; зрештою і „авторитарна влада“ в певних обставинах не є така вже зла; злими є крайности, але чому конче „тоталітарність“ має ідентифікуватись з фашизмом чи більшовизмом? — чому не взяти того, що є доброго у Руссо так само як і у Гітлера, у Адама Сміта так само як у Муссоліні? — у Драгоманова як у Донцова? — авторитарний режим нікому „тоді очей не колотиме; між правдиві традиціоналісти, ми ратуєм Європу“, „ми тоже-націоналісти“! і т. д., і т. д.“ Так промовляють генерали капелі більш менш під усіма паралелями земної кулі.

Знову „великих слів велика сила“, сила формул, що залишають напів-розчинені двері для інтернаціоналістичних акцій ідеологічного порядку.

Миж мусимо твердо знати, де є „психологічна Європа“, бо живемо в історичну добу, коли се знання є питанням життя чи смерті для новочасних націй. Проти її ерзацу, проти тої велитенської брехні „з чужого поля“, що ще раз встигла була приспати живий дух українського суспільства, перестерігав у свій час, і то в дуже гострій формі, Шевченко своїх „живих і мертвих і ненароджених земляків“.

Микола Андрусяк

Хто деправує молодь?

У передовиці *Нової Зорі* (ч. 31) п. н. „Великодні вражіння — на їх тлі пару думок про зрізування Талергофських хрестів“ пише б. австрійський в'язень в Талергофі д-р Осип Назарук таке:

„З краю наспіла чергова вістка, що в одній місцевості хтось зрізав і порубав т. зв. Талергофський хрест, виставлений москвофілами. Ми не знаємо напевно, хто се зробив... Та без огляду на те, що викаже слідство в тій справі, кличемо до розумних людей в нашій суспільности: Треба витворювати атмосферу безумовного осуду насильства, особливо ж насильства над проявами пошани для пам'яті мучеників, що як не як походять з нашого народу. В Талергофі томилося серед знущань навіть більше українців ніж москвофілів... Для розумної еліти народу історія Талергофу і жертв його булаб на довго прекрасним жерелом сили і скріплення змагань загального значіння. А для людей, які

не знають, що чинять, може се стати жерелом распри, ворожнечі, ненависти, бійок, злочинів усякого рода... — подібно тільки трохи в інакшій роді як фальшування в церквах побожного гимну „Боже єдиний великий, Русь-Україну спаси“... Пропускання слова, яке вложив у той гимн Автор¹⁾ його, а саме слова „Русь“, високо шанованого батьками і прадідами нашими, слова найбогатшого змістом зі всіх понять, які вринули в великій історії нашій — се тільки доказ глупоти і цілковитого браку розуміння рідної історії. А коли се в церквах робиться ще до того в демонстраційних цілях проти другої часті нашого народу, то се є доказ злочинності, яка може принести тільки необчислиму шкоду нашій Церкві і нашому народові. Отже крайня пора припинити те, що нас ослаблює і роздирає в такім поважнім часі! Особливож Церква і хрест се воістину не предмети для проявів божевільного гайдамацтва або провокації. Се річі святі і такими вони мусять бути й остати на завше“.

Під чиею адресою написані ці рядки? Хто завинив, що історія Талергофу і його жертв не стала джерелом сили й скріплення наших національних змагань, але стала джерелом „распри, ворожнечі, ненависти, бійок, злочинів усякого рода?“ Завинили в першу чергу ті українські публіцисти, що були талергофськими в'язнями й не подбали про те, щоб оповіщенням своїх спогадів з побуту в Талергофі та осудом невинного в'язнення людей на підставі доносів темних типів зробити талергофські страждання українською національною Голготою. Треба було се зробити ще за часів небіжки Австрії до листопада 1918 р. П. Назарук в тому часі писав про все в *Гром. Голосі*, тільки не про Талергоф. А проблема Талергофу була в тому часі актуальнішою для українського народу, ніж переповідання старинного грецького переказу про Герострата (*Гром. Голос* 20 III 1916 ч. 3); аніж радикальні виклади про „клерикалізм“ (тамже), або вірш „Оглашеного“ про „Гриця ірмолонника“ (випад проти станиславівського єпископа Гр. Хомишина, ч. 16 I VIII 1916) й инка подібна писанина.

Одиноко актуальне з тієї писанини під сю пору є кінцева думка автора про Герострата:

„Учені нераз застановлялися над тим, що Геростат зробив і прийшли до переконання, що Герострат був хорий на голову, мав хору душу. Значить, зовсім божевільний він не був, але розум у нього не мав рівноваги, у нього була хороблива жадоба слави, а не було розуміння, що правдиву славу мож здобути тільки добрими ділами, котрі приносять хосен народові“.

Хто читає статті редактора *Нової Зорі*, той пізнає з них, що їх автор є „хорий на голову, має хору душу, значить, зовсім божевільний він не є, але розум у нього не має рівноваги; бо в нього є хороблива жадоба слави“ (може й сенаторського стільця?), а немає „розуміння, що правдиву славу можна здобути тільки добрими хосенними для народу ділами“.

В справі телергофських свят і хрестів писав автор сих

¹⁾ Має бути „Єдиний, Великий“: „католик“ Назарук більше поважає автора гимну, ніж Бога.

рядків уже давніше в пресі й виказував потребу освідомлювати талергофців, що вони впали жертвою чужого режиму; повчити тих селян, які влаштовуючи талергофські свята, вживають трибарвних російських прапорців, — що їхнім національним прапором є жовто-синій, про що пишеться навіть у популярних книжочках, виданих „Товариством ім. М. Качковського“ ще в минулому столітті. Наші думки знайшли більше зрозуміння серед молоді. Знаємо село, з якого в серпні 1914 р. вивезено до Талергофу кількох селян таки на донос односельчан. А саме в минулому році помер один з тих талергофців, що був до кінця свого життя передплатником *Землі і Волі*.

Як людина він був чесний і його відпровадив на вічний супочинок хор місцевої молоді, вихованої саме одностудіями *Вістника* й *Голосу*. На похорон талергофця прибув з околиці один москвофільський селянський діяч, що перед війною брав участь у москвофільській делегації до царя. Він був заскочений тактом української націоналістичної молоді й виголошуючи промову над могилою свого одностудця, зовсім не підкреслював партійної приналежності покійника. Молодь зуміла знайти спільну мову з місцевим старим парохом і співпрацює з ним у читальні й інших місцевих організаціях, підчас коли давніше селяни, виховувані пресою тієї генерації, до якої належить і п. Назарук, ніяк не могли погодитися з священником. Молодь знайшла вже признання від своїх батьків; почуєте від старших селян, що інакше виглядала б не одна справа, якби був серед них настрої теперішньої молоді.

Та се не тільки одно відокремлене село; в кожному галицькому селі йде до кращого головно завдяки гідній національній поставі молоді, що вперто боронить своїх національних позицій.

Та щоб се „краще“ наступило, треба безупинно вказувати в пресі помилки тих, що задля свого неущтва й несовісности баламутять наш нарід.

Ось *Українські Вісти* (7 V ч. 98) кличуть „на боротьбу з неавтономією“ і рахуючи на еле поінформованих читачів, хочуть в них вмовити, що неавтономія серед українського громадянства ширять інші часописи. Тимчасом неавтономія ширять преса ФНЄ і *Нова Зоря*.

У „Заяві“ редакції *Нової Зорі* і *Правди* (Н. Зоря ч. 34) читаємо між иншим, що ці органи „будуть далі як і дотепер щиро служити інтересам Церкви і народу свого“. Чи безпідставні наклепи *Нової Зорі* (чч. 21, 25, 29, 31) на немилих собі людей з того самого народу, треба вважати за „ширу службу“ інтересам церкви і народу?

Ті, на яких веде нагілку *Нова Зоря*, стараються інформувати українське громадянство про дійсний стан подій і справ. А як інформує п. Назарук громадянство, бачимо зпр. з його кокетування москвофілів (*Нова Зоря* ч. 31). Він протестує проти того, щоб називати москвофілів шкідниками,

бо сеж люди „з того табору, що видав Ставропігію“, яка перетримала „найкращу з наших львівських церков“.

Зрадниками — пише він — називати людей, що зберегли такі добра для нашої Церкви, нашої культури, нашої нації — очевидно смішно... А що лучаються між ними шкідники, то лучаються й між нашими... Чи можна через те всіх нас uważати „зрадниками“?

Наведена плутанина ніщо інше, як тільки — вживаємо авторових слів з тієї самої його статті — „доказ глупоти й цілковитого браку розуміння рідної історії“. Те, що львівська Ставропігія була від кінця XVI ст. огнищем культурно національного руху на наших землях, не є заслугою москвофільського табору. А вже сей табір не існував ще в XVI ст. й тому не міг „видати Ставропігії“! Панами Ставропігії могли стати москвофіли тоді, коли вони розвинулися на галицькій землі, а саме в другій половині минулого століття. Автор сих рядків нераз уже на сторінках преси вияснявав, яку шкоду приніс нашій нації розбрат між українським національним і москвофільським таборами в Галичині; вияснив і те, що не слід uważати за москвофіла такого галицького діяча як Михайло Качковський, якого чесного імення надуживають теперішні галицькі москвофіли для прикривання своєї розкладової роботи, противорічної намірам покійного заслуженого мецената галицького письменства; врешті підкреслював виразні різниці між давнішими й теперішніми галицькими москвофілами. Не слід заслугам останніх приписувати також збереження Свято-Успенської церкви у Львові, бо про її стан дбають усі її вірні греко-католицькі парохіяни, що в подавляючій більшості належать до українського національного табору. Ціла писанина в *Новій Зорі* є тільки водою на млин ворогів нашої нації й тому не диво, що після тої статті посипалися епітети з признанням за неї на сторінках *Русского Голосу* (ч. 16) і *Землі і Волі* (ч. 17) та на останніх Загальних Зборах Ставропігії (*Діло* ч. 103).

Розхвалюючи москвофілів, п. Назарук веде нагілку на українську молодь, яка не піддається під його деструктивні впливи. Ми твердимо, що коли серед прикмет молоді помічаються хиби, то се унасліджені від „батьків народу“ покрою п. Назарука. І саме *Вістник* старався й старатиметься виховувати українську молодь так, щоб у неї не стало й сих незначних унасліджень. Колиж п. Назарук стрічає примадібно якихось руїницьких молодих типів, то се без сумніву його вихованки, які з *Вістником*, його редактором і однодумцями нічого спільного не мають. Він збирає те, що він увесь час сіє: руїну й ненависть, що зібрали також і його союзники в руїництві, які ведуть несмачну й негідну нагілку на українське студентство (напади *Укр. Вістей* на варшавську Українську Студ. Громаду), і які ширли і далі ширять ненависть серед українського робітництва.

— як се слушно зауважив п. б. к. у передовиці *Голосу* (ч. 14-15) п. н. „Українське робітництво без своєї організації“.

Для безстороннього читача — ясна відповідь на питання: Хто деpravує нашу молодь?

Се починають вже розуміти й ширші кола галицького громадянства.

М. Гоца

За ясність і означеність думки

Мрячність, туманність, неясність і різнозначність понять та ідеалів, ось найбільший гріх, яким може грішити політична думка. За такою неясністю йде завжди: неозначеність емотивна, безнапрямність і безметовість волева, а з тим суперечність і хиткість чинів.

Такий мрячний стан відносно ідеалів, які визнають певні, політичні угруповання є подібний до півсонного або п'яного стану, коли то людині все в голові творить одно безформенне клубовище. Ся неясність найбільше проявляється в емотивній сторінці душі. Є такий неозначений психічний стан, що є деградацією всіх означених емоцій в одну: — розчулення. Розчулення — се буденне явище нашого публичного життя. Одинока реакція такої неозначеної емотивно людини, се безмежні потоки сліз, які вона виливає при всяких нагодах: „відчитих соціологів“ (!), рідношкільних, і всяких рідно-конгресх, зїздах, засіданнях комісій, весілях, хрестинах і тп. Юрба зложена з такого неозначеного в ментальности типу істот на перше-ліпше слово з патріотичного словника впадає в гістеричний шал розчулення і — плач. Слово „брати рідні“ — і вже плач; — „Ненька нещасна, рідна“ — і вже плач; „воля“ (свобода) — плач, „безталанні“ — плач.

Є друга ідентична реакція на сій площині: се є неозначене волеве „розбурення“, яке знов виявляється в позі: „ненька“ — *гуу! ми!*; „брати товариші“ *гуу!*; „воля, чин“ — *гуу!...* І так — або *уу*, або *гуу!* Акустичні симптоми психічної індиференції — духового хаосу.

Говориться часто про мужеську поставу до життя. І справді, по таким першим-ліпшим сльозоточним або гучним збіговищу вам здається, що ви вийшли з конгресу оскажених суфражисток або зборищ секти, яку ліквідувати доводилося батькові незабутнього Сема Уелера.

Завдяки хаосові, який панує в головах людей, що не мають і не зносять нічого означеного, можуть у нас доживати досі віку доктрини, в яких неозначено ніодного поняття, що відноситься до нації як одинокого ґрунту всяких ідей. Тому

трапляються в нас такі комедії, як поважне трактування фабрикації ідей, до якої брався свого часу *Шлях Нації* — нині ФНЄ. Відси й крамарське ставлення до духової площини життя і спроби продукції ідеологією „кооперативним“ ладом, людьми, що загрожені в своїх вигідницьких позиціях пресією якоїсь ідеї, хочуть ратуватися, тямлячи в такий момент на сентенцію „в єдності сила“ і намагаючись протиставити ідеї — якусь свою „ідею“.

Кожда ідея, коли вона нею є — мусить мати означені поняття, означені емоції — означену мораль. Суспільство, яке не знає дисципліни думки, яке затратило частинно традиції своєї моралі, обичайність своєї раси; суспільство, яке не є при звичаєне дбати про своє існування пляново і незломно т.з.ч. прямувати до ідеалу своєї раси (нації); яке нагомисць при звичаєне жити атомами, розпорошеною на поодинокі особи духовістю, таке суспільство не знає що се є ідея і чим вона в житті суспільств є. В такій суспільності-масі все ігнорується дисципліну думки, обминається моральні накази та все, що накладало на поодинокого чоловічка певні „в'язи“, нагинало його думання і волю в певний означений напрям. Взамін адорується „реальні позиції“. Не знати — чи вбогість матеріальна так плебеїзує духовість — чи сі дві справи йдуть лише випадково разом, але ся адорація посувається аж до обожування позицій, а цілковитого ігнорування питання: хто позиції займає. Се питання — центральна справа діючих ідей.

Дещо навіть модним тепер стало питання життя ідей. Одначе звичайно про сю справу ходить безліч фразеологічних поглядів, безліч неясної „містики“, яка міститься приміром в такім слові як „щось“. І так звичайно звикли думати про ідею як про „щось“, яке ділиться на періоди та відтинки: щось, що в облаках уноситься, себто ідея „чиста“, і зійшовша на землю — себто діюча. Черговим непорозумінням є розуміння ролі т.зв. „сальваторів ідей“. Коли ми додаємо до ідеї прикметник діюча — то є великим незрозумінням справи, коли ми хотілиб розрізняти ще і чисті ідеї. Ідей нема діючих і недіючих, чистих і брудних, чистих — діючих. Якщо ідея є недіюча, се значить — мертва. Що мертво — се не існує як чинник руху. Щодо чистоти, то лише люди можуть бути чисті—брудні. Коли ідея є чиста або брудна — се не є ідея — се є фікція. Одначе приплентуватись до ідеї можуть чисті і брудні люди. Тільки так можна розуміти справу чистоти і діяння ідей. І тут починаються всякі інші справи головню — сальваторів ідей. Коли хтось ділить ідею на чисту і діючу, і коли поняття „сальватора ідей“ возьмемо в дослівнім значінні, я проти сальватора нічого не маю. Власне треба великої моральної сили ним бути і витревати на його стійці. Може сальватори се є ті, які мають відкуповувати й своїм життям її чистоту, яку вона тратить, зійшовши з небесних висот на земний гріховний терен? Отже сальватори є потрібні для того, щоб ідея була по своїм ісході взагалі ще і де єю...

Історія є ясна і оперує не поняттями, тільки фактами. Возьмім прм. життя ідеї найстаршої нашої ери — християнізм. Христос-Спаситель, сей найбільший сальватор Своєї небесної ідеї — ніколи в ім'я її реалізації руки фарисеям не подавав, і ніодної йоти ані коми заповів не змінити аж поки всесвіт існуватиме; історія не дає ані одного факту, щоби инакше поступали апостоли, а їх 11 як сальватори згинули за її поширення. Не лише папи боролися з всякими беззаконіями, але сі, які вважали себе покликаними, взаємно спалювали себе за вдержання чистоти і правости в церкві, а церква мала святих, які їй надавали її надприродну міць. Колиж беззаконія „реалізаторів“ почало нехтувати йотами і комами, які не сміли бути рушені, являлися сальватори і сі перемагали, як переміг Лютер і інші. Отже поява сальваторів се є лихий знак для їх противників, і останні, хоч все уповають на свою офіційність і масовість не все перешкоджають сальваторам ставити кострища для еретиків і не все перемагають... А вину за протестантство поносять все милі конкретизатори, не ті, що — протестують. Отже, коли йде про те, хто вину поносить за розпорошування ідеї на загумінки, то сі реалізатори, які доводять до появи сальваторів. А в таких випадках сальватори є допустом Божим, вони не тільки спасають свій загумінок, але, коли ще є моральна сила у офіційних „реалізаторів“, помагають їй виявитись і наново освячуватись.

Те саме стрічаємо і на терені інших ідей. Возьмім хочби кромвелівський час і пуританський в Англії, менш більш сучасний Хмельниччина на Україні. Чи котрий небудь із них, ставляв стіну попри чию стіну, чи так як Хмельницький пускав стіну на стіну: „Хай одна стіна із другою вдариться“... Сей українець був сальватором відносно київських реалізацій, і був на правду реалізатором ідеї. Та сальваторами супроти його діянь стали інші два геніяльні українці — Богун і Мазепа. І колиб їх стіни були до нині встоялися...

Коли йде мова про ідеї і їх життя, та діяння — не такоюто містерією воно є. Життя ідей се ніякі містерії, се життя творів, живих і все діючих, або умираючих. Ідеї знівідки не сходять. Ідеї родяться і відразу діють та ніяких перемін не дізнають а „освячуються наново“ тільки завдяки своїй моралі і сторожам та святим сеї моралі — в крайвих, смертельних випадках завдяки їх сальваторам. Ідея по своїм народженню (публікації, першій проповіді учителя, а родиться в його серці і умі) відразу стає силою діючою, а ся сила може ослабати або рости, залежно власне від чистоти, тзн. якості її визнаєвців. Бо кожда ідея має свою мораль.

Що се відея? Ідея се є ясний образ дійсности, яку хоче створити, zarazом плян до її здійснення. Кожда ідея має передусім сей образ і нічого поза ним не здійснить. Хоч, який сей образ, се пізнають люди з хаотичною ментальністю і зачаджені мозки щойно по реалізації даної ідеї. Прм. як у ви-

падку відніжка панросійської ідеї, — кочубейо-драгоманівської. Українці, визнавши сеї „ідеї“ дізналися щойно по її реалізації, що се означає: „саветская родина“, „руській язык“ і здійснення голов всяким українцям. І в більшості випадків доводилось москалям здійснювати ці голови таки в п'янім стані, так що вони ніколи не доглупались, що ся ідея, яку помагали реалізувати, означає, і неоправдано чудувались, що „кривда діється“ їм.

Отже ідея се є ясна думка, яка оформлює наше намагання досягнути означений нею стан в особистому чи публичному життю, а zarazом се є плян того, як маємо оформлювати сю дійсність. Ніщо в тім пляні емотивно і образково-волево не може бути неозначене, ніщо не може бути неясне. Сей плян в першій мірі вимагає від нас ясної постави до життя, а з тим, самозрозуміло, вимагає, щоби наше „я“, наша особа була оформлена після законів сеї ідеї. Чим ідея величніша і тяжша до реалізації, тим її моральний кодекс острійший, більш пуританський. А тільки сей кодекс визначає наше діяння і спосіб нашого діяння, себто тзв. „тактику“. Про „тактику“ в обсягу ідеї (себто гурту її визнавців) мало можна сказати, бо вона може бути тільки однонапрямна.

Як се властиво конкретно дана ідея діє в світі фактів? Хто оформив і означив понятєво і емотивно неясний волевий стан даного гурту людей, той був батьком ідеї, апостолом і першим її реалізатором. Хто думає так як він, хто хоче того самого, і всі, що думають так як він, творять гурт, через який ся думка діє. Отже ідея знівідки сходити не може. Може вона лише діяти, поки діє її гурт, що вірить в її святість, чистоту і правість; або ідея вмирає як кожний твір, коли впаде віра в її святість, або коли її законам спроневіряться визнавці. Воскресити її (як Христос закон Божий на землі) наново може лиш її сальватор. Ідея є жива і є діючою силою на землі до сього часу, поки її визнавці є чистої раси, тзв. поки душі їхні запліднює виключно одна ся ідея. Даний гурт не сміє мішатись з іншими. Він мусить заховати своє первородство, своє виключне право реалізувати замірений стан річей. Се є мораль гурту. Його правість і його первородство, на сторожі яких, якщо гурт хоче довговічності своєї ідеї, мусять стояти тверді закони. Ідея вимагає самозаперечення, бо служби одному, свому Богові, який санкціонує ціль і шляхетність змагань, який тим, що були героями на землі, готує місце по правіці в своїм царстві. Служити виключно свому Богові се є найвищий наказ моралі ідеї. Бога свого не можна понижати перед чужими богами ані зрівнувати. Без отого суворого береження первородства гурту, покликуватися на всякі вищі санкції є блюзнірством в обличчя свого Бога, є узурпацією.

Певно, — легше є жити фізично без остроти границь, без витревання на наказі правости і первородства, на постулаті або все, або ніщо. Але, хто не може витревати, хто по-

чинає сумніватися, того ментальність не є первородна, той належить до кляси істот другорядних. Хто починає сумніватися і рад йти шляхом не первородства а „обеднання“ той зраджує свою ідею, дарма, що обеднання своє з ворогами її мотивує власне стремлінням до досягнення її цілей.

Коли йде про факти, нинішня сучасність їх дає більше як коли, бо нинішній час се є час діяння ідей і релігій. „Релігія“ нпрм. большевицька ніколи не йшла, навіть в імя найвисших цілей революції з іновірцями. Нічого так Ленін не обстоював як свого первородства. І він винищив усіх еретиків, а невірних навертав словом, вогнем і мечем. Але, були се часи, коли ся релігія була жива, коли в її бога визнавці вірили. Потім — з її захитанням шойно прийшла тзв. „тактика“, яка своєю „геніальністю“ осліпила не одного звеличника Сходу. І на що так залюбки покликуються контрсальватори: що ми мовляв не потребуємо ставити ясних границь, що можемо собі дозволити і на толеранцію Драгоманова, і його визнавців, які „все ж таки“ змагають до загальнонаціональних цілей, що можемо собі дозволити і на се і на те. Та я скажу, що Димітров і його тактика, як *Вістник* про те писав зараз по її оголошенні, є чорний і передсмертельний дух большевицької „релігії“. Коли большевики витягнули лапу до інших вір, то зробили се будучи не в наступі а в відвороті, в обороні дотеперішних позицій. І завсігди такі „патріотичні“ жести є показником оборони захитаних позицій. Тактика Димітрова могла наварити і наварила каші в Європі, могла засліпити не одного католика і демократа — але геніальністю вона ніколи не могла грішити. Асиміляція є все двостороння. Наслідків нової большевицької тактики довго не треба було очікувати „Монстр-процеси“, які відбуваються в самім большевицькім синоді доказують, що ніяка „релігія“ не може собі дозволити на „тактику“, тимбільше неофітська, в якій проблема янголів на шпильці є центральною проблемою кожного дня. Якщо можна бажати щось з сеї „сальваторської“ матерії нашої ідеї, то — інтелігентности і ясности та увільнення з пелюшок неофітизму. Якщо муситься у нас забирати голос в сій справі, то я зазначаю, що не йде тут ще про річі засадничі, а про справи більш пкитонькі. Останні намагання зломити хребет українському націоналізмові постулатом забронзовування драгоманівщини провокують власне сю тему.

На тему „тактики“ хочу ще зазначити, що є тактика і тактика. Є тактика, яка власне змагає до того, щоби діючи і й ідеї не дозволити зломити хребта; і є тактика, що сей хребет хоче викривити, себто в образі свого ідеалу бачить подібність інших „ідеалів“. В імя сеї подібности стягається гурт до ролі контрагента, партнера інших. А закривається звичайно тоді лице шоломом Валенрода. Валенродизм є небезпечний, навіть коли він є першої якості. Часом дозволяє собі на нього дисциплінований і сильний гурт. Навіть такий Льоренс з великим моральним зусиллям мусів берегти себе, щоб не вийти з

своєї ролі і мусів випити вкінці гірку чарку розчарування разом з арабами. Велика моральна сила англійського гурту його духовости перемогла. Хоч — чи сей валенродизм цілком в користь Англії вийшов, се ще питання.

Величність ідеї українського націоналізму і найтрудніша його ситуація внутрі є в тім, що він є воскреслою українською національною радією. В сім його характері лежить небезпека для гурту його визнавців, тимбільше, що зі спадщиною ментальности з доби українського провансальства важко є виковувати у нас ясність думки і означеність емоцій. Сей небезпека виявляється в загрозі асиміляції молодого руху зі старими покидьками XIX ст. у нас, або що на одно виходить — стягнення його до ролі їх контрагента. Суворе добирання і вигострювання душ може тут протиділати, але яке воно тяжке у нас, як тяжко вірити, мати право вірити в ментальність. молодого українства той знає, хто на його терені обертається. Покуса зіхати з свого первородства, з остроти границь в менш тернисту дорогу — маси, більшости, „разомщини“, „всеукраїнщини“ є велика, тимбільше, що старі ветеранські ідеології вміють застосовувати тактику, не потребуючи бо ятись, ізза неясности своєї ментальности, „ухилу“. Тимбільше, що й ці ідеології, завдяки пняній психіці частини нашої інтелігенції мають своїх поклонників. Як бачимо з практики нашого життя, то факт, про який згадую не маловажний. Ми бачимо повсякчасне намагання затерти границі між нашою ідеологією та малоросійською і затирати ці границі поспішають хаотичні одиниці, яким не повинно бути ніколи місця там, де ідея має і мусить бути означена.

Певно, не легко є бути мрійником, не легко є жити, погорджуючи санчо-панцівською духовістю. Доля гітлерівців могла бути різна. Міг Гітлер заплатити життям при мінхенських же пучі і пропасти в серці своїм як мрійник, „літературний фікціонер“, а в очах опінії як злочинний анархіст. Міг Гінденбург не так легко покінчити з ваймарцями й кінчити з ними можеб мусів Гітлер як нині Франко — з Кабаллерами. Але — фактом є, що гітлерівський гурт не зійшов до ролі контрагента і ставляв справу: або все або ніщо! Хто так ставить справу, той або здобуває все або гине й то так, як умирав правзір тих, що так ставили справу: опльований юрбою, покинутий найближчими і „ганебною“ смертю. Але і одно „або“ і друге — є приналежне тільки героям.

Недопустиме є ділити ідеї на чисті і діючі. Час до моменту, коли ідея осягає владу хочби наразі моральну, є найбільш її героїчним і реально „діючим в історії“ часом, і не можна кидати каменем на сей період. До сього моменту є найбільша праця в життю ідеї. І все треба не одного діаволика побороти в собі, щоб не піти на половинчастість, щоб йому не датися скусити; а нам звичайним смертельникам се тяжше приходить як Христові в покусі діавола на пустині,

коли Він постив. І хочби тому не можна кидати каменем на минуле правдивих ідей, які змагались в історії світа.

Ніяка ідея не ділиться на чисту і діючу і ніяка не бажає сальваторів її. Але ніхто, хто ясно знає чим є ідея, не позволить її їням вимахувати сюди й туди ріжним людям, що роблять се і те на загумінку свого світика. На своїм загумінку вільно робити речі, які він вимагає, важніші і дрібненькі, але не можна з нього робити світа ідеї.

Степан Луцик

Вистава Василя Перебийноса

Уладжена Національним Музеем вистава проектів, декоративного оформлення сцени, костюмів, акварель, гвашів і рисунків Василя Перебийноса, була може для деякого до деякої міри несподіванкою. Перебийніс відомий у Львові з кількох вистав і відвідувачі наших, доволі рідких мистецьких імпрез, мають ще в свіжій пам'яті його полотна, жіночі портрети, «Квіти» і пейзажі, що остали у Національному Музеї на постійній виставі сучасного українського плястичного мистецтва. Перебийніс знааний у нас переважно з олійних картин — вистава його праць з ділянки виключно декоративного малярства, розкрила незвичайно багату сторінку творчости мистця. В рамках вистави можна було вмістити всього ледви 148 експонатів з 500 надісланих до Музею.

На виставі можна оглянути лише невелику частину дорібку Перебийноса з ділянки декоративного малярства, але вже тут кидається у вічі ріжнородність у помислах формального підходу до поодиноких завдань та виконання. Перебийніс вміє розгорнути перед очима глядачів розкішну декорацію східної палати, скромну обстановку сільської хати чи вибагливу прикрасу сальону, чи врешті упрощене оформлення сцени до скечу. Подібно представляється нам серія виставлених театральних костюмів, від егзотично-пестрих до ляконічно упрощених, приноровлених до вимог модерної сцени.

Найбільше місця займають на виставі проекти театральних декорацій та настінних поліхромій. З поміж цілої серії сих експонатів, змушують глядача довше біля них задержатись такі проекти, як декоративних поліхромій для вілли в Бужіваль та фрагменти декорацій до фільму «Шехерезада». Проект поліхромії втриманий в зелено-кобальто-

вих і бронзово-охрових тонах творить цілість, що свідчить про тонке відчуття і зрозуміння декоративної площі і колірної плями. Поза тим в працях Перебийноса помічається поміркованість в орудуванні декоративними елементами, як се має місце у фрагментах фільмових декорацій до «Шехерезади», де мимо великої кількості орнаментальних прикрас, все є підпорядковане провідній композиційній думці.

Для нас всеж таки більше зацікавлення викликають декораційні фрагменти Київської Лаври (чч. 26 і 28), що хоч може скромніші у виконанні, передають нам непереможний чар української старовини, дарма, що аж надто посередною дорогою. Тут Перебийніс поправді найбільш природний і далеко свободніший, дає прекрасні взірці декоративної розвязки колірних площ. До сеї групи проєктів треба рівнож зарахувати нариси до декорацій української хати (чч. 42 і 82), що різняться від попередніх і рисунковою концепцією і кольоритом.

Зовсім окремо треба відмітити декорацію «весняні співи», для українського концерту Тоні Повель, ч. 98, в якій Перебийніс получив свободну інтерпретацію теми, з фантастичними, казковими елементами і вимогами сценічної декорації. Цілість наваяна чаром невимушеної поезії-казки.

Крім того є ще багато праць на сій виставі, які входять в збірку декоративних проєктів, але яких не можемо тут ширше обговорювати. З цікавіших згадаємо дуже оригінальні «декоративні пейзажі», «Східне місто» (декоративні фрагменти) чч. 71—73, проєкти рухових театральних параванів, вітражів, архітектурних фрагментів і афіш концерту В. Ємця.

Дещо відмінним від попередню обговорених експонатів є колекція колірних рисунків тушем та рисунків олівцем; се вже чисто малярський дорібок Перебийноса, не зумовлений ніякими вимогами посторонніх людей, як се мало місце з усіма майже проєктами декорацій, що їх мистець виконав переважно на замовлення. В сих рисунках жіночих актів бачимо нічим не вязану свободу почерку в лінії та дискретну скалю акварельового кольориту. Назагал всі рисунки тушем, що нагадують декому подібні з технічного боку кольорові рисунки Глуценка, у Перебийноса позбавлені другорядних будуарно-еротичних ефектів, переконують глядачів ляпідарним композиційним рисунком та вміло підбраною кольоровою гамою, без побічних дешевих фокусів.

Цілість доповняють вибрані рисунки олівцем. Тут бачимо неначе серію стенографічних нотаток-вражінь за-обсервованих облич, постатей, архітектурних мотивів, дерев, пейзажів тощо. Приємно розглядати рисунки Пере-

бийноса, де під ляконічним дотиком графіту оживає білий клаптик паперу й майже вичувається соковитий мазок пензля.

Збірна вистава В. Перебийноса відзеркалює малярський темперамент мистця, що використовує різноманітні технічні можливості для вислову своєї мистецької концепції. Крім цього Перебийніс під сю пору є одним з лучників між українським і паризьким мистецьким життям, якого вислідом були дві вистави у Львові в рр. 1931-33 паризької групи українських мистців в парі з французькими та італійськими запрошеними мистцями.

Д. Д.

Безпері каліки

Niewolnicy wszędzie i zawsze niewolnikami będą — daj im skrzydła u ramion, a zamiatać pójdą ulice skrzydłami.

(Невільники всюди і завжди будуть невольниками — дай їм крила коло плечей, а мідуть замітати крилами вулиці.)

C. K. Norwid

Ніщо не нове під місяцем. Не нова й мобілізація «відповідальної» преси і різних «центрів» проти новочасних «вольтеріанців» — старших і молодших. Проти тих, яких обличчя ще не розпухли від тисячей гальб пива (ясного й темного); яких живіт — не став ще черевом слона; яких очі не осліпли, а голова не вилісіла від безсонних ночей, проведених за бріджом, а хребет не зігнувся від редагування «оптимістичних» заяв на тему — «ура»; для яких слово «ідеалізм» і «рідний край» — не стали ще відскочною для посольської, сенаторської, директорської чи фірмерської кар'єри; яких думка ще не обернулася в тяжкі дриглі; яким «шарпка Геслера» імпонує не більше ніж Вільгельмові Телеві.

На них зосереджена ціла ненависть «високодостойних».

Подібне переходили різні епохи і різні народи. Згадує про се м. и. Щедрин-Салтиков¹⁾. У нас іде нагінка на націоналістів, тоді — в Росії ішла нагінка на «нігілістів».

Якби там не було, але «благонамеренні»²⁾ накинулися на слово «нігіліст» з завзяттям, цілком так, як «благонамеренні» давніших часів

1) М. Е. Салтыковъ (Щедринъ) — Признаки времени.

2) Вираз «благонамеренний» — людина добрих похвальних намірів, став синонімом філістерства, бездумної пристосованости до пануючих в даній суспільности поглядів. — Редакція

накидалися на слово «вольтеріанець». Слово «нігіліст» визело їх з найбільшого клопоту. Були поняття, були явища, яких вони досі — не зміли назвати. Тепер сих труднощів не існує — все се нігілізм. Були люди, яких обличчя їм не подобалося, яких мова впроваджувала їх в нервовий настрій, але вони не могли здати собі звіту, чому сі люди і сі мови справляють на них саме таке вражіння. Тепер все стало ясне: та просто тому, що сі люди — нігілісти. Таким чином нігіліст, не означаючи властиво нічого, покриває собою всяку нісенітницю громадських обвинителів, яка влізе в думку «благонамереному» і колиб Іван Никифорович Довгочхун знав, що є на світі таке слово, то він напевно назвавби Івана Івановича Перерепенка не дурнем з писаною торбою, а нігілістом... Він нігіліст! Він не вірить в ніщо святе!... Одним словом, нігіліст се людина, яка безнастанно випускає з себе тонкий яд, від якого умлізичтуманіють слабії голови хлопчаків.

Бо саме до м'яких голів молоді просякає той «яд», бо тверді чола льояльно думаючих — перед тим «ядом» забезпечені мов огнетривала каса перед вломом.

З тим словом «нігіліст» — все пояснилося, і тодішні російські *patres patriae* мали на всі нещастя — готового жертвенного козла:

Нігілісти були зобов'язані виносити на собі всі гріхи сього світу. Чи гавкне на вулиці цуцик — «благонамеренні» репетують: «се нігілісти його навчили!» Чи випаде не в пору дощ — «благонамеренні» репетують: «се нігілісти замовляють стихії!»... З приводу частих пожерів, в Петербурзі ходили чутки про підпали — «благонамеренні» скористали з сього, щоби обвинуватити нігілістів... Злорадість дійшла до того ступеня неприличності, що «благонамеренні» готові були дати собі самим повідматити голови, аби мати право сказати: «се вони, се нігілісти!»

«Нігілісти» сучасності — се очевидно вістниківці. А слова Щедрина прийшли мені в голову, коли я прочитав висококатоліцьку і глибокоідейну статтю «Великодні вражіння» (*Нова Зоря* I V). Досі ми знали, що «нігіліст» з *Вістника* — був відповідальний і за те, що «цуцик гавкнув» і за те, що дощ падав не в пору, і за вибиті шиби, але тепер «благонамеренна» *Нова Зоря* — приписує його шкідливим впливам просто надприродну силу. Читаємо в тій часописі, що на Великдень — коли йде служба Божа — «малі хлопці перешкаджають вистрілами з кабзлів». Стріляють «раз-у-раз і то так голосно, що жінки нервовно здригаються». «Благонамеренні», що випадково трапилися на місці — витолковують хлопчакам невластивість їх забави, «та многонадійні молодці не тільки стріляють далше, але ще зухвало відповідають тим старшим людям, що се мовляв «національний звичай». Ага, значить очевидно се з тих, що попали під вплив «ідей» нашого приятеля «нігіліста з *Вістника* — кінчить *Нова Зоря*.

«Се вони, се нігілісти!»

Мені здається — що «стріляли» хлопці на Великдень.

ще заки родився той нігіліст. Чи його сатанський вплив псував молодь ще заки він прийшов на світ?! Се булоб щось несамовите! І не дурню *Нова Зоря* мусить ствердити, що таких нігілістів — »тільки буком можна присмирити« бо й »щож робити з такими, що не хочуть послухати навіть найлучших аргументів?«

Але нігіліст з *Вістника* — се лиш так. Туга за буком звернена у »благонамеренних« головно — супроти молоді, супроти отих »хлопчаків«, які »не хочуть слухати найлучших аргументів«.

І знов повна аналогія з щедринськими часами. І тоді »благонамеренні« не зносили »мальчішків«. І тоді для них були се »порожні і безмозгли ревунни, які псували все, до чого доторкнулися«, »свистуни, що свистіли лише на те, щоби свистіти«.

»Мальчішество« — се було щось в роді первородного гріха. Хлопчак — вже тим винен, що він штубак. Штубак — фатально засуджений на нігілізм... Він не сміє ні про що мати свого осуду — тому, що він штубак. Його думки, його рухи, ціла його істота неминуче мусять мати в собі щось з завадіяцького пустія, — тому, що він штубак.

В устах »благонамеренних«

кожде слово штубака підлягало найбільш інквізиторському толкуванню, в кождім його акті бачили намір протанцювати карбонарський канкан. Озлоблення »благонамеренної« преси, а за нею і »благонамеренної« частини суспільства доходить до того, що коли штубак вмирає, то нікому не прийде в голову сказати: ось гине людина жертвою... ну, скажім, хочби помилок! Але кождий говорить: »ось гине смаркач!« Себто харциз, себто нігіліст, себто людина, що не розрізняє свого від чужого! Звідки се прокляте »себто?« Чому коли воно не все висловлюється, то все думається? А просто тому, що ходить про штубаків і вже!«

»Штубацтво« — се злочин, за який перелапаний на нім позбавляється навіть права відклику. »Благонамеренний« не стане й розмовляти з штубаком. »Се штубак!« — скаже він і самозадоволено пройде повз нього... Так, гірко родитися »смаркачем«, але якжеж, з другого боку, й не родитися ним? —

питається Щедрин і відповідає досить довгим уступом, пекучо-сучасним...

Всякий мужчина — якийби великий ростом і не був — мав свою пору штубацтва. Лише, що не всякий пригадає собі се. Деякі собі гадають, що вони так і вийшли озброєні з голови Юпітера мов та Мінерва. Дехто забув, що він був хлопчаком. Третій — не забув і навіть не криється з тим, що не забув: »ну певно, каже, я був штубаком, поки не торкнулася мене благодать »благонамеренности«... ну і щож з того?...

Я звертаюся до забудьків і питаю: невже ви дійсно забули? Невже ви дійшли до стану опрісноків без усяких трівог, без усякої боротьби? Невже ви не металися і не кипіли? Невже ви збочили на шлях »благонамеренности« также припадково і байдужо, як заходять

сучасні жевжки в ту чи іншу школу танців? Ні, се неймовірно. Се неймовірно, бо нема тої людини, якої заплісніла душа не розревнилася на спомин про давноминулі солодкі дні юности. Нема того змиршавілого, тупого старика, якого голова не захиталасяб співчуваючи, якого зморшки не освітілисяб промінням радості, коли на нього, хоч на мить, хоч припадково, війне свіжими пахощами назавжди втраченої весни життя. Бо — якийби не був зміст молодости (припустім, що вона була безпутна, з вашої нинішньої точки погляду), всеж вона говорить про силу, говорить про надії, про жадобу подвигу, говорить про ту книгу життя, яка колись читалася легко й яка тяжко і тупо дається обережно-капалунячому розумінню старости.

Лиш най не подумає читач, що я взиваю до милосердя над хлопчачами, що я тому звертаюся до пам'яті »благонамерених«, щоби сказати їм: і ви були молоді, і ви помилялися, так будьте поблажливі до молодости і до помилок інших! Ні, я просто стаю на історичний ґрунт і кажу »благонамереним«: згадайте той час, коли ви були хлопчачами і пошукайте в своїй пам'яті, чи не було й тоді »благонамерених?« Думаю, що сього питання вистане, щоби змусити їх спаленити.

Ні, я не прошу для хлопчаків, ні милосердя, ні навіть поблажливости. Я уважаю, що штубацтво — сила, а стан штубаків — дуже шановний стан. Сама озлобленість і ворожнеча проти них свідчить, що до хлопчаків треба ставитися поважно, та що слова: »хлопчачи!«, »нігілісти!«, якими »благонамеренні« люди кінчать всі свої диспути з приводу роблених хлопчачами з повним респектом домагань, — в суті представляють ніщо інше, як кепсько укриту досаду, щось в роді плачу Адама над втраченим раєм. Отже в чім річ? Де двигун, мотив тих озлоблених походів, які здійсмають »благонамеренні« проти »хлопчаків?« Чим заслужили »хлопчачи« право на загальну увагу?

Відповідь на сі питання не така вже кліпінлива, як здається з першого погляду:

Не можна не признати, що загальний рівень життя міняється. Богато з тою, з чим ми жилися, показується невитримуючим критики. Відчувається якась тягота, відчувається й усвідомлюється, що нема живої істоти, якаб могла сказати, що їй гарно живеться. »Благонамеренні« також се відчувають і в тойже час не можуть нічого видумати, щоби облегшити власні болі!

І ось, в той самий час, коли ми зітхаємо, і коли ми розгублено дивимся по боках, десь в далиці, в якімсь задріпанім закутку зароджується щось нове. Міязми поволі зникають, життя стає яснішим і привітнішим. Звідки сей поступ?

На жаль, якийби милий поступ і не був, але джерело його не стільки в нас, »благонамерених«, скільки в штубаках, в тій освіжаючій силі, яку вони представляють.

Ми проклинаємо штубацтво, ми зневажаємо його, а в тойже час, несвідомо для нас самих, визнаємо його силу... Колиб не було його, колиб воно не тримало суспільність в безнастанній трівозі нових потреб

і жадань, суспільність замерлаби й обернулася б неначе в занедбане поле, яке родить лише репяхи й кукіль.

Я мігби навести тисячі прикладів з практики на доказ правильності мого твердження... Але дозволю собі лише на одне питання:

Чи так вже давно прозивали штубацтвом, карбонарством, вольтеріанством все те добро, яке нині на очах наших здійснюється? І чи не можна звідси прийти до висновку, що й те, що нині зветься штубацтвом, нігілізмом і іншими більш або менш ганьблячими назвами, коли сь називатиметься добром?

Певно, лише під тою умовою, що молоде значитиме стільки, скільки — нове.

Галицький загумінок — «відповідальна» преса, «відповідальні» політики — проклинають молодь не за її молодість, лише за те, що нового криється в ній — або бодай в її частині. Не за «скрайність» її погляду на світ, не за брак «позитивного» чи «реального» наставлення, лише головно за те, що ідейно відмежується вона від „*patres patriae*“, від клік. Так як зрештою робить се кождий загумінок в цілм світі, переляканий тим новим, що в формі нового «нігілізма» — підносить свою голову проти збанкрутованої геронтократії в Європі.

Ще перед приходом до влади гітлеризму, писав гр. Кайзерлінг: «серед усіх рухів молоді, рух гітлерівської молоді є втіленням сили й могутности. Власне тому, булюб страшне нещастя, колиб сей рух переміг». Змаг до могутности і сили — називав старий граф чимсь «варварським, одностороннім, ворожим розумові». Французький автор, що цитує німецького графа — теж підкреслює «негативні» боки гітлерівського руху молоді: його «виключність», «нетолеранцію», його намір «надати людській думці одну певну форму», його «дух боротьби», «бажанням не жити, а горіти». В той час, як типом ліберально-демократичного віку був «купець і критик-руїнник», типом гітлерівської молоді стає «герой». Ідеалом гітлерівської молоді — стала власна нація. І саме се — сумно завважає француз — є найстрашніше. Говорячи про відношення німецької молоді до життів, він дивується, що саме «таке уяття відносин між расами, яке не годиться з нашим поняттям про свободу і справедливість, приймається як найбільш природна річ на світі, річ добра в собі, над якою нема чого дискутувати. Так колись Плятон, Аристотель говорили про рабство, як про установу, яка лежить в натурі річей, якої конечність добре обоснована й яка не може навіть бути предметом суперечок... І не зважаючи на се, мусить француз признати, що нова німецька молодь — «не позбавлена ідеалізму. Вона навіть уважає себе більш ідеалістичною від старших, яким закидає низький раціоналізм, матеріалізм і меркантилізм...

Вона повна завзяття, віри, сили й снаги, які спонукують її до діла»³⁾

В тій самій анкеті про сучасну молодь — другий автор Поль Гентізон — знаходить ті самі м. б. прикмети в італійській молоді фашистівській, яка нічого іншого не бажає, як побити рекорди, кохатися в небезпеці. Італійська молодь «звертається передусім до волі, до того, щоб розвинути в собі прикмети відваги, перемоги над собою, жертвенності». Ся молодь «має в собі щось brutального, але має бодай те, що зветься — характер». З сумом натомісць стверджує автор «зник сеї волі» серед французької молоді...

І навіть молодь туманного Альбіона — виказує ті самі прикмети, очевидно в їх англійській формі. Автор анкети про сю молодь, Роберт Крю, згадує памфлет молодого оксфордця Т. Г. Гаррісона, який закликає англійську молодь — ділати замість митикувати: «Англійська молодь повна енергії і доброго змислу. Так хайжеж — закликає автор — віддасть вона їх у службу якоїсь широкої цілі, якогось видава... Ідіть на Аляску, ідіть на Золотий Беріг, ідіть до чорта, — але йдіть кудись де є щось инакше, щось драматичне, щось нове!»...⁴⁾

Сього «нового» лякається в молоді наш загумінок як галицький так і емігрантський. Картати молодь, коли вона не йде під прикази «благонамерених», або — в надії на се — залицятися до молоді, схлібляти їй, підлещуватися до неї, каптувати її рекламою її «геніїв», портретами їх, синекурами і пр. — се смутний привілей нашої «відповідальної преси» і наших «відповідальних політиків». Сього не вільно робити. Молодь повинна узброїтися великим знанням? Певно! Молодь не сміє поперестати на дилетантстві? Певно! Молодь повинна навчитися самоконтролі, панування над собою? Алеж так! Молодь повинна навчитися думати — краще, ніж се досі вміли старші? Алеж так! Молодь мусить навчитися суворости до себе й карності, не наслідувати гістерії старших? Річ ясна! Алеж не за сі хиби — картає молодь наша компактна більшість. Не за се виклинає її. Лише якраз за ті позитивні прикмети, які має напр. німецька чи італійська молодь, і які наповняють переляком серця наших «відповідальних» батьків народу...

За «виключність» її думки, за те, що сій думці хоче надати одну виразну форму, за протиставлення духа героїзму — духові крамаря, за підкреслення моменту характеру, за поділ рас людських — за Плятоном — на рабів і панів, за кпини над рослабляючими і брехливими панідеа-

³⁾ Les enquêtes du Temps, Les Jeuness étrangères Temps 1933 VII,

⁴⁾ тамже.

ми «свободи і справедливості», за те, що «тримає суспільність в безнастанній тривозі нових потреб і жадань» — ось за що виклинає наша компактна більшість нову молодь.

Вона її ненавидить за те, що її нове слово вдирається в наше життя. Ненавидить за те, що нова віра поповняється новими новохрещенцями. Ненавидить за те, що мусять сама — бодай назверх — удавати, що нова віра — її віра. Коли се наступає, тоді наступає найгірше: тоді величезний троянський кінь з бандою заприсяжених ворогів нового Ілюна — вдирається в твердиню, щоби збурияти її зсередини, коли взяти ззовні — не повелюся. Але спершу — удають приятелів, вимахують оливковою галузкою миру... Якаж різниця? Миж такі самі як ви! Хто сміє брати монополі на сю нову прекрасну і свіжу течію, яку — що правда — треба трохи зреформувати, обтяти їй гострі канти...

Типічною під тим оглядом є стаття *Діла* (4 і 5 V): У нас панує «справжня вавилонська вежа взаємно непорозумілих і зненавиджуваних націоналізмів». Маємо ФНЕ, Ми, триzubців (УНР), *Вістник, Голос, Вогні, Нове Село* і «маємо безліч громадян, які твердять, що між сучасним націоналізмом і передвоєнним патріотизмом є по суті найбільша різниця тільки у назві». Націоналізм в Італії? В Німеччині? В Японії? На місяці, на Марсі? — Се «ми» приймаємо. Але «сліпо його наслідувати і прищеплювати на рідний ґрунт без огляду на різниці в національній психіці» — се ні! Сліпо прищеплювати можна лише лібералізм, соціалізм, прудонізм (за Драгомановим) і сервілізм. «І як група, і як течія» націоналізм «може вміститися в широкі демократичні рамки української суспільної структури. На сім пункті у нас затяжний спір, що його вирішують не теоретики, хочби як заздрісні на свій монополі інтерпретувати і дефініювати нову течію, «лише життя». Що таке націоналізм? — «се давний передвоєнний патріотизм, тільки позбавлений трохи слізливого сентименталізму, його немов хutorянської політури, зате більш фанатичний — продукт післявоєнного нервового часу крайностей». От така собі якась нервова хвороба! Мине час — мине й вона. Хто намагається в пресі представити *Діло* і цілу «відповідальну пресу» ворогами нової течії — той просто робить наклеп. «Борючись за інший зміст націоналізму, за інші його форми вияву, за інше його розуміння, ми проте ніколи проти самого націоналізму не виступали, ніколи його самого не поборювали»...

О, певно! Обтинаючи хвіст і вириваючи зуби псові, «ми» ніколи проти самого пса не виступали! Навпаки, бажали йому всього кращого! Любили його! Навіть такий гарний намордник йому справили! І такий «файний» ланцюг!

Чи дійсно? Може любили нову течію ті, що звали італійський націоналізм режимом «насилства», а партію фашистів — «конгломератом різнородних випадкових, авантурничих елементів», течією ворожою «величезній більшості італійського народу»⁵⁾, щоб коли прийшла кон'юнктура — перекинутися в табір звелічників націоналістичної думки? Як це роблять «націоналісти» з *Тризуба*, і «фронтвики»? І вони питаються, чому представники нової течії переводять вогненну черту між собою і ними? Алеж просто тому, що вони — кон'юнктуристи. Що пішли за новою ідеєю — «проти серця», зі старою злобою до неї і з твердим наміром їй шкодити...

І вони їй шкодять, бо прийнявши нову ідею — лишилися в серці невірниками. «Невірники всюди і завжди будуть невірниками — дай їм крила у рамен, а підуть крилами замітати вулиці» для тріумфу якогось цезаря. У вічнопам'ятний 1917 рік нації вирости крила. Думалося, що «неба дістане, коли полетить». І вулиці старого Києва були свідками неодного очайдушного взлету Ікарів. Летіли, падали і розбивалися. Але — коли ідея стала модною, її — припняли собі мов крила невірники. А що невірники завше і всюди невірниками лишаються, то й нові «Ікари» хутко поробилися — мовляв Шевченко — «безперими каліками», почали крилами замітати вулиці.

Почав замітати Тичина, почав замітати Сосюра, Винниченко, Грушевський, «прометеївці», всі ті, що з великих кличів визволення нації поробили мітли для інших, розчищаючи їм путь в наші серця і шляхи. Є такі, що ті прекрасні кличі волочать по передпокоях Союзу Народів. Є такі, що узброєні в Шевченкові крила — доводили чужинцям в спеціальних брошурках, що Шевченко *ne désirait point une révolution sanglante* проти Росії, лише *priant i suppliant* можних світа сього, замітав на їх путі всі перешкоди до співжиття з своїми рабами... Та, що «цілу творчість Шевченка пересякає з кінця в кінець — ідея любови і прощення». Є такі, що доводять, що Шевченко — це була мішанина українського Ганді і літературного Киселя, що він аж «у Вільні усвідомив собі людську гідність» і аж «у Варшаві марність цілої системи, якою російський царат гнобив підвладні йому народи»; що автор «Заповіту» про те тільки й думав, щоби забути «помилки батьків», щоби побачити «нерозмежованою слов'янську землю». Є такі, що доводять, що нова течія — це старе передвоєнне рутенство з « новою ери ». І виховують собі і тих «молодих»,

⁵⁾ *Шлях Незалежності*, орган Гол. Управи Укр. Ц. К. Варшава. 1930, цит. за *Голосом* ч. 14-15.

яких — по своєму образу і подобию — створили собі, щоб кричали їм «ура» і щоб удавали Прометеїв чи Ікарів з помелом. Щоб слухали підшептів: — Ваша ідея має традиції? — Виберіть же з посеред них ті, що не на крила, а на віник надаються! Вашій історії присвічувала велика мета? — Приземніть її, стягніть в вуличний порох, в сміття і в грязь! Є в вас пророки? — Вберіть їх в блазенську шапку, вирвіть їм жало. Дайте їм в руку замість жезла — помело. Хай не будуть виключні! Хай доводять, що їхня ідея — не «вузька», що дасться погодити з «ширшою». Хай стараються!

Ні, на се ся ідея задобра. В куряві її не вільно волочити. Ті, що прагнуть бути замітачами, хай пошукають инший матеріал, не ікарські крила. І хай вже раз перестануть дивуватися, чому ми відмежовуємося від них? Сеж так ясно! Ясно — в суті річі — їм самим. Недурнож не визнають вони нас за українців, визнаючи рівночасно за них малоросів, москвофілів, перевертнів і перекиньчиків всякого роду. Вони інстинктивно відчують — що до одної породи людської належимо ми, до другої — вони. Ось чому свою відразу до нас вони навіть «не вміли назвати» ясним імям. Ось чому ми були — «люди, яких обличчя їм не подобалося, яких мова впроваджувала їх в нервовий настрій» або просто в тістеричний. Вони гадали припнати собі чужі відзнаки — і стати такими як люди нової течії. Вони думали, що почавши розжовувати замість Драгоманова — «Історію Русов» (скоро вже така мода пішла) — вони стануть иншими. Наївні спроби! Ні через се, ані через ніяке инакше мімікрі не змінять вони своєї натури хамелеона, не змінять свого надщербленого і скаліченого внутрішнього «я». Чужа їм «освіжаюча сила» нової ідеї, яку так «тяжко збагнути їх обережно-каплуначому розумінню».

Аристотель писав, що є «натури призначені до послуху і до служення»; що є дві породи людей. Люди одної породи «в кождім становищі — є невольники, другої — в ніякім».

«В кождім» — чи то коли сидять на еміграції, чи коли є на Софійським майдані в Києві. Замітачам вулиць не можуть ніякі крила. Їм все одно, їх вискубають, коли не спілітуть з них помела.

Ілько Бут

Осип Фадд'євич, миротворець галицької Руси

Пресове порозуміння «відповідальної» галицької преси — скінчилося фіяском. З великої хмари малий дощ. Але не дошло порозуміння насуває тривожні питання. Особливо загадковою є діяльність часопису, яка повинна булаб служити католицькій справі, але стала пропагаторкою порозуміння — з безбожними радикалами. Так, так! Власне з ними шукав порозуміння редактор *Нової Зорі*. З тими, що не шанують ні віри, ні священства. З «товаришами», які оправдують, як «гнів народу» — безчещення і палення церков в Іспанії. З людьми, які воюють з «клерикалами», називаючи їх — за Ніцше — *feige zuckersüsse Bande* у безбожницькім *Гром. Голосі* в ч. 41 за минулий рік! Чи не є щось несамолюбне, коли католицький редактор радить злагіднити з тими людьми полеміку? Або й зовсім припинити? Чи не мусів з того тішитися товариш Димітров, болгарський помічник грузинського диктатора Росії?

Але і в тім булоб ще півбіди, колиб редактор *Нової Зорі* міг заслонитися несвідомістю, браком вказівок... Алеж сі вказівки — як зараз довідаємося — зовсім виразні, були дані і то з боку найкомпетентнішого для *Нової Зорі* чинника.

Перед нами твір єпископа станіславівського *Українська проблема*, написана — «для духовної і світської інтелігенції українського народу». І світської! А в тім творі виразно осуджується «симбіоза» з радикалами, що провадять «розкладову роботу» (ст. 36). В сім творі єпископ станіславівський виразно осуджує роботу радикалів, які «деправували народ», які «плюгавили єпископа, висмівали «попів», понижали та нищили віру й релігію» (37). І з такими людьми радив порозуміватися редактор *Нової Зорі*. Радив злагіднити полеміку з ними?! Який характер чорний? Який большевик вложив йому в голову сей чортівський плян?

Єпископ не щадить острих слів проти радикалів, говорить про «формальний бандитизм ліберальної, радикальної та атеїстичної преси, яка мов ураган все нищить і розвалює», яка «інтригує, тероризує»; якраз для боротьби з сею пресою пропагує засновання католицької преси (ст. 151). А п. Назарук радив лучитися в якесь порозуміння саме з сею ліберальною і радикальною пресою, яка інтри-

гує, тероризує, нищить і розвалює! Як могла йому прийти в голову така сатанська думка? Хто його інспірував?! Як міг він забути ради єпископа?

Ні для кого не тайна, що пресове порозуміння було вступом до міжпартійної консолідації. Отже, єпископ виразно застерігається проти того порозуміння. Говорячи про ту галицьку пресу, яка «піднесла клич консолідації всіх без різниці партій в однім фронті», єпископ питається: — «І якийже буде той фронт? Якаж реальна ідея має його одушевляти? Чи при першій ліпшій ударі (пророчі слова! — І. Б.) всі не розбіжуться, як то у нас буває?.. Де горячка затемнить розум, там нема зрілої і розумної постанови» (45). Як міг редактор *Нової Зорі* допустити, щоб радикальна горячка затемнила його блискучий і далекозорий розум? Як міг він знехтувати виразний припис владики? Як міг виявити таку ігноранцію писань єпископа?

І коли єпископ далі пише: «живемо з дня на день сплетнями, жаждою сенсацій, підхоплюємо без розбору всякі кличі, котрими нині переймаємося, а завтра відкидаємо» (48) — то чи не можна віднести ці слова до новозорянців? І коли єпископ пише, що «нам треба людей, котрі в своїх рішеннях і постановах булиб сталі, консеквентні і витревали так, щоб не потребували змінити з дня на день свого фронту, як се у нас дотепер діється» (154) — то чи не можна ті слова віднести до новозорянців? Чи не змінив редактор *Нової Зорі* постанову про пресову консолідацію — буквально з дня на день?

Але не тільки заключаючи «пакт неагресії» з безбожними радикалами, — согрішив редактор *Нової Зорі*. Друга сатанська ідея вдерлася йому до голови. Він став герольдом москвофілства, він його вибілює. Він готовий з ним погодитися — повернувши стару назву «Русь» — наразі поруч з назвою «Україна»... Бо хто каже лише Україна — без Руси, той дає «доказ глупоти і повної відсутности розуміння рідної історії». Ми вважали москвофілів за зрадників національності, редактор *Нової Зорі* каже, що се неправда. *Русській Голос* (ч. 16) пише, що редактор *Нової Зорі* — «перший відкинув обвинувачення нас, галицьких общеросів, в зрадництві у відношенні до українського народу». *Русській Голос* пише, що «один з греко-католицьких єпископів»... «фальсифікує» гимн «Боже Єдиний Великий», бо замість «Русь-Україну», каже в церкві співати «нашу Вкраїну». І хтож «напаятував, як злочин» отаке «фальсифікування національного малоросійського гимну» греко-католицьким єпископом? Той самий редактор католицької часописі, «уважаемый Осип Фадд'євич». Тим прислужився «русько-українському зближенню», тим став «першим серед українофілів миротворцем галицької Руси». Тим зробив Осип Фадд'євич просто «подвиг»! (Аби не подвигнувся...) Не

дурнож він прославляв царицю Катерину, що гайдамацьку Січ зруйнувала! Не дурно залицявся до Християна Раковського і славив червону армію! Не дурно Осип Фаддєвич — Александра Сергєєвича Пушкіна славив, що славному поему «Гавриліяда» проти Матери Божої написав! Не дурно, поїхавши на Волинь, захопився «високою культурою» царської Росії, яку десь там знайшов...

Та при тім всім насувається питання: коли Осип Фаддєвич хоче наново баламутити наш загаль і особливо селян, привчаючи їх наново від назви Україна вертати до покинутої назви Русь — щоб потім може перейти — як Панейко — просто до Росії, — в чий інтерес він то чинить? Кому приємність прагне зробити?

Ну, очевидно, *Русському Голосу*. А ще? А ще тим, які копають провалля між національним почуттям наддніпрянців і такимже почуттям галичан, бо на Наддніпрянщині слова «Русь» і «русин» — давно мертві або значать те саме, що «Москва» і «москаль».

А ще кому се буде приємністю?

Тим, яким українство є червоною плахтою, як символ новознайденної національної гордості, расової й особистої гідності. Тим, яким «русин» (бо де є Русь, там є і русин) — в протиставленні до гайдамацького українства — значить щось поштиве, потульне, щось мов ласкаве телятко, що дві матки ссе, щось, чим можна бути лише *gente* і що мусить бути *patione* — чим іншим... Ось кому на радість ділає уважаємий Осип Фаддєвич, як перед ним уважаємий Василь Патрикєвич Панейко!

Але чи ж на сій доріжці він спиниться? Хто знає. Назва українець — заширока, сягнулося по автохтонну, тутешню назву Руси і русина. А завтра може і назва «русин» стане широкою і гайдамацькою? Чи не перейде тоді уважаємий Осип Фаддєвич до ще милішої і ще потульнішої назви — «тутешній»? І чи не запевнятиме нас, що той, хто не уживає назви «тутешній» — «дає доказ глупоти і повного нерозуміння рідної історії»?

О, на правду, Осип Фаддєвич є великий миротворець галицької Руси! Вже замирився з радикалами-соціялістами і безбожниками, які «плюгавили єпископа», вже замирився з царицею Катериною і з Зоценком, тепер з москвофілами, які плюгавлять все українське, і які ближчі йому від степових ординців-наддніпрянців. Але чи таке миротворство лежить в інтересах нації і церкви?

Мабуть таки заглядаючи в майбутність — перестерігаючи сто літ тому Антін Могильницький в *Слові о повинностях* — якраз перед Осипом Фаддєвичем, коли радив бути «бачними і осторожними», щоб «не впасти в сіті хитро на нас наставлені», «баламутствам не давати віри» і не сточитися

»в пропасть бездонну«, начитавшись »писем зводительних«.

Мабуть таки заглядаючи в майбутність, писав слушно владика станиславівський, що »не треба уважати за католиків всіх, котрі себе називають католиками... Я скорше увіривши в чудо, що воли чи коні перемінилися в людей, як щоби наші ліберали, радикали і радянофіли масово і нараз стали католиками« (ор. сіт. ст. 174). Прекрасні і вірні слова! О, як повинна бути обережною католицька організація, приймаючи в своє лоно бувших радикалів. Бо направду з них кождий скорше в вола чи в осла переміниться, ніж у віруючого християнина...

Як обережно повинна ставитися громадська думка до Осипів Фаддєвичів, про яких ніколи не можна знати — що вони вступнуть завтра і в яку сліпу вулицю пожене їх дрібна злоба й їх незрівноважений розум?

М. Л.

З пресового фільму

The slavonic and east european Review, що видає льондонський університет, помістило статтю проф. Д. Дорошенка про Драгоманова й українське політичне життя в його добі. — Бідні англійці, що мусять читати, і бідні українці, що наші учені не знаходять цікавіших постатей в нашій минувшині, яких вартоби представити чужинцям з більшою користю для нашої справи.

Молодняк (ч. 4) в рубриці »Листування« пише: »...вірш »Репорт« говорить про поетичні здібности, а думка сильна, здорова — та нам не підходить«. Припадкова самокритика хай вийде редакції на здоровля.

Селянські Вісті (ч. 14) в Коломиї влучно інформують читачів про світові події. А саме доносять: »В Еспанії на всіх фронтах без важких перемін. Республіканські війська остаточно проломили наступ заговірників, і успішно ведуть протинаступ... Як так далі піде, то в слідуєчих *Сел. Вістях* прочитаємо про заняття Бургоза і марш »республіканців« на Лісбону... Дальша інформація така: »Велика військова нарада СССР, що відбулася недавно в Москві вирішила, у випадку зросту японської агресії на Далекому Сході розпочати військові кроки проти Японії... Якого ще »дальшого зросту японської агресії« чекає воєнничка СССР?!

Вогні (ч. 4) пишуть: »органи, які підписали сю декларацію (пресове порозуміння 13-ки) в сей спосіб... признали, що їх спосіб полеміки був деколи невідповідним і через те ствердження відбули деяку експірацію за власні гріхи...*Вогні* завчасно втішилися. Органи »відповідальної« преси вже надолужили втрачене і знову вдалися до свого »способу полеміки«. *Вогні* зрадилися, що за пресовим порозумінням властиво стояло порозуміння відповідних політичних угруповань,

які «мусіли на сю декларацію дати свою згоду»... Цінне признание, яке зрештою не відкриває нічого нового. Ми знаємо проти яких течій в нашій громадянстві було спрямоване се ліберально-радикально-клерикальне порозуміння.

З приводу того самого пресового «порозуміння» пише *Мета* (ч. 17) що «тяжко бути куртуазійними в полеміці» напр. супроти «сконсолідованої» разом з нами радикальної преси, яка ось вже з нагоди 1 травня зломилася засади лояльної боротьби супроти нас, виступаючи з демagogічними кличами, що можуть викликати лише обурення». *Мета* нотує «поголки, що... приписують сьому пресовому порозумінню ролю зародка політичного блоку, зверненого проти деяких українських політичних угруповань, отже зародка порозуміння з цілями не загальними, позитивними, а скоріше кон'юктуральними, негативними»... В тім не було нічого дивного — що позитивного, не кон'юктурального можуть придумати — *Гром. Голос, Нова Зоря й Укр. Вісти?*

Американська *Народня Воля* (Скрентон 19 IV) займається книжкою *Квартальника Вістника* про наші традиції. Не подобається *Нар. Волі*, що автор книги критикує «демократичні системи» і «омінає все те, що свідчить про народоправні традиції українського минулого». На думку *Нар. Волі*, та книжка — «ганьбить майже все наше минуле». Тим, хто «минуле» починає від Драгоманова — се твердження цілком слушне.

Беларускі Фронт (ч. 5 Вільно) з приводу статті про Я. Купалу у *Вістнику* (кн. IV) виступає в обороні білоруського поета досить голосовно, бо не звучить се поважно, коли докладну характеристику автора статті в нашій місячнику білоруський публіцист збуває фразою — «Кожний, хто хоч трохи знайомий з творами Купали признає», що в статті *Вістника* «не було ні крихітки правди». В розвагах В. Пилипчука над konieczністю українсько-білоруського зближення д-р Я. Станкевич доглянув — «український імперіялізм», з яким очевидно треба боротися. Чи білоруська часопись насправду не має інших клопотів, аніж боротися з... українським імперіялізмом? Цікаво відмітити, що на оборону білорусинів перед «українським імперіялізмом» *Вістника* — поспішилися дві часописи — *IKSodzieenny* (II 5) і — *Українські Вісти*. Та остання газета, як колись проти нашого робітничого товариства у Львові, ведете тепер завзяту нагілку на варшавську Українську Студентську Громаду, натомість робить рекламу: «молодим» з *Тризуба*, групі *Ми*, «Запоріжжю» і пр. Настільки робить рекламу, що коли хтось з тих груп виступить проти гетьмана, «гетьманські» *Українські Вісти* — ні словом проти них не озвуться... Може і тут пакт неагресії і поборювання «спільного ворога?».

Літературна Газета (ч. 22) орган Спілки сов. письменників України ще раз висікла Спілку і саму себе: «Партійний комітет, як і парторганізація в цілому не виявила справжньої большевицької пильности, не зуміли розпізнати й викрити підлих ворогів народу, які пролізли в керівництво парторганізації і Спілки письменників, — ворогів, які довгий час провадили свою контрреволюційну роботу в літерат. середовищі». Контрреволюціонери з «троцькистів» і з «буржуазно-націоналістичної банди, всі сі Микитенки, Кулики, Кириленки, свою шкідливу діяльність скеровували на те, щоб добитися повного розвалу партійної роботи, дискредитувати комуністів-письменників, звести нанівець ролю партійного впливу і большевицького керівництва, розсварити творчі кадри комуністів і безпартійних літераторів».

Насправду, геніальні ці «вездісущі» вороги народу!

Matin (20 V) подає: В 1932 році Німеччина мала — 104.500 авт і мотоциклів, Франція — 221.000. В 1937 р. — Німеччина мала їх 509.000 (збільшилося о 388%), Франція — тільки 229.000 (збільшилося о 3%).

В 1932 р. Німеччина вибудувала 22.000 тон торговельної флотії, Франція — 23.200. В 1937 р. — Німеччина вибудувала 1.120.000 тон (збільшилося о 5.000%), а Франція — лише 21.000 (збільшення о 9%),

В 1932 р. експлуатувала Німеччина 31.000 кам. повітряних шляхів, Франція — 34.000, натомість в 1937 р. — Німеччина — 62.000 кам., а Франція — 39.000. В першому випадку збільшення о 100%, в другому о 14.7%.

Але зате французи мають потіху, що у Франції панує демократична республіка, свобода, рівність і братерство, а в Німеччині — паскудний тоталізм. Чи такі й демократичній республіці, яка так дбає про свій «воєнний потенціал», pomoже щось її демократизм в разі воєнного конфлікту, про те мабуть демократи не журяться...

В ч. 1–2 *Назустріч* вміщена довша стаття д-ра Я. Гординського — «Рапсоди про Україну», що обговорює оповідання Ю. Косача і Л. Мосендза. В ній оба письменники потрафтовані рівнорядно й як подібні в своїх сюжетах і мистецьких прийомах індивідуальності. Тут лежить засаднича помилка д-ра Я. Гординського. Коли він пише: «Косач і Мосендз виходять не від вражінь, але від почувань. Вражіння і спостереження — се для них уже спомини, це та чарівна казка», — то він попросту не розумів творчости Мосендза. Бо з «чарівними казками» вона не має нічого спільного. Дальше твердить критик: «А в Мосендза після розповіді про смерть модерної Роксоліани, що пропала (?) між ворожим штабом у часі вдалого українського нападу, говорить один із слухачів: «Я зрозумів вас... не висвітлювати, а реагувати... Ось сенс життя... Так?». «Висновок не злий. Найкращеж на ній те, що ви його зробили самі». І читач приневолений доповнювати собі душевний образ тих персонажів. І не тільки те: читач мусить доповнити і самі події — сам сюжет». Пане професор! Цитована розмова висновок поміж Давидом та його співбесідниками (які не є сюжетними персонажами розповіді) — се тільки тло самого оповідання. А на тім тлі тим виразніше і більш випукло може виступити головний задум автора. З тим задумом він вже на початку не криється, кажучи: «— Бо ніби зробившись по вірі туркиною, матірню султенят, ворогів свого народу, вона все таки, мовляв, залишилася в душі україною (ст. 42). Таку Роксоліану видумали значно пізніше (44). Що ся подія сталася в ті роки нашої боротьби — се надає їй ще більшої житевості. Бо то була доба, в якій випробовувалися характери» (45). А модерна Роксоліана, національна зрадниця, не «пропала». З воли Мосендза й через оповідь Давида її «закопали» в селі Четвернім. І добре зробили — скажемо від себе, хоч «Союз Українок-Емігранток» у Варшаві (як пише в ч. 10 *Нова Хата*) устами деяких своїх членів «знаходив у сьому несправедливості наставлення до жіночої психології». Отже деякий читач «приневолений» (скажимо) обставинами полемізує — але «доповнювати» не потребує, бо все аж заисне на жаль і сьогодні дуже актуальне. Проф. д-р Я. Гординський твердить: «Мосендз ще не звільнився декуди від фільософічних розумовань, замість образів і такою балакучістю нищить деколи настрої або дає мало мистецький нарис (напр. «Люди» і передусім цілі рами його оповідей: розтягнені завзавги Давида)». Фільософічні розумовання, балаки Давида з приятелями се те оригінальне тло (що зрештою причинилося до того, що критик вказав як на прабатька Мосендзових оповідей на Бокачі!); се ті особливі засоби, яких вживав Мосендз, щоб виявити свій світогляд і зеднати для нього читача. Але критик навіть не розуміє змісту новель Мосендза, коли напр. пише про «головокружж»

ну сюжетність»: «А в Мосендза — революція на Україні із самосудом юрби над урядовцем... Алеж бо в новелі «Людина Покірна» самосуд се лиш лаштунки, на яких Мосендз дає характеристики так званої культурної людини. «Знавже я вправді лише одну культурну людину, яка згинула непопулярному» (ст. 11). Інженер Калер не подавався в боротьбі і його змели непокірного і неуступливого Д-р Я. Гординський вказує лише на «бої з червоними» як сюжет. Тимчасом в новелі «Брат» виразно зазначено: «З села вже багато пішло на жнива... (себто на протибольшевицьке повстання) значить і вони не захотіли бути худобою, відчули свою людськість... Треба й нам за ними... туди, де гупають гармати (ст. 21) ...дев'ятнадцятий роche... Ти робиш з нас, ще вчора дітей — людей і людину» (24). Д-р Я. Гординський каже про «загибель жида-большевика за знування над селом». Тимчасом Мосендз оповідає, що «хазарин, що так підло і жорстоко нищив релігію гоїв, мав для себе іншу засаду й інше її переведення» (ст. 41). Його загибель не дивниця в тодішні часи, але дивне, що безбожник-жид молився з ритуальними причадалами, коли його постигла повстанча куля... Бо жида все всюди держаться своїх традицій, навіть коли стають большевиками. І не розходиться зовсім про «кріваву помсту карпатського верховинця над лихварським жидом-коршмарем», але про «укриту злість, облудливу покірність», де «цілий світ їм тут у горах поділився на «тутешніх» і чужих» (ст. 60). А ця тема ширше розвинена в новелі «Люди». Не йде про «утечу з жахливої чекістської тюрми», але в новелі «На утвор» показано, що є велика різниця поміж масою й одиницею, бо «сто осіб творять юрбу, яка не має волі індивідуальності» (ст. 93) «почуття масовості відбирає складовий одиниці волю і розгляд» (ст. 94). Не втеча тут найважливіше, але притомність духа і визвіл від юрбовості. Твердження, що «Косач і Мосендз — се типові романтики, чи там неоромантики (отже що?) і в романтичному стилі лежить уся тайна їх творчості», щодо Мосендза є голословне. Він ані чутливий, ані мрійливий, ані фантастичний, ані надприродний, ані загадковий, ані таємничий. А «ліризм, що наляг передусім на Мосендзову техніку» се просто видумка д-ра Я. Гординського. «Всі його оповіди, ведені від першої особи, як часто перериває розповідь хвиля ліричних окликів, як часто псує їх особиста рефлексія. Се незрівноваженість захопленого романтика —. Особисті рефлексії, «саркастичні парадокси» як твердить сам Мосендз, вважає він сам слухно найсуттєвішим, бо все решта (події навіть!) се тільки «до моїх тверджень ілюстрація» (ст. 32). Пан професор багато уваги привязує до «настроїв», а вони взглядні. Що одного зворушує, другого смішить. Д-р Я. Гординський каже: «Косач відкинув фразу майже зовсім; Мосендз вибувається її», а нас таке твердження розсмішує і ми скажемо словами Мосендза, що п. професор «киптяву в світове життя пускає. І гинути не хоче й палати не може». Д-р Я. Гординський твердить: «трійця: Липа, Косач і Мосендз створила вже типи українських людей — живих, справжніх, яскравих не тільки літературних, що вперше створили динамічну противагу до революційних большевицьких типів». Нехай так. Але Леонід Мосендз відрізняється від двох інших тим, що бравши у визвольній війні активну участь як військовий, він свої оповіди натхнув в першій мірі почуттям дійсності. Він сам про них каже: «я ще кілька разів перезгадав... Порівнав відоме, поінформувався про незнане, доповнив правдоподібним... просто читатиму з книги пам'яті й уяви» (ст. 104). Від своїх «культурних людей» Мосендз вимагає: «Все бути в борні, на сторожі, на чатах. Щоб не занепасти духом. Головне духом. Треба боритися, щоб витримати й перемогти» (31). За зраду — смерть (*Роксоляна*), за облуду й покірність — погорда. Зрештою Мосендзова людина неуступлива *Ното lenis*, відповідальна та ідеалістична (*Брат*), завзята (*Берладник*), вірна традиціям (*Хазарин*), державно думаюча (*Люди*), обов'язкова, з почуттям волядької родової честі (*Великий Лук*), ініціативна (*На утвор*), характерна, лицарська (*Поворот козака Майкеля Смайльза*) а головне

непокірна, простолінійна. Тому Леонід Мосендз тільки поволі знайде зрозуміння у галицьких критиків, бо не зловживає «чарівною» ані взагалі ніякою Україною, не розповідає «казок» і не бажає бути «настроєним».

В останні місяці наш журнал, його редактор і співробітники стали метою неперервної особистої кампанії анонімних пресових гангстерів. До цієї кампанії *Вістник* вже зайняв становище в статтях Д. Донцова, О. Штуля, Девіюса (в кн. XII м. р. і в кн. II, III і V б. р.). Спускатися на рівень «полеміки» тих типів *Вістник* не має заміру. Певний прихильності своїх однодумців, наш журнал даліше провадитиме дотеперішню свою працю.

Бібліографія

1) Василь Гренджа-Донський: *Петро Петрович* Історична повість Видавництво Т ва Українських Письменників і Журналістів в Ужгороді. Ужгород 1937 16^о ст. 184.

2) Семен Ордівський: *Багряний хрест* Історична повість із 1657. року. Українська Бібліотека ч. 60 Львів 1937 16^о ст. 126.

Перед нами дві історичні повісті, якщо в нас конче хочуть так звати навіть і ті твори, що не завжди мають ширину і глибину повістєвого жанру. Обидва твори треба зарахувати до популярної літератури і так їх оцінювати.

Петро Петрович добрий своєю виховною сторінкою для широкого читача. Автор підкреслює, вірно з дійсністю, ту звязь, яка від віків лучила наших братів за Карпатами з культурою Львова. Можнаб дискутувати з автором над тим, чи добре воно так трагічно кінчити твір, що попаде в руки широких мас. Та правдою є й те, що деколи гідна смерть в обороні батьківщини, має більше виховне значіння, як неглибоко умотивоване „погідне“ закінчення.

Петро Петрович може подобатися широкій масі читачів. Коли оцінювати сю повість як мистецький твір, то бракує їй психологічного поглиблення і ширшого малюнку середовища. Ліпше булоб теж, якби автор не реферував, а малював мистецькими описами, сценами та розповіддю. На ст. 17 читаємо, що угорський король видав грамоту з датою 1312; се є завязком конфлікту в повісті, та по кількох літах акції їде посольство до львівського князя Юрія Львовича, що вмер ще в 1308 році. Є ще й інші подібні недогляди. Сумніваємося також, чи в тих часах (початок XIV віку!) було аж таке славнофілство, щоб герої говорили про „зраду угорського словянства“.

Сензаційне оповідання С. Ордівського показує нам, як можна інтригу сьогочасної кримінальної повісті перенести в давні часи та героїв детективів повдгати в чорні киреї козьцької розвідки. Молодий автор місцями таки наївно, спрощено й шаблєново розмотує свій кримінально-сензаційний сюжет. Його герої в критичних хвилях завжди мають щастя стріннути когось зі своїх та перемогти ворога не більшим своїм спритом і зручністю, тільки йогож таки глупотою. Сказав один визначний чужинний письменник, що написати добру сензаційну повість деколи важче, як психологічний або побутовий твір. Про се повинні пам'ятати ті, що пробують в нас сього літературного жанру. Тут треба докладно обдумати навіть і найменші дрібниці акції.

Гадаємо, що автор непотрібно зачасто показує нам постать великого гетьмана в звязку з такою, все таки, дрібною справою, бож голова

держави не має часу на те, щоб брати аж таку велику участь у праці своїх розвідників. Добре свідчить про молодого автора те, що не побоявся написати, що „чорнь все нищила“, бо так казала їй Москва, але нічого не могла збудувати.

Л. Граничка

Микола Зеров: *Іван Котляревський* Літературна Бібліотека Видавництва „Ізмарагд“ Львів 1938 160 ст. 52.

Ся праця Зерова друкувалася ще в 1925 р. в книзі „Нове українське письменство“. Вона в нас майже незнана. Зеров — се чи не найглибший критик на Наддніпрянщині, тепер про нього не чути, хто знає, чи живе ще чи ні. Та в розвідці про Куліша допустився він основної хиби, бо потрактував творчість Котляревського, як „перерібку“ москаля Осипова. Котляревський взяв нібито „замисел, композицію і навіть художні засоби“ з чужомовного зразка, з *Енеїди* Осипова. Правда, Зеров не знав ще праці М. Марковського про найдавніший список *Енеїди* І. Котляревського, що появилася в 1927 р., та знало її видавництво „Ізмарагд“ — і тому гадаємо, що не слід було дослівно передруковувати працю Зерова, навіть без відповідних завваг під лініями. „Примітка“ на кінці видання не зможе ослабити хибних висновків Зерова, що „виясняв всю творчість українського поета, як провінціональний додаток супроти російської літератури“. Таж деякі дослідники твердили вже давно, що Осипов міг „позичати“ в Котляревського, а праця Марковського дає на се нові аргументи. Редакція повинна була відповідно поправити розвідку Зерова по думці висновків студії М. Марковського; се треба було зробити ще й тому, що видавництво призначає своє видання головним чином для учнів середніх шкіл, а вони вже й з виховного боку не сміють дістати в руки працю Зерова без редакційних змін, або хочби завваг при кожній невірній думці. Ми гадаємо, що під „редагуванням“ треба розуміти не саме тільки переписування, чи вирізку даної праці, а щось таки більше!

Л. Граничка

Slavia — Časopis pro slovanskou filologii. S podporou ministerstva školství a národní osvěty vydává Slovanský ústav v Praze. Redigují O. Hujer a M. Murko—Ročník XV, Sešit 1, 1937, 8° 160 стр. Sešit 2, 1938, 8° 161—320 стр.

Два перші зшитки XV-го річника „Славії“ приносять цікавий матеріал з ділянки українознавства, який постараємося коротко тут представити.

В причинку росіянки з Воронежа М. Корнєєвої-Петрулан „До історії російської мови — Питоменности письма й мови писарів московських владик XIV ст.“ згадується про одну записку з XVII ст., в якій говориться про діяльність Епіфанія Славинецького, відомого в XVII ст. перекладача й поправника церковних книг, спершу вчителя київської Могилянської Колегії, згодом діяча на московському ґрунті († 1675).

На вступі розділу про питоменности письма й мови московського, т. зв. Чудовського Нового Завіту та кожного з його писарів авторка пише: „Дані окремих памяток старої Руси показують, що орфографічна система всеї Руси до кінця XIV ст. представляла низку систем, об'єднаних загальними основними рисами та водночас відмінних в різних областях, різних мовних групах одної області й у різних осіб одної групи своїми особливими прикметами. Тому можна говорити про староруську орфографічну систему взагалі, про систему Новгороду, Пскова, Галича Волинського, Москви й ин... — як бачимо наш Галич попав між Псков і Москву.

Голяндський славист Н. ван Вейк з Лейдену розглядає генезу мягчення шелестівок у славянських мовах; українську мову називає „малоросійською“. Тієї самої термінології вживає також росіянин І. І. Лапшин, що одначе не дурається і назви „Україна“; він обговорює діяльність чеського збирача народних пісень Людвика Куби. Останній

звідав у 1886 р. Галичину, в 1887 р. Велику Україну. В своїх описах подорожі змальовує Куба між иншим поетичний український краєвид, торжественний хрестний хід у Києві в день св. Володимира та сліпих лірників і кобзарів.

У зібраних гельзінгфорським слявістом Й. Й. Мікколею матеріалах для вивчення староросійського слова „латиш“, що означувало панцирного вояка, є згадані Юрко Лотиш, чигиринський полковник (1634) і Юшка Лотиш, білоцерківський козак (1654).

В. Мошін, російський історик-емігрант у Югославії, опрокидує думку Л. Я. Лавровського, начебто згаданий в жидівсько-хозарському документі з X ст. руський князь Хельгу був тотожний з літописним князем Олегом Віщим; опрокидує також думку Ю. Бруцкуса про тотожність Хельгу з князем Ігорем. Натомість висуває гіпотезу про існування в часах останнього незалежного від Києва руського таврійського (на Кримі) або тмутороканського (на Кубані) князівства, якого князь Хельгу здобув хозарський город Самк-ри, що його утотожнює Мошін з Керчу. Похід Хельгу на хозарський город був спричинений напруженими відносинами між Візантією і Хозарією в тому часі (943—945 рр.). Переслідування жидів візантійським цісарем Романом Лекапіном (929—945) викликало репресії хозарського царя Йосифа проти проживаючих у Хозарії християн. Саме за намовою греків Хельгу напав на Самк-ри, знову ж хозари спустошили візантійські посольства на Кримі, а опісля приборкали самого Хельгу й заставили його воювати проти греків. Але його фльота була знищена грецьким вогнем; аби позбутися хозарської зверхности подався вів в Азербейджан, де й погіб. Територія його князівства підпала під хозарську зверхність.

Жидівсько-хозарський документ із вісткою про руського князя Хельгу викликав різні гіпотези; крім вище названих дослідників займалися сим документом ще Коковцев, В. Пархоменко, Якубовський, Присольков і А. Лященко. Сей документ вказує дослідникам нашої історії X ст. шукати матеріалів для її висвітлення в історичних джерелах народів, на південний схід від України. З вісткою сього жидівсько-хозарського документу про князя Хельгу можна узгіднити староруську білину про похід Волги Святославица на індійське царство.

З відділу рецензій відмітимо в першу чергу огляди російського емігранта Евг. Ляцкого: видання тексту й російського перекладу „Слово о полку Ігоревім“ зладженого С. Шамбіним і В. Ржігою (Москва — Ленінград 1934) розвідок французького слявіста А. Мазона (Париж 1932 — 33) та поляка Ю. Кржижановського (Вільно 1934) про староруські білини та хрестоматії староруської літератури (XI — XVII ст.) зладженої Н. К. Гудзієм (Москва 1935). При розгляді розвідок про білини Ляцкий між иншим опрокидує думку Мазона, прийняту і Кржижановським, начебто „Слово о полку Ігоревім“ було фабрикатом подібним до „Оссіяна“ і „Короледворського рукопису“; не погоджується також на прийнятий тими авторами час повстання староруського білинного епосу (відносять вони шойно на XV — XVI ст.) та обстоєно відмінність понять „білини“ й „історичної пісні“. При додатній оцінці хрестоматії Гудзія висловлює Ляцкий тільки жаль, що її укладчик покориствовався тільки текстом „Слово о полку Ігоревім“, відомим з видання 1800 р., хоча з поправками.

Т. Сатурнік розглядає працю Ол. Лотоцького про автокефалію (Варшава 1935) та розвідку П. А. Аргурова про закупів „Руської Правди“ (в „Известиях Академии Наук СССР“ 1934); слухний закид робить Сатурнік Аргурову, що виривається з „марксистською методологією“ і поминає матеріали з українсько-білоруського терену, відомі з давньої праці Ясінського про *Закупы Руської Правди і пам'ятників західно-руського права* (Київ 1904), а пробує вяснити проблему „закупів“ чеськими, польськими й сербськими матеріалами. Цікаві для нас є заваги Олександра Погодіна, що проживає на еміграції в Югославії до статті латвійського вченого П. Шміта „Вістки Геродота про старинних балтійців“, де автор пробує виказати культурне співжиття славян, балтійців і фінів у старині, та до статті Є. А. Ридзевської про місцеві наз-

ви скандинавського походження у зв'язку з питанням про варягів на Русі (в „Известиях Академии Наук СССР“. 1934). Погодін ставиться критично до наведеного Ридзевською матеріялу, що — на його думку — в дуже малій кількості можна приписати варязькому походженню.

Кінчимо наш огляд „Ucrainica“ згадкою про зладжену згаданим Погодіном „Російсько-сербську бібліографію 1800 — 1925“ (Білгород 1936), яку обговорює д-р Отон Беркопец, що слушно докоряє укладчикова за те, що поміж російськими авторами помістив він українців.

Мик. Андрусяк.

В і д Р е д а к ц і ї: З нагоди брошури „Свято імперії день української фльоти“ Бібл. „Дороги“, дістали ми лист, в яким пані Н. Геркен-Русова (Букарешт), покликуючись на часописні рецензії і на програмку свята укр. моря, урядженого Укр. Акад. Громадою в Празі в травні м. р., заявляє 1) що до неї належать: ідея „Свята“, вибір матеріялів (подекуди змінених і переставлених) в сій брошурі, драматизовані тексти, декоративне оформлення (шкіци) і музикальний уклад (крім фінального марша), — що в брошурі, хоч і без вини видавництва, не зазначено; 2) що в справі видання тих матеріялів вона з ніяким видавництвом не переговорювала.

Від Адміністрації

Відбитку з V кн. *Вістника* д-ра Д. Донцова *Між молотом і ковалом* висилаємо на замовлення для кольпортажі між тими, що не пренумерують *Вістника*, ц. 20 гр. Опуст комісовий 20%.

Хто знавби просимо подати адреси таких осіб: Анатоль Демо Лондон; Мгр. Ярослава Островська Львів; Володимир Гнідан Коломия; Іван Чечель Псари; Дарія Микитка Самбір; Осип Будник Скалат; Мгр. Олександр Підгородецький Борислав.

Хто має *ЛНВ* VII кн. 1934 р.; II, III кн. 1926 р.; I, II кн. 1927 р.; *Вістник* I, II кн. 1933 р.; I, VI, X, XI, XII кн. 1936 р.; I, IV, VII—VIII, IX, XI, XII кн. 1937 р.; I кн. 1938 р. просимо прислати в заміну за інші числа *Вістника*.

Знижкова передплата *Вістника* (12 зл.) на друге півріччя 1938 р. прислуговує лише тим, хто її заплатити до кінця червня б. р. У всіх інших випадках треба платити по зл. 2.20 за книжку. (За 6 кн. зл. 13.20).

Др. Б. Кордюк Берлін; на Вашеkonto заплачено зл. 8. Книжки післані ще на стару адресу.

Др. Е. Мілько Шанхай; на Вашеkonto нам вплатила Адм. Н. Часу зл. 15. Чи вислати *Квартальник Вістника*?

о. О. Власів Загреб; Л. Власів-Панаший заплатила на Вашеkonto зл. 20.

Дир. Л. Киселиця Чернівці; гроші одержали і виплатили: В-ву Хортиця зл. 223.20; К-ні Рідна Школа зл. 285.80.

Др. І. Верховин і В. Челядин Канада; С. Гук Монреаль; Д-р І. Кралька, д-р Б. Зарицький, П. Данченко, Д. Бандусяк, Бурсік і Когут — всі Прага Чехія: гроші одержали, книжки вислали.

Вже по видрукуванню вирівнали належитість за передплату *Вістника* і *Квартальника*: П. Ковалюк Острів; Ст. Лаврусь Журавно; В. Челядин Едмонтон.

Для перевірки рахунків посилаємо сальда належитості за кольпортаж до II кн. 1938 р. *Квартальника* *Вістника* включно.

Просимо наших заступників і кольпортерів вернути I кн. *Вістника* 1938 р.

Мимо кількакратного упізнання не вирівняли належитості за *Вістник* і *Квартальник*: Д-р П. Сайкевич Дернів 2; Мик. Мушак Стинана вижня 3.75; Гриць Кушнірук Луцьк 3.75; Василь Пагутяк Сторонна 5.15; Сергій Тишаковський Радевилів 3.50; Літературний Кружок при приватній гімназії 3.50; Іван Крисько Борислав 1.50; Волод. Головацький студ. Краків 1.50; Відділ Рідної Школи Залокіць 2.20; Філія Просвіти Борців 2.20; М. Утрисько Турка 1.50; Д-р Дамян Охримович Стрий 4.50; о. Петро Романишин Мілятин Новий 2.20; Д-р Н. Якимів Перемишляни 5.15; Борис Палій Неїло Перемишль 4.40; Михайло Деркач Катовиці 4.40; Д-р А. Кібзей Детройт 2.50; Д-р І. Яців Віндзор Канада 2.50; Дзюблик Рідна Хата Луцьк 6.60; Ярослава Баварська Комарівка 2.20; Василь Матіяш Городниця 1.

За кольпортаж: Осип Литвининин Войнилів 11.44; Іван Лебедь Стрелиська Нові 2.40; Волод. Лабаньців Попелів 6; Іван Лушчик Камінка Уланська 3.40; Павло Кудла Затушин 14.63; Остап Кульчицький Самбір 1.20; Василь Кук Золочів 4.85; Ярослава Кульчицька Дрогобич 4; Володимир Косінчук, Дорогостай Малі 3.72; Петро Задоретський Нью-Йорк 7.47; Іван Жмурко с. Миколи Настасів 1.25; Мирон Дуцько Летня 4; М. Деченко Боднарів 1.80; М. Дзундза Львів 17.15; Матій Дмитрах Почар 6; Ярослав Дуб Велтин 4.05; Іван Данкевич Сороки 4.05; Відділ книгарський »Добробут« Дубно 13.80; Ольга Грозовська Плуґів 4; Мгр. Остап Гуцало Рогатин 13.15; Василь Глинський Катинів 9.52; Василь Ганущак Войнилів 63.41; Іван Васильчук Коломия 3.60; Юліян Букалович Гвоздець 2.40; інж. Юліян Бик Яворів 4; Ярослав Адриянович Тустановичі 4. (Далі буде)

Признана премія за приєднання передплатників і кольпортаж: Адриянові Авраму Б. Айрес; Вол. Боровикові Львів; Ром. Гусарові Скальмержиді; Мгру Вол. Душникові Нью-Йорк; Дир. Л. Киселиці Чернівці; Степ. Ніклевичові Борислав; М. М. Львів; Олегові Штулеві Варшава і Вол. Янові Львів.

Признані книжки вишлемо, або просимо відібрати особисто в Адміністрації.

Виказки довжників посилаємо нашим заступникам, просимо погургувати про заплату і заохотити до дальшої передплати.

Для перевірки конт подаємо, що належить нам за *Вістник* до VI кн. 1938 р. включно зл. За *Квартальник* зл. кн. 193 р. Кольпортаж за висладі книжки зл. За I кн. *Вістника* 1938 р. зл.

Мгр В. Душник Нью-Йорк розрахувався з нами за Вас. Гельнера дол. 3; Мар. Демидчук дол. 6; Адв. Мих. Пізнак дол. 6; о. Л. Весоловського дол. 3; Теод. Свистуна дол. 3; проф. Олек. Неприцького-Грановського дол. 5.

Мгр В. Душник заповіджених Вами дол. 40.35 нам ще не прислали.

Всіх хто має залежності за кольпортаж, чи передплату, просимо вирівняти і не наражати себе на стримання книжок і упізнання.

Нові книжки

Маріон Адамс — Африканські казки збірка в-во „Світ Дитини“ Львів 1938 ст. 64.

О. Коковський — Юнацькі серця оповідання вид. „Світ Дитини“ ст. 64. Учительський Календар на 1938 рік Львів 1938 ст. 58 накл. „Взаїм. Помочі Укр. Вчительства“.

М-р Мих. Хомляк — За організацію українських рільних робітників Львів 1938 накл. „Нового Села“ ст. 32.

Юра Шкрумеляк — Чарівний кінь казка вид. „Світ Дитини“ ст. 40.

Вол. Дорошенко — Примітки Во-

лдимира Антоновича до шевченковового „Кобзаря“ Прага 1938 вид. укр. історично-фільолог. т-ва ст. 12.

Мирон Дольницький — Від поліських болот до кавказьких верхів краса рідної землі Львів 1938 накл. Т-та „Просвіта“ ст. 206.

Б. І. Антонич — Зелена Євангелія в-во Ізмарад ст. 56.

Б. І. Антонич — Ротації в-во Ізмарад ст. 20.

А. Gronowicz — Antysemityzm rujnuje moją ojczyznę Львів 1938 ст. 39.

Надіслані журнали

Вогні ч. 4.

Світ Дитини ч. 5.

Католицька Акція ч. 2.

Назустріч ч. 7—8.

Самоосвітник ч. 7—8.

Господарсько-Кооперативний Часопис ч. 15—18.

Гомін Краю ч. 10.

Шлях Молоді ч. 9—10.

Рідна Школа ч. 8—10.

Мета ч. 16.

Укр Слово Ужгород ч. 23.

Український Інвалід ч. 1.

Кооперативна Республіка ч. 5.

Дорога ч. 2—3.

Нова Хата ч. 8—10.

Дзвони ч. 3.

Вісті з Лузу ч. 9.

Під прапором Просвіти ч. 2.

Укр Слово ч. 5. Яворів.

Просвіта ч. 1—2.

Літопис Червоної Калини ч. 5.

Рідна Мова ч. 5.

Дзвіночок ч. 5.

Неділя ч. 18.

Нове Село ч. 18.

На Сліді ч. 5.

Українське Дошкілля ч. 2—3.

Тризуб ч. 20.

Жіноча Доля ч. 10.

Українська Книга ч. 3—4.

Малі Друзі ч. 5.

Голос ч. 9—16.

Життя і Знання ч. 5.

Наша Батьківщина ч. 5.

Комар ч. 18—20.

Кредитова Кооперация ч. 4.

Ukrainian Youth nr. 4. Jersey City.

Рольное Козачество ч. 240.

Polityka nr. 9—10.

Zaczyn nr. 15—20.

Merkuryusz Polski nr. 20—26.

Prosto z Mostu nr. 20—23.

Myśl Narodowa nr. 18—20.

Myśl Polska nr. 8—10.

Северный Кавказ nr. 45—46.

Zet nr. 7.

Tęcza nr. 5.

В Ж Е В И Й Ш Л А

Др МИКОЛА АНДРУСЯК

МАЗЕПА І ПРАВОБЕРЕЖЖА

як ч. 2 квартальника на 1938 рік ц. зл. 2.

ГОЛОС

найкращий суспільно-громадський тижневик молодого українства

Передплата в краю в Чехії, Австрії й Румунії — річна — 5.50 зл., піврічна — 3 зл., чвертьрічна — 1.60 зл. В інших країнах — річна 2 ам. дол., піврічна — 1 ам. дол.

Адреса редакції і адмін.: **Львів, Сикстуська 43 а.**

Число розрах. переказів 249 (Львів 1)

ГОМІН КРАЮ

Одинокий український робітничий часопис.

Адреса: Львів, Чацького 6. Число розрах. переказу 287.

Передплата чвертьрічна 0.90, піврічна 1.80, річна 3.50.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

Одинокий ілюстрований дводенник

„НАШ ПРАПОР“

що виходить у Львові вже 6-ий рік у понеділок, середу й п'ятницю.

Кількістю й якістю інформації заступає „Наш Прапор“ щоденку преси, головню там, де нема щоденної пошти. ТОЧНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ „НАШОГО ПРАПОРУ“ одержуть крім того ЩОМІСЯЦЯ КНИЖКИ В-ва „Українська Бібліотека“, що в продажі коштують по 95 грошів. ПЕРЕДПЛАТА в краю, ЧСР, Австрії й Угорщині: річно згори зл. 18, піврічно зл. 10, квартално зл. 5, місячно зл. 1.80, а у всіх інших краях: річно згори зл. 32, піврічно зл. 16, квартално зл. 8, або їх рівновартність.

АДРЕСА: „НАШ ПРАПОР“ ЛЬВІВ, вул. Гуська ч. 18 чек.konto 500.277.

УВАГА! КНИЖКА НА ЧАСІ!

Д-ра Миколи Андрусяка: „Звідки взялася шляхта на наших землях?“

Книжечку висилає адм. часопису „Нове Село“, Львів, вул. Домініканська, 11, по впащенні 30 гр. — (за книжечку і порто). 10 примірників — 1.50 зл. Понад 20 пр. — по 10 гр. кожний.

П. К. О. 503.807. Число розрах. переказ. 47.

Чому вживаєш чужого мила, коли маєш своє

„ЦЕНТРОСОЮЗУ“

III
П 12531

1938 Р. 6 кн. 6

Тернопіль 28 ІІ 38 П. Т. Пром-банк Львів. Признаюся, що моїх 10 уділів в Пром-Банку підписав я з konieczности, бо потребував 5000.— зл. коротко-речинцевої позички. Тепер по признанні мені 7% дивіденди за 1937 р. (17.50 зл.) бачу, що уділ не тільки забезпечує кредитові користі, але й є доброю льокатою капіталу. Дивіденду прошу перелити на біжучий рахунок. — З поважанням. — Гропський.

Є У Д І Л
ПРОМ - БАНКУ

Львів, Гродзїцких 1.

Книгозбірня Вістника

ч. 1	М. Острроверха:	МУСОЛІНІ	ц. зл. 1
ч. 2	М. Маківель:	ВОЛОДАР	ц. зл. 2
ч. 3	М. Антонович:	ГЕРРЕС	ц. зл. 1
ч. 4	Р. Євдик:	А. ГІТЛЕР	ц. зл. 1
ч. 5	Д. Варнак:	КАРДИНАЛ МЕРСІЄ	ц. зл. 1
ч. 6	Л. Мосендз:	ШТАЙН	ц. зл. 1.50
ч. 7	Д. Варнак:	ДАНІЄЛЬ О'КОННЕЛЬ	ц. зл. 1
ч. 8	В. Темляк:	ВОГНИСТІЙ ХРЕСТ	ц. зл. 1.50
ч. 9	Д. Донцов:	ПАТРІОТИЗМ	ц. зл. 1
ч. 10	Д. Варнак:	ТАЄМНИЦЯ ОРГАНІЗАЦІЇ	ц. зл. 1.50
ч. 11	Д. Донцов:	ДУРМАН СОЦІЯЛІЗМУ	ц. зл. 1.50
ч. 12	М. Антонович:	МАРШАЛ ВПЕРЕД	ц. зл. 1.50
ч. 13	В. Темляк:	ЗАВДАННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ	ц. зл. 1
ч. 14	Р. Керч:	ФРАНКО — ВОЖД ЕСПАНЦІВ	ц. зл. 1.50
ч. 15	Богдан Горочич:	НАЦІОНАЛІЗМ В БЕЛЬГІЇ	ц. зл. 1.50
ч. 16	Ю. Тютюнник:	РЕВОЛЮЦІЙНА СТИХІЯ	ц. зл. 1.50
ч. 17	Д. Донцов:	ДЕ ШУКАТИ НАШИХ ІСТОРИЧНИХ ТРАДИЦІЙ	ц. зл. 1.50

В АМЕРИЦІ набувати Вістник: Книг. М. Сурмача,
103 Ав. А. Нью-Йорк.

ЦІНА КН. 2.20 зл.

Друк. Ст. Ім. в ар. Івана Тиктора, Львів, Бляхаська 9.
Видає: Ольга Бачинська. За редакцію відповідає Іван Устиянович
Ред. і Адм. — Львів, Чарнецького 26 м. 21.